

HAL
open science

Tabula Lecture Mellicensis

Monica Brinzei

► **To cite this version:**

Monica Brinzei. Tabula Lecture Mellicensis. Nicholas of Dinkelsbühl and the Sentences at Vienna in the Early XVth century, 2015, 978-2-503-56281-0. <hal-04936255>

HAL Id: hal-04936255

<https://hal.science/hal-04936255v1>

Submitted on 14 Feb 2025

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Copyright - All rights reserved

Nicholas of Dinkelsbühl
and the *Sentences* at Vienna
in the Early Fifteenth Century

edited by

Monica BRÎNZEI

Table of Contents

Introduction	7
Nicholas of Dinkelsbühl and the <i>Filioque</i> at Vienna in the Early Fifteenth Century <i>Chris Schabel</i>	15
Plagiats individualisés et stratégies de singularisation. L'évolution du livre IV du commentaire commun des <i>Sentences</i> de Vienne <i>Ueli Zahnd</i>	85
From Dinkelsbühl's <i>Questiones Communes</i> to the Vienna Group Commentary. The Vienna 'School', 1415-1425 <i>William J. Courtenay</i>	267
La <i>Lectura Mellicensis</i> de Nicholas de Dinkelsbühl dans le sillage de l'esprit réformateur de Jean Gerson <i>Monica Brînzei</i>	317
<i>Tabula Lecture Mellicensis</i> <i>Monica Brînzei</i>	385
Reading Nicholas of Dinkelsbühl in Medieval Transylvania: Surviving Texts and Historical Contexts <i>Adinel Ciprian Dincă</i>	453
INDEX	473

Tabula Lecture Mellicensis

Monica Brînzei
(IRHT, Paris)

Les *Tabule* qui se trouvent dans les manuscrits contenant des commentaires des *Sentences* nécessitent encore une attention particulière afin de comprendre leurs rôle dans la réception et l'utilisation des ces textes.

Dans la tradition manuscrite de la *Lectura Mellicensis* on peut identifier plusieurs *codices* où le texte du commentaire est accompagné d'une *tabula*¹⁸³. Le contenu de ces tables varie d'une simple liste de questions à un résumé plus ou moins détaillé¹⁸⁴, et pour cette raison il est possible d'identifier plusieurs groupes.

Une première catégorie réunit les tables de questions qui listent seulement l'intitulé de la questions. Par exemple, les tables présentes dans les manuscrits München, Clm 14318, ff. 336rb-337vb ou München, Clm 14319, ff. 228rb-230rb contenant le commentaire en deux volumes I (d. 1-17) et II (d. 18-50). Dans le cas d'une deuxième catégorie, il faut identifier les tables où le titre de la question est suivi des titres des articles ou des *dubia*, ainsi que d'un complément contenant des bribes d'informations du contenu de chaque question. Voir le cas du manuscrit Kremsmünster 47, ff. 1ra-3vb. Une troisième catégorie rassemble les tabules qui donnent le titre, la subdivision de la question, les autorités citées ainsi que la solution de la question. Voir le cas des manuscrits München, Clm 17465, ff. 2ra-13vb (vol. I, d. 1-17) et München, Clm 17466 ff. 2ra-10rb. Ces tabules sont un passage intermédiaire entre le commentaire et ses versions abrégées¹⁸⁵, car elles permettent d'avoir un premier aperçu sur le contenu du

¹⁸³ Par exemple, le manuscrit München, Clm 2761 ou München, Clm 3260 n'ont aucune *tabula*.

¹⁸⁴ Un autre exemple de commentaire des *Sentences* transmis en parallèle avec une variété de tables est celui de Pierre d'Ailly. Voir M. CALMA, « Pierre d'Ailly : « Le commentaire des *Sentences* sur Pierre Lombard », dans *Bulletin de Philosophie Médiévale* 49 (2007), pp. 139-194.

¹⁸⁵ Voir la liste de MADRE, *Nikolaus de Dinkelsbühl*, pp. 121-125 et l'article de U. Zahnd dans ce volume.

commentaire, sur sa structure et sur les positions acceptées par rapport à une problématique développée dans le texte.

Afin de rendre accessible le contenu de ce texte dans l'absence d'une édition critique ou d'une transcription complète du commentaire nous proposons dans l'annexe suivante une transcription de la *Tabula* qui se trouve dans le manuscrit TM 536 et qui appartient à la troisième catégorie ci-haut présentée.

Pour la transcription de cette *tabula* et dans la mesure du possible j'ai suivi l'orthographe du manuscrit. Les passages inintelligibles où qui posaient de problèmes ont été corrigés avec le manuscrit München, Clm 2490. J'ai inséré après le titre de chaque question une liste d'autorités citées explicitement dans le texte. J'ai choisi de limiter cette présentation seulement aux autorités provenant du milieu universitaire médiéval. À cause de leur abondance j'ai laissé de côté les citations bibliques, les autorités patristiques, Augustin, Aristote, Averroès et les théologiens d'avant l'université, à savoir Anselme, Hugues de St. Victor, Richard de St. Victor. Les passages en caractère gras reproduisent les passages avec l'encre rouge dans le manuscrit.

Tabula Lecture Mellicensis

TM 536, ff. 530ra-549vb

/530ra/ Utrum in quolibet hominum statu fuerint aliqua sacramenta.
[Thomas×2]

Distingwuntur duo status, scilicet nature integre et nature corrupte. Et tria tempora, scilicet legis nature, legis mosayce et legis nove. **De triplici acceptione.** De triplici acceptione sacramenti et quomodo sacramenta veteris legis significabant Christum declaratur hic, principaliter de agno; deinde respondetur ad questionem. 5

Utrum sacramenta veteris legis suo tempore contulerint gratiam ratione operis operati. [Thomas×5] Quid opus operans et quid operatum. Ad questionem respondetur negative, sed conferebant gratiam ratione operis operati. <Sed ab immundiciis carnis mundabant ratione operis operati>. Quid fuerunt ille carnes immundicie. Quomodo sacramenta veteris legis significabant, sanctificabant et quomodo non. 10

Utrum sacramenta nove legis conferant gratiam ratione operis operati. [Thomas×1] Premittuntur tres diffinitiones sacramenti nove legis. Et declaratur diffinitio Magistri. Et ad questionem dicitur quod conferunt gratiam ratione operis operantis et operati. 15

Utrum sacramentis nove legis insit quedam virtus, ratione cuius causent gratiam effective. [Thomas×7; Scotus×6; doctores×5; Petrus de Tarantasia×1] De hoc recitantur due opiniones contrarie et quelibet declaratur per exempla. Et pro parte solvuntur hinc inde argumenta. Consequenter dicitur de efficacia sacramentorum, et unde illam habeant et quod sacramenta a Christo ante passionem instituta /530rb/ habuerunt tunc a passione exhibenda in re, sed exhibite in voluntate et minorem quam post passionem in opere exhibitam. 20 25

6 legis] lege *ms.* 8 legis] lege *ms.* 11–12 Sed ... operati] *om. hom. ms.* 12 immundicie] immundicem *ms.* 17 operati] operanti *ms.*

Circa textum. Primum dubium an omne sacramentum sit signum. Declaratur quid signum dicatur. Et dicit quod omne sacramentum nove legis significat tria. Quid intelligat Magister per observancias ceremoniales, et unde dicantur cerimonie. Quomodo sit intelligendum dictum Magistri quod homo ante peccatum sine medio Deum videbat. 30

Quomodo sacramenta nove legis. Quomodo sacramenta nove legis consistunt in verbis et rebus.

Circa secundam partem prime distinctionis. [Thomas×4; Bonaventura×1; Nicholaus de Lyra×1] Utrum circumcisio fuerit in remedium originalis peccati tempore legis nature congrue institutum. Quid fuerit circumcisio et de peccato originali et eius pena. Item plures utilitates circumcisionis. Et quare fuit data Abrahe, et assignantur multe bone cause quare Christus voluit circumcidi quamvis non indigerit, nec fuerit eius debitor. Et quomodo non oportet nos suo exemplo circumcidi. 35

Utrum preceptum de circumcisione fuerit de suo tempore omni obligatorium. 40

Utrum fuerit de necessitate quod fieret die octavo, et lapideo cultro. [Thomas×1] Inter cetera dicitur quid tempus octave diei et etiam quid culter lapideus significabant.

Utrum conferebant gratiam ratione operis operati. [Thomas×2; doctores×2; Bonaventura×1] Primo reprobatur opinio Magistri. Et dicitur quod remedium tunc habebant femelle contra originale. Que fuerit differentia quo ad effectum inter circumcisionem tunc et nunc baptismum.

Utrum circumcisio et legalia alia cessaverint in Christi passione. [Nicholas de Lyra×7; Thomas×4; Scotus×4; doctores×2; Bonaventura×1] Dicitur quod circumcisio cessavit cum successit ei baptismus, qui perfectior est ex tribus. Secundo etiam quod legalia cessaverunt /530va/ propter tria. Sed quando cessaverunt, de hoc recitatur opinio Ieronimi et deseritur, postea Augustini acceptatur. In solutione primi argumenti declaratur quomodo intelligendum est quod dicitur circumcisio fore in fedus eternum. Quomodo Dominus impleverit legem et prophetias. 50 55

Questio prima. Consequenter quomodo non est ex mutabilitate Dei quod diversa diversis temporibus dat precepta, pro istis tamen temporibus ad comoda et plura alia.

Distinctio secunda. Utrum tantum septem sunt sacramenta nove legis a Christo Domino instituta. [Thomas×6; Scotus×6; doctores×1; Petrus Aureolus×1] Respondetur quod solum septem, et dantur diverse congruentie quare instituta sunt in numero septenario. Et declaratur quomodo decuit Christum suam legem sacramentis adornare. Consequenter quod omnia sacramenta nove legis sunt a Christo instituta, et allegantur Scripture ubi fuerunt instituta. Item quomodo omnia sacramenta in Christi passione apparuerunt. Item puchre determinatur quem Christus sua passione meruit efficaciam sacramentorum et culparum dimissionem. Item de comparatione eorum penes dignitatem. 60 65

Dubitatur circa textum. Dubitatur: dicit Magister quod aliqua sacramenta sunt instituta in remedium. Loquitur tamquam aliqua nove legis non sint in remedium. Quare sacramenta nove legis non sunt instituta a principio mundi. 70

Dubitatur circa textum. Circa secundam partem distinctio- nis secunde. Utrum baptismus Iohannis fuerit sacramentum nove legis conferens gratiam ratione operis operati. [Thomas×3; Scotus×1] Quo- modo Iohannes in multis fuerit precursor Christi. Quod baptismus Iohannis non fuit sacramentum nove legis, sed preparatorium ad nostrum baptismum. Et quod non conferebat gratiam ratione operibus operati. Tres sunt cause propter quas ille baptismus dicebatur baptismus Iohannis /530vb/ cum tamen nullus sit baptismus Petri vel Pauli. Item ponuntur plures cause quare Christus voluit illo baptismo baptisari. 75 80

Utrum baptisati baptismo Iohannis tenebantur etiam baptisari bap- tismo Christi. [Thomas×2; Scotus×1; doctores×1] Recitantur due opi- niones et concordant duo textus quorum unus ponitur Act. 29 et alter Act. 8vo, et dicuntur ibi in fine questionis pulchra de baptismo Marie et Apostolorum. 85

Distinctio tertia. Utrum diffinitio baptismi a Magistro in littera posita baptismi sit bene assignata. [Bonaventura×1] Ibi ponitur diffinitio baptismi et declaratur. Item licet baptismus magis proprie sit tinctio vel lotio potest tamen etiam dici aqua actualiter abluens. Ita accepit Hugo, cuius diffinitio etiam declaratur ibi. 90

Utrum integritas forme baptismi necessario consistat in hiis verbis: ‘Ego te baptiso in nomine Patris et Filii et Spiritus Sanctus’. [Scotus×11;

69 dimissionem] diffinitionem *ms.* 85 alter] aliter *ms.*

Thomas×5; Bonaventura×3; doctores×1; Thomas de Argentina×1; Petrus Auriolus×1; Alexander de Hales×1; Baconthorpe×1] Que verba requirantur ex parte ministri, ut vitet peccatum baptisando. Quare verba requirantur ex parte sacramenti ut illud vere conferatur. Greci vere baptisant, licet mutant formam nobis consuetam. Quatuor modis contingit mutare formam: primo secundum substantiam, secundo quo ad quantitatem, tertio quo ad qualitatem, quarto secundum ubi. Quare Greci mutabant formam baptismi. Causa propter quam Apostoli ad tempus baptisabant in nomine Christi. Qui nunc baptisarent graviter peccarent. An nunc baptisans in nomine Christi vere baptisaret. Nota formam condicionalem in dubiis servandam ad huiusmodi dubia deservientes. Nota tres maximas. An expressio vocalis verbi sit de quidditate et essentia baptismi. Dicitur quod sic. 95
100
105

Utrum aqua elementaris sola sit conveniens materia baptismi. [Thomas×3; Scotus×1; Jacobus de Eltville×1] /531ra/ Congruentie propter quas Dominus baptismum instituit in sola aqua elementari. De aqua mixta et quomodo duplex est mixtio. Aqua artificialis non est congrua materia baptismi. Aque elementares sunt diversificate et omnes possunt esse materia baptismi. De aliquibus est dubium. An in eis possit baptisari. Enumerantur plures humores in quibus non potest baptisari. Aqua non fluida aut alteri inbibito non est tunc apta ad baptismum. 110
115

Utrum ad veritatem baptismi requiratur trina immersio baptisandi. [Thomas×2; Bonaventura×2] An mersio non est de necessitate baptismi. Magis congrue sit trina immersio quam unica. Quid significat trina immersio. An sit semel immergendum vel ter.

Utrum baptismus fuerit ante Christi passionem institutus. [Scotus×11; Thomas×2] Christus per se instituit baptismum. Congruentie propter quas fuit rationale ut institueret tempore nove legis. De tempore institutionis sunt opiniones, una Magistri. Opino Scoti quod baptismus non fuit tunc institutus quando Christus baptisabatur quamvis tunc aqua fuit dedicata in materiam ydoneam baptismi. Nec fuit institutus cum Dominus Ioh. 3 in secretis dixit Nicodemo. 'Nisi quis renatus fuerit'. Institutio non fuit dilata usque ad diem Asensionis, cum discipulis dixit: 'Baptisantes eos', sed fuit institutus ante passionem, cum discipuli coram Domino baptisabant. Nota insynuationem, institutionem et confirmationem baptismi. Baptismus est primo insinuat per modum consilii, postea per modum precepti. Consilium Dei obligat ad non con- 120
125
130

tempnendum illud. Promulgatio precepti obligat ad non contempnendum et etiam ad ipsum /531rb/ observandum. Non autem sic est de quolibet consilio aut precepto hominis.

Distinctio quarta. Utrum parvuli sint baptisandi et suscipiant effectum baptismi. [Thomas×1] Parvulis in puericia et cito conferendus est baptismus. Cause propter quas pueri sunt cito baptisandi. Parvuli rite baptisati suscipiunt effectum baptismi. Nota diligenter ad verum parvulorum baptismum non requiritur fides eorum propria, nec principium, nec offerencium, sed sufficit fides ecclesie que nunquam deficit. Et nota verba Augustini ibi posita. 135 140

Utrum adultus carens usu rationis sit baptisandus. [Thomas×4] Vide distinctiones de utentibus et non utentibus ratione, et consencientibus et non consencientibus, et secundum illos est ad questionem respondendum.

Utrum adultus utens ratione, non tamen consenciens, recipiat baptismum et eius effectum. [Scotus×4; Bonaventura×1] Quid sit virtualiter consentire aut dissentire. Qui non consentit vel dissentit actualiter, dissentit tamen virtualiter non recipit vere baptismum nec consequitur eius effectum. Qui in baptismum ut est sacramentum consentit ex timore alicuius incomodi aut propter consecutionem alicuius comodi vere baptisatur. Utens ratione et actualiter dissenciens non baptisatur nec consequitur effectum baptismi. Non est quo ad Deum differentia inter ostendentem dissensum suum exteriori signo et inter non ostendentem. Sed quo ad iudicium ecclesie est differentia. 145 150

Utrum adultus fictus suscipiat baptismum et eius effectum. [Thomas×3; Scotus×3; doctores×2; Bonaventura×1; Durandus×1] Vide de duplici ficto quorum primus nec sacramentum suscipit nec eius effectum. Secundus sacramentum, sed non effectum. Quomodo secundo ficto adhuc patet via salutis per penitentiam de fictione. Quando tali ficto /531va/ incipiat baptismus valere? De hoc recitantur quatuor mody et quartus approbatur, scilicet cessante fictione. 155 160

Dubia circa textum. Primo que penitentia debeat precedere baptismum et que non. Secundo quomodo parvuli salvantur in fide aliena, scilicet ecclesie. Tertio quid sit Christum induere.

132 promulgatio] premulgatio *ms.* 154 iudicium] *acce add. et dell.*

Ulterius circa illam quartam distinctionem queritur. Utrum 165
 omnes baptisati non ficti recipiant equaliter effectum baptismi. [Scotus×3;
 Thomas×1; doctores×1; Durandus×1] Multiplex est effectus baptismi.
 Baptismus digne susceptus tollit omnem culpam et etiam omnem pe-
 nam pro actualibus debitam, sive quo ad Deum sive quo ad ecclesiam.
 Congruentie bone quare baptismus non tollit penas pro originali toti 170
 nature inflictas. Baptismus non tollit penas iuris quas quis incurrit non
 per peccata, sed per actum licitum.

Est dubium an tollantur per baptismum. Dimissio penarum per bap-
 tismum est ex merito passionis Christi, sua enim pena reputatur nobis
 in satisfactionem. Omnibus que digne suscipiunt baptismum confertur 175
 ratione operis operati equale beneficium gratie, quamvis ex speciali be-
 nivolentia possit Deus alicui facere privilegium speciale. Ex opere ope-
 rantis unus adultus altero maiorem suscipit gratiam in baptismo. Ex
 baptisantis merito aliquando uni baptisatorum confertur plus virtutis
 et gratie quam alteri secum equaliter disposito. Ex devotione parentium 180
 aliquando parvulo maiore datur gratia in baptismo, ut de sancto Nicolao
 ponitur. Et sic etiam devotio offerentium pueris vel aliorum assistencium
 potest eis mereri augmentum gratie.

Ignis sit baptismus. Baptismus fluminis sine baptismo fluminis suf-
 ficiat ad salutem. [Bonaventura×1] Enumerantur novem sacramenta ex 185
 Scriptura. Respondetur /531vb/ per tres conclusiones. In tertia vide
 quomodo Deus nullum obligat ad sibi impossibile.

Utrum baptismus sa<n>gwinis suppleat baptismum fluminis. [Tho-
 mas×6; Bonaventura×2] Quid baptismus sa<n>gwinis. Quare marti-
 rium dicitur baptismus sa<n>gwinis, cum sint multa alia genera mar- 190
 tiriorum. Quare Dominus sepe liberavit sanctos ab aliis penis et non a
 gladio. Baptismus sangwinis suplet vicem baptismi fluminis quo ad il-
 lud quod in baptismo est res tantum. Baptismus sangwinis efficaciam
 suam habet ex passione Christi, cui martir per martirium conforma-
 tur. Per confessionem religionis approbate consequitur homo plenariam 195
 remissionem peccatorum, saltem quo ad penam debitam pro peccatis
 dimissis.

Utrum baptismus sangwinis sit potior baptismo fluminis. [Thomas×2;
 Scotus×1; Bonventura×1] Respondetur quod sit quantum ad illud quod

171 non] etiam *ms.* penas] panas *ms.* 180 et] quare *add. et dell. ms.* 182
 ponitur] ponatur *ms.*

est res sacramenti. Et vide causas illius et verba Augustini de hoc lo- 200
quentis.

Utrum iustificati teneantur adhuc ad baptismi susceptionem. [Sco-
tus×5; Bonaventura×4; Thomas×1; doctores×1] Respondetur quod sic
quod probat Scotus tribus rationibus. Et sanctus Thomas dat illius tres 205
causas. Et nota ibi de tribus sanctificatis in utero. Et quare magis isti
quam alii sunt sanctificati. Et etiam gradus in istis sanctificationibus.

Circa textum dubitatur. Primo quomodo contritio supplet vicem
baptismi et quomodo non. Item de martirio latronis. Item de requisiti-
tis ad verum et completum martirium. Item de martirio innocentum, de 210
neophico qui moriebatur Ambrosio sine baptismo, de puero qui, cum
portatur ad baptismum, solum ne baptiseretur occiditur. Quomodo in-
telligitur quod dicit Augustinus parvulos non baptisatos eterno supplicio
dampnandos. Quare ecclesia orat proprius post baptismum mortuis, cum
non indigeant.

Distinctio quinta. Utrum mali possint conferre sacramentum 215
/532ra/ baptismi et rem sacramenti. [Scotus×7; Thomas×2; Bonaven-
tura×1] Quilibet ministrans baptismum, quantumcumque et qualiter-
cumque sit malus, vere baptisat, si observat ad hoc necessario requisita.
Et ab eo baptisatus consequitur effectum baptismi, si eius propria indi-
spositio non obstat. Baptismus quantum est ex opere operato non est 220
melior a meliori ministro quam a malo aut minus bono. Causa huius est
voluntas instituentis. Congruentie tres propter quas expediebat sic insti-
tuere. An prima ratione quomodo intelligitur illud Ambrosii: „Baptismus
perfidii non mundat, sed polluit”. De beato Cypriano martire qui recipit
baptismum hereticorum. Et que teneantur homines credere explicite et 225
que non.

Utrum malus minister peccet baptisando. [Scotus×11; Thomas×6;
Bonaventura×3] Et similiter qui ab eo scienter baptismum accipit. Sa-
cerdos in mortali existens et ex officio baptisans peccat mortaliter. Ex-
tra tali casum necessitatis recipiens scienter a preciso ab ecclesia pec- 230
caret graviter. Item in casu necessitatis non peccaret a tali recipiendo
dummodo alter minister melior haberi non posset.

Dubium an adultus in casu necessitatis teneatur a tali preciso reci-
pere baptismum pro se aut suo parvulo: vide responsionem Scoti. Alii

229 peccat] peccant *ms.* 234 pro] per *ms.*

aliter respondent, quos Scotus pulchre redarguit vel reprobatur, quia maius est peccatum Dei quam ecclesie. Consequenter vide de non preciso ab ecclesia, malo tamen quo ad mores. Ponuntur de hoc diverse distinctiones. In solutione tertii argumenti vide quomodo non peccat petens baptismum a suo ordinario sacerdote, etiam malo moraliter. In solutione quarti argumenti vide plura de symonia. 235 240

Utrum Christus secundum quod homo habuerit potestatem dimittendi peccata. [doctores×3; Thomas×2; Bonaventura×2] /532rb/ Triplex est potestas dimittendi peccata in baptismo. Prima est auctoritatis, que soli Deo convenit. Secunda est ministerii, que convenit ministris ecclesie. Tertia est excellentie, et ipsam Christus habuit secundum quod homo et solus, quia quamvis potuerit eam aliis dare, non tamen dedit, cuius assignantur cause. 245

Dubium. Utrum Christus potuerit ministris dare potestatem cooperandi in dimittendum peccata.

Distinctio sexta. Utrum soli sacerdotes possint baptisare. [Scotus×4] 250 Oportet quod baptisans utatur ratione propter intencionem habendam et sit potens abluere active et quod possit verba debite proferre. An angelus bonus possit vere baptisare. An angelus malus possit veraciter baptisare. Non soli presbiteri secundum et alii clerici, ymo et layci possunt vere baptisare. Extra casum necessitatis est solis presbiteris licitum baptisare. Sacerdos in necessitate potest, ymo debet, baptisare alienum parrochia<nu>m. 255

Utrum puer possit in utero matris baptisari. [Scotus×6; doctores×3; Thomas×2] Quamdiu totus est in utero et secundum omnes partes suas tunc non potest baptisari. Si secundum partem principaliorem, ut secundum caput, esset extra uterum et timeretur de pueri morte, esset baptisandus in illa parte secundum modum impositum, et est simpliciter baptisatus, nec est rebaptisandus si vivus totaliter nasceretur. Quomodo puer in tali casu debet nominari, si extra uterum egressa esset pars minus principalis, ut manus aut pes, et timeretur de morte ante plenam nativitatem, esset illa pars baptisanda; si tamen postea puer vivus totaliter nasceretur, esset non absolute, sed sub condicione rebaptisandus, sicut de ista forma condicionali prius dictum fuit. 260 265

240 vide] quomodo non peccat *add. et dell. ms.* 263 vivus] vivuus *ms.*

Dubitatur. Utrum quis debeat ministrare baptismum quando presumitur ipsum vergere in periculum vite corporalis ipsius baptisandi. Respondetur sub distinctione. /532va/ Et vide ibi de perplexitate propter conscientiam erroneam et aliqua de irregularitate. 270

Dubium de puero submerso per funem in cribro ad puteum. Quid sit faciendum de puero exposito.

Utrum ad unitatem baptismi requiratur unitas ministri. [Scotus×10; Bonaventura×2] Questio solvitur per quatuor dubia que moventur et solvuntur. 275

Primum dubium: posito quod duo baptisarent unum sic quod unus immergat et alter proferat verba, an sit baptisatus.

Secundum baptisarent duo unum sic quod uterque immergat et proferat verba et facient simul uno tempore, an sit baptisatus. 280

Tertium: posito quod unus plures simul immergat et simul proferat formam in pluri dicendo: 'Ego vos baptiso' etc., an sint baptisati.

Quartum: quomodo debeat baptisari monstrum quod apparet esse duo homines. 285

Utrum inter baptisantem et baptisatum oporteat esse distinctionem personalem. [Scotus×4] Dicitur quod sic, et illius datur figura, auctoritas et ratio.

Utrum ad veritatem baptismi requiratur quod simul fiant ablucio et verborum prolatio. [Scotus×4] Dicitur quod sic, quia dicit Augustinus: 'Accedit verbum ad elementum'. Dubium: que simultas requiratur. De hoc reprobatur una opinio. Post hoc vera ponitur responsio. 290

Utrum in baptisante requiratur intentio. [Scotus×9; Thomas×6; Bonaventura×5] In baptisante necessario requiritur intentio actus quem exercet. Non requiritur de necessitate ut baptisandum intendat per baptismum ordinare ad vitam eternam. Requiritur quod per baptismum intendat eum ascribere secte christianorum aut intendat circa eum facere quod ecclesia facit circa suos. In solutionibus rationum vide quomodo infidelis potest habere hanc intentionem ad baptismum sufficientem. Item quomodo ebriosus potest baptisare. Triplex distinguitur intentio, scilicet actualis, habitualis, virtualis. Item declaratur que illarum sufficit ad baptismum et que non. 300

290 prolatio] probatio *ms.*

Dubium sequitur. Dubium que /532vb/ intentio requiratur in eo que baptisatur adultus. Item quomodo requiratur fides et an requiratur in baptisante aut in baptisato. 305

Utrum baptismus possit iterari. [Scotus×7; Thomas×1; doctores×1] Respondetur quod nullo modo: si iteratur nullam habet efficaciam. Ponuntur quatuor cause propter quas Dominus instituit ut non iteretur.

Dubium que sint pene iterantium. Ibi vide etiam quomodo ignorantia iuris non excusat ab irregularitate. Intendat quid baptisare masculum et puer sibi oblatus sit femella: an sit baptisatus? Alius casus additur de sacerdote ceco qui errat in persona baptisanda. Sit sacerdos cecus qui intendat baptisare unum puerum in generali et offerantur sibi duo. Credat totum tantum unum esse et fundat super utrumque dicens: 'Ego te baptiso'. Queritur utrum uterque sit baptisatus aut neuter. 315

Utrum in baptismo imprimatur character. [Scotus×6; doctores×3; Bonaventura×2] Ponuntur proprietates characteris. Ponuntur congruentie propter quas imprimatur character in aliquibus sacramentis. Quilibet character sacramentalis est indelibilis. Sola sacramenta irreiterabilia, ut baptismus, confirmatio et ordo, imprimunt characterem. Ponuntur de hoc duo exempla de quidditate characteris et de qua sit specie qualitatis. 320

Utrum debeant esse solum duo tempora ad baptismum determinata. [Thomas×2]

Utrum cathecismus debeat precedere baptismum. [Bonaventura×4; Thomas×2] Vide quid cathecismus et quid significet. Responsio: paternicum loco pueri dicit credo. Et quomodo responsio sit vera. Et an paternus ex hoc ad aliquid obligetur et an talis promissio sit votum. 325

Utrum exorcismus debeat fieri ante baptismum. [Thomas×6; Bonaventura×4] Quare fit exorcismus. Quid significat ea que fiunt in exorcismo, de argumentis et verbis. Primo de argumentis et verbis beati Cipriani. Secundo utrum Iohannes baptista habu<er>it in utero matris /533ra/ resurrectionis. Tertio de hoc quod mutans formam et per hoc intendens errorem inducere non baptisat. Quarto de eo qui baptisatur. 330

311 casus] causus *ms.* 319 sola] sosa *ms.* 321 quidditate] quititate *ms.* 330 verbis] beati Cipriani *add. et dell. ms.*

Distinctio septima. Utrum confirmatio sit sacramentum necessitatis nobilius baptismo. [Scotus×3; Thomas×2; doctores×1] Ponitur definitio confirmationis et respondetur quod confirmatio est sacramentum nove legis. Item non est absolute necessarium ad salutem, est tamen certo modo necessarium adulto. Et baptismus est simpliciter nobilior eo. In solutione primi argumenti ponuntur diverse opiniones de eius institutione. 335 340

Utrum crisma sanctificatum sit congrua illius sacramenti materia. [Thomas×2; Scotus×1] Respondetur quod sic et assignatur causa. In solutione prime et quarte rationum vide diversos modos dicendi de dispensatione huius sacramenti per Christum et Apostolos, quomodo Christus et Apostoli confirmabant. 345

Utrum habeat propriam formam sibi convenientem. [Thomas×3; Bonaventura×1; Scotus×1] Dicitur quod sic et ponitur ibi forma. Et cause quare illa sit conveniens huius sacramenti forma. In solutione rationum vide diversos modos dicendi de dispensatione huius sacramenti per Christum et Apostolos. 350

Utrum character, qui per hoc sacramentum imprimitur, presupponat karakterem baptismalem. [Thomas×4] Vide pulchras causas quare confirmatio imprimit karakterem, et quod ille est alius a caractere baptismali et presupponit eum sicut et baptismum.

Utrum in susceptione confirmationis conferatur gratia. [Thomas×1] Dicitur quod sic: et ex illa et gratia baptismali fit una totalis perfectior gratia, propter quam dicitur quod hoc sacramentum confert plenitudinem gratie. 355

Utrum soli episcopi sint huius sacramenti congrui ministri. [Scotus×2] Soli episcopi regulariter et secundum ritum ecclesie sunt confirmationis ydonei ministri propter commissionem factam a Gregorio papa. 360

Et dubium utrum simplex sacerdos possit ex commissione confirmare. /533rb/ De hoc ponuntur diverse responsiones.

Utrum confirmatio possit iterari. [Scotus×2; Thomas×1] Dicitur quod non, et qui facit peccat, nec aliquem fructum affert secunda confirmatio. 365

351 sacramentum] in *add. ms.* 357 gratia] baptismali *add. et dell. ms.*

Dubium: que sit pena iterancium. Quibus confirmatio est conferenda. Dicitur quod pueris, mulieribus, mutis, morituris.

Utrum debeat in confirmatione fieri unctio tantummodo in fronte. [Thomas×2; Bonaventura×2] Dicitur quod sic, et ponuntur cause. Unctio cum crismate fit in tribus sacramentis. Debet de congruo celebrari ieiuno stomacho. Confirmandus porterur aut teneatur ab alio. 370

Distinctio octava. Utrum ewkaristia sit sacramentum nove legis et sit unum sacramentum. [Scotus×5] Que res sit ewkaristia. Et diffinitiones ewkaristie due. Quod ewkaristia est sacramentum nove legis quod est in ecclesia militante duraturum in ea usque in finem. Cause propter quas congruum fuit Christum sic manere nobis cum sub sacramento visibili et permanenti. Duplex acceptio huius nominis ‘corpus’. Modi quibus hoc sacramentum est unum quamvis in eo sunt distincte species. Quatuor excellentie et prerogative huius sacramenti super alia. Differentia inter hoc sacramentum et eius consecrationem et sumptionem. Quomodo hoc sacramentum efficit quod figurat. Quare illud sacramentum dicitur ewkaristia. Ibi vide de quatuor nominibus huius sacramenti. 375 380

Utrum fuerit congrue a Christo ante suam passionem immediate institutum. [Thomas×2; doctores×1] Et fuit nobis necessarium et valde conveniens ut Christus institueret illud sacramentum. Nota: non debuit institui ante tempus legis gratie. Dominus instituit congrue mox ante passionem suam, et eius quatuor cause assignantur. 385

Utrum possit licite a non ieiuniis sumi. Dominus hoc sacramentum post cenam instituit et discipulis sumendum dedit. [Thomas×12; Scotus×4; Petrus de Palude×2; Petrus de Tarantasiac2 doctores×1] Et hoc fuit congruum, ut ibi tangitur. /533va/ Hoc sacramentum est regulariter a ieiuniis sumendum: ita instituit Dominus, cuius assignantur tres cause. Excipiuntur tres casus. Primus de infirmis ad mortem. Secundus, si sacerdos post sumptum corpus Domini in calice inveniret solam aquam qua recepta tenetur ad<h>uc consecrare calicem et sumere, licet non sit ieiunus. Tertius, in die parasceves sacerdos officians inmittendo particulam hostie non dicit ‘fiat hec sacra sanca mixtio’ etc. Non oportet nec licet nunc sumere post cibum, sicut in prima institutione fiebat. Quomodo intelligitur illud Apostoli. Dum convenitis ad manducandum, 390 395

369 cause] esse *ms.* 375 duraturum] duratantum *ms.* 388 possit] ponit *ms.*
394 sumptum] sumptus *ms.* 396 sacerdos] in *add. ms.*

invicem exspectate. Si quis autem esuerit domi manducet. Duplex ieiunium, scilicet ecclesie et nature; et plura circa hoc. Quando incipiat ieiunium nature. An statim post sacramenti susceptionem sit licitum comedere. 400

Utrum Christus instituendo sacramentum hoc prius conferat quam verbum protulerit. [Thomas×1; Bonaventura×1] Recitantur quatuor modi dicendi ad questionem. 405

Utrum hec verba: *Hoc est corpus meum*, sint precise forma consecrationis panis. [Thomas×5; Scotus×5; doctores×2; Petrus de Tarrantasia×1; Thomas de Argentina×1] Si pretermisiss omnibus aliis verbis canonis sacerdos diceret solum illa, ‘Hoc est corpus meum’, vere consecraret. Recitantur de hoc due opiniones: una quod sic, alia quod non, nisi inciperet ab illo loco in quo fit mencio de Christo. Sacerdos debet se caute habere in canone et integre ac distincte omnia verba legere, quia quasi totus est connexus per coniunctiones copulativas et per relativa. Quid per *ly*, ‘hoc’ demonstratur. Ponuntur diverse opiniones. Non oportet ministrum multum disputare de significatione huius forme, saltem ad hoc quod conficiat, sed /533vb/ sufficit quod intendat eam proferre eo modo quod Christus instituit eam proferendam. *Ly* ‘enim’ non est de essentia forem. Celebrans tamen tenetur addere sub pena magni peccati. ‘Accipite et comedite’ etc. non sunt de essentia forme. 410 415 420

Utrum cetera verba in canone circa formam positam convenienter ponantur. [Scotus×8; Thomas×3; Bonaventura×1] Respondetur quod sic. Quomodo Dominus volens celebrare levavit oculos in celum et quare.

Utrum forma consecrationis calicis consistat precise in hiis verbis: *Hic est calix sanguinis mei*, etc. Forma ut in canone ponitur tota est forma in consecratione calicis observanda a ministro subiecto ecclesie Romane. Ipsa vero est ad consecrandum necessaria absolute. Quidam dicunt quod solum illa verba: *hic est calix sanguinis mei*, sint de essentia forme consecrationis calicis. Alii dicunt quod illa cum sequentibus usque ibi exclusive: ‘hec quocienscumque’ etc. Scotus dicit quod neutrum illorum est certum, et ideo est periculosum alterum eorum asserere. Consilium, ut sacerdos legat integra verba canonis et intendat in generali verba proferre secundum institutionem Christi. Si sacerdos diceret postquam illa verba protulit, *hic calix sanguinis mei* ante prolationem sequentium 425 430

400 invicem] idem *ms.* 425 etc.] et *ms.*

usque ibi exclusive: ‘hec quocienscumque’, an calix habendus esset pro consecrato. Vide ibi multa bona. 435

Aliud dubium sit quod presbiter deficiat ante completam consecrationem aut sacramenti susceptionem. An tunc alius presbiter debeat perficere quod ille prius inchoavit. Ista verba novi testamenti et etc. non ponuntur simul in verbo Ewangelico. Possunt tamen pro magna parte colligi ex Sacra Scriptura. 440

Utrum verba omnia in forma calicis sint convenienter posita. [Thomas×5; Bonaventura×2; doctores×4; Nicholas de Lyra×2] Respondetur quod sic, /534ra/ sed ly ‘enim’ non est de essentia forme. Ly ‘calix’ tripliciter potest accipi, et secundum hoc verba faciunt diversum sensum, scilicet illa, *hic est calix sanguinis mei*, exponunt sequentia verba, scilicet ‘novi et eterni’. Quid sit proprie testamentum. Quare dicitur ‘qui pro nobis et pro multis effundetur’, cum tamen sanguis Christi sit pro omnibus effusus. Ista verba, ‘hec quocienscumque feceritis in mei memoriam facietis’, non sunt forma consecrationis nec ad aliqua earum pertinentia. Qui istis uteretur ut precisa forma consecrationis calicis peccaret et multipliciter erraret. 450

Dubium. Utrum forme consecrationis panis et calicis mutuo se expectent.

Circa textum. Utrum hoc sacramentum fuerit prefiguratum. Baptismus et ewkaristia prefigurata sunt principaliter et assignantur cause quare illa magis prefigurari debuerint. Declaratur quod in Psalmo 71 fuit prophetatum de hoc sacramento, et quod idem ex vicio scriptoris habetur ‘firmamentum’ quod debet dici ‘sacramentum’. 455

Secundum dubium. Utrum figure per Magistrum in littera posite sint sufficienter assignate. Declarantur quatuor figure sacramenti. 460

Tertium dubium circa hoc dicit Ambrosius: ‘Antiquiora sunt nostra’.

Distinctio nona. Utrum sint bene duo modi hoc sacramentum manducandi. Declarantur quatuor modi manducandi hoc sacramentum. Quid est crede et manducasti. Qui bene dispositus accedit et sic manducat sacramentaliter et spiritualiter, ille duplicem gradum consequitur gratie. 465

440 Ewangelico] ewangelicam *ms.* 441 Sacra] sacramenta *ms.* 444 de] necessitate *add. et dell. ms.*

Utrum peccator veraciter sumat corpus Christi sub hoc sacramento. [Thomas×8; Bonaventura×1; doctores×1] Recitat errorem et eum reprobatur. Sicut Christus pro nobis permisit corpus suum a peccatoribus per/534rb/cuti et wulnerati etc., sic permittit illud a peccatoribus sumi. 470
Quid est dicere: corpus Christi non est cibus ventris, sed mentis.

Dubium an pruta sumat corpus Christi. Dicitur quod sic: vide ibi.

Utrum sit de lege ewangelica et de necessitate salutis hoc sacramentum sumere sub utraque specie. [doctores×9; Thomas×4; Bonaventura×4; Albertus×2; Nicholaus de Lyra×1] Respondetur quod non, ymo 475
nunc non est licitum propter contrariam consuetudinem ecclesie. Recitantur due conclusiones Hussitarum et reprobantur multis argumentis. In solutione prime eorum declaratur quomodo tria sunt in hoc sacramento, scilicet species visibiles caro Christi vera, et corpus eum misticum. Item distingwitur duplex manducatio, scilicet sacramentalis et 480
spiritualis. Item spiritualis est duplex, secundum duplicem rem huius sacramenti. Item probatur multipliciter quod illud verbum Domini. ‘Nisi manducaveritis carnem Filii hominis’ etc. est intelligendum de spirituali manducatione et bibitione mistici corporis et sangwinis Christi. Quare incorporatio membris ecclesie dicatur manducatio aut bibitio declaratur 485
ex simili causa ex scriptura. Quidest Christus mysticus et quid corpus eius mysticum et quomodo manemus in Christo et incorporamur sibi etc. In solutione secunde rationis dicitur quod illud est sacramentum, aliud consecratio eius. Item quedam substantialia consecrationi sacramenti huius, quedam accidentia, et enumerantur aliqua. In solutione 490
tertie rationis conceditur quod ecclesia primitiva modum ministrandi sub utraque specie ad tempus observavit. Conceditur quod mors Domini expressius significantiam sub utraque specie quam sub una. Aliqua requiruntur ad efficaciam totalem huius sacramenti, aliqua ad significantiam totalem. Declaratur utrumque /534va/ et quod idem per omnia 495
sumitur sub specie panis quis sub specie vini. Inferuntur correlaria. Et declaratur quomodo ecclesia rationabiliter induxit modum manducandi sub una tantum specie. Redduntur istis plures cause. Item adduntur ad idem probationes due in solutione quarti argumenti. Dantur instancie, scilicet quod non oporteat nos in omnibus sequi ritus primitive ecclesie. Pro solutionibus omnium aliarum rationum, dantur quinque solutiones generales et ponuntur plura dicta sequencia argumenta. In fine 500

474 sumere] summere *ms.* 489 quedam] quidam *ms.* 498 istis] istius *ms.*

inferuntur aliqua inconvenientia que secuntur ex adversariorum factis et dictis.

Utrum existens in peccato mortali et sumens hoc sacramentum peccet mortaliter. [Scotus×12; Thomas×8; Bonaventura×1] Tribus modus contingit quem esse in peccato mortali. Secundum aliquem mortaliter peccat, secundum aliquem non. Vide ibi multa. Quod quis sit immunis de peccato mortali potest coniecturari per quatuor signa, secundum Bernardum. In solutione prime rationis vide casus in quibus homo tenetur confiteri. Item de ignorantia que excusat, que non. 505

Utrum peccator peccet videndo corpus Christi. [Thomas×4; Bonaventura×1] Aliqui possunt videre aliqui sumere, aliqui ab utroque sunt prohibendi. In aliquo casu potest peccator tangere, in aliquo peccat tangendo. 515

Utrum nocturna pollutio impediatur assumptionem huius sacramenti. [Thomas×12] Recitantur multa de pollutionibus et causis earum, et quando separat de necessitate a communione et quando solum de congruo. Et premissis quatuor notabilibus declaratur clarius. Quare pollutio plus separat quam alia peccata, quando pollutio separat de necessitate a communione et quin solum de congruo. Quando actus matrimonialis seperet a communione. An immundicia pure corporalis impediatur. In solutione prime rationis quod pollutio non est peccatum /534vb/ propter ligamen rationis, sed potest esse effectus peccati mortalis aut venialis. Quod consensus in turpitudinem in sompno non est mortalis. Distinguitur de complacentia que post evigilationem habetur in pollutione. 520

Utrum sacerdos debet dare ewkaristiam illi quem scit peccatorem. [Thomas×11; doctores×3; Bonaventura×2; Petrus de Tarantasia×2; Petrus de Palude×1; Petrus Auriolus×1; Durandus×1] Ponit multas condiciones quas debet in se habere qui sumit hoc sacramentum, scilicet quod sit homo, quod sit viator, sit fidelis, sit adultus, sit ieunus, sit devotus, sit sine conscientia peccati mortalis. Ibi vide de expositione duarum glosarum. Sit mente peditus. Ibi vide de amentibus et de furiosis. Non sit infamis et notorius in crimine. Ibi vide de hystertione, de publice communibus mulieribus, de publico usurario. Quid de iudicatis ad mortem. Quid de agentibus publicam penitentiam. Quid de euntibus 530

505 peccato] peccator *ms.* 531 sumit] sunt *ms.* 532 fidelis] videlis *ms.*

ad duellum aut ad torneamenta. An extraneo cuius conscientia ignoratur. An ewkaristia sit danda pro purgatione furti. An sit danda excommunicata. An curatus debeat subdito suo dicenti se alteri confessum credere et sic illi dare sacramentum. An in aliquo casu sacerdos possit licite dare alicui hostiam non consecratam loco consecrate. Respondendo ad principalem questionem, dicitur multipliciter videri an suspectis de crimine debeat dari. In solutione prime rationis vide instantiam de furioso et eius solutionem. De illo verbo Christi: ‘Nolite sanctum dare canibus’“, Mt. 7. 540 545

Distinctio decima. Utrum corpus Christi et eius sangwis vere et realiter post consecrationem sub speciebus panis et vini contineantur. [Thomas×4; Bonaventura×3] In primo articulo recitatur heresis quedam et reprobatur. Ostenditur quod Dominus loquebatur figurative cum instituendo sacramentum dixit *hoc est corpus meum* /535ra/ *hic est sangwis meus*. Exponuntur illa verba Domini: Spiritus e<s>t qui vivificat, caro non prodest quidquam. Enumerantur decem magne virtutes quas consequenter fideles ex hoc quod Christus est vere nobiscum sub sacramento, quas vide. In secundo articulo enumerantur aliqua difficilia in hoc sacramento et per similia in dictis philosophorum et in vetere testamento reperta. Declaratur quod sunt credibilia merito gentibus et Iudeis et a fortiori cuilibet Christiano faciliter credibilia. Enumerantur alique esse propter quas illa Debemus fideliter credere, quamvis non possimus ad plenum intelligere ea. Exponitur illud Magistri: Misterium fidei credere salubriter potest, investigari salubriter non potest. 550 555 560

Utrum corpus Christi sit in altari secundum suam propriam et essentialem quantitatem. [Scotus×4; Thomas×1] Una opinio quod corpus Christi sit solum secundum substantiam suam et non secundum quantitatem nec secundum alia accidentia; et reprobatur. Secunda quod habet ibi quantitatem, sed illa non est ibi modo quantitativo, sed per modum substantie solum; reprobatur. Tertia quod partes Christi non sunt extra invicem sub hostia, sed una subintret aliam; reprobatur. Quarta posito tenetur, scilicet quod corpus Christi est ibi quantum, et illa quantitas habet se modo quantitativo quantum ad intrinsecum ordinem partium suarum, sed non habet se modo quantitativo quo ad extrinsecum locum ocupando illum. Sequitur ex dictis quod partes corporis Christi habent in sacramento ordinem ad invicem superioritatis et inferioritatis. Nullus 565 570

547 sangwis] sangwinis *ms.* 549 in] principio *add. ms.* quedam] quodam *ms.*
554 consequenter] consequentia *ms.* 559 possimus] possumus *ms.* 568 positio] positio *ms.*

tamen est eorum ordo talis in ordine ad quemcumque extrinsecum situm
et plura alia secuntur ex dictis. 575

Utrum corpori Christi naturaliter existenti et eidem sacramentaliter existenti insint eedem partes et proprietates. [Scotus×2; Thomas×1] Christus est in celo naturaliter et in hostia sacramentaliter.

Dubium de corpore /535rb/ Christi ut est sub sacramento: que sint illa que continet ut partes eius? Responsio est pars affirmativa questionis. 580 Declaratur quomodo aliqua sunt sub speciebus panis ex vi sacrament et aliqua concomittanter, et quid sit utrumque. Suo modo quomodo sunt aliqua sub speciebus vini ex <vi> sacramenti et aliqua concomittanter, et quid sit utrumque. Suo modo quomodo sunt aliqua sub speciebus vini ex <vi> sacramenti, et aliqua concomittanter. 585

Utrum actio immanens, que inest Christo existenti naturaliter, insit sibi in sacramento ibi vide notabile Scoti. [Scotus×8] Conclusio: omnis operatio inexistentis Christo in celo primo modo inest concomittanter ut est sub sacramento. Secunda: nulla sensatio ab extrinseco potest sibi inesse primo modo, ut est sub sacramento. Tertia: intellectio aut volitio 590 potest sibi Christo inesse ut est corporalis. Quid sub sacramento.

Utrum corpori Christi, ut est sub sacramento, possit inesse motus corporalis. [Scotus×5] Quid sit motus proprie dictus: vide plures conclusiones. Et inter ceteras conceditur quod ad motum hostie movetur etiam corpus Christi, non tamen a sacerdote movente hostiam, sed a 595 Deo immediate.

Utrum corpus Christi sit sub qualibet parte specierum. [Thomas×1] Opinio dicit quod sit totum in toto et in nulla parte ante divisionem, sed post divisionem est sub qualibet parte ab aliis divisa; et dat modum. Reprobatur predicta opinio et respondetur ad questionem affirmative. 600

Utrum corpus Christi, cum videtur in specie carnis vel pueri, videatur tunc in propria sua specie et forma. [Thomas×8; Petrus de Tarantasia×2] Dicit S. Thomas quod quando post consecrationem sic apparet, tunc ibi indubitant<e>r est corpus Christi sicut prius fuit. Sed an ille species que apparent sint vere <et> species accidentia corporis Christi, 605 est difficile determinare. Unus modus quod illa apparitio non est in

576 corpori] corpus *ms.* 584 et] utrum add. *ms.* 594 motum] modum *ms.* 599 post] potest *ms.*

hostia vere, /535va/ sed est tantum in oculo videntis, et sic etiam fit aliquando. Aliquando species que apparet est vere et realiter circa hostiam. Et dicunt quidam quod illa species que apparet sit vera species corporis Christi et videantur accidentia et que sunt realiter in Christo in celo. Reprobatur. S. Thomas dicit quod in tali desinunt esse species sacramentales alie et manent sole dimensiones priores et illis superducuntur miraculose que precedunt speciem carnis, et sic non videntur propria accidentia Christi, sed quedam miraculosa. Alii videntur dicere quod species sacramentales non cessent esse, sed maneant et eisdem circumfunduntur miraculose accidentia carnis vel pueri etc.

Dubium an in casu talis apparitionis illud debeat sumi.

Distinctio undecima. Utrum in consecratione ewkaristie panis in corpus Christi et vinum in eius sangwinem convertantur. [Scotus×9; Bonaventura×1; Thomas×1] In primo articulo, quid sit transsubstantiatio. Quomodo differt ab aliis mutationibus. Terminus ipsius ad quem est substantiale ‘esse corpus Christi’. Omnis creata essentia potest in quamlibet aliam converti. In secundo articulo recitantur tres vie de transsubstantiatio<ne> et ponuntur argumenta fortia pro prima et pro secunda. Recitantur argumenta contra primas duas et solvuntur, licet non teneantur. In conclusione responsali approbatur tertia via que est pars affirmativa questionis. Transsubstantiatio non est annihilatio, nec est due mutationes. Solvuntur argumenta pro primis duabus viis adducta. Quare ecclesia elegit illum intellectum difficilem illius articuli.

Utrum panis transsubstantietur in totum Christum. [Scotus×2; Bonaventura×1; Thomas×1; doctores×1] Recitatur una opinio et reprobatur que posuit panem transsubstantiari in compositum ex materia et anima intellectiva. Alia opinio quod in compositum ex materia et forma corporeytatis reprobatur. Tertia approbatur, /535vb/ scilicet quod panis transsubstantiatur solum in materiam primam; scilicet vinum in totum sangwinem compositum ex materia et forma. Declaratur quomodo alia sunt ibi concomitanter, scilicet anima, accidentia Christi, et divinitas unita humanitati etc. Item qua mutatione veniat ibi ex quo non per conversionem.

Utrum sint danda aliqua verba quibus hec transsubstantiatio possit exprimi. [Thomas×3; Scotus×2;indexoldJohannes Duns Scotus] Exponuntur multe propositiones a sanctis posite. In fine datur una regula

623 quamlibet] quidlibet *ms.*

exprimendi et magis propria.

Utrum virtus transsubstantiandi sit data verbo prolato. [Scotus×2; Bonaventura×1] Deus convertit panem et vinum in corpus et sanguinem immediate per se. Nulla creatura potest in illam transsubstantiationem tanquam agens principale. Sacerdos autem eius forma verborum potest dici agens instrumentale vel ministeriale respectu illius mutationis. Quomodo intelligitur quod verbo prolato sit data virtus transsubstantiandi. 645 650

Utrum sacerdos possit conficere quamcumque materiam. [Bonaventura×4; Thomas×1; Petrus de Tarantasia×1] Recitatur opinio Bonaventurae, Petri de Tarentasio. Recitatur etiam opinio Sancti Thome contraria priori. Primo de hoc: ‘mysterium fidei salubriter investigari non potest’. Secundo circa illud Gregorii: ‘In ipsa hora ymolationis celum aperi yma summis sociari’, quomodo intelligatur. Tertio quomodo intelligatur quod dicit corpus Christi misterio angelorum in celo recipi et in corpori Christi sociari. Quarto quomodo intelligitur hoc in canone: *iube hec proferri per manus sancti angeli tui*. 655

Utrum duplex sit materia huius sacramenti, scilicet panis et vini. [Thomas×3; Bonaventura×1] Recitantur errores circa materiam sacramenti. Ponuntur quinque cause propter quas panis et vinum sunt apte materie huius sacramenti. Idem declarat Bonaventura. 660

Utrum solus panis triticeus cum aqua elementari coagulatus sit conveniens materia conversionis in corpus Christi. [Scotus×5; Thomas×3; Petrus de Tarantasia×1] Respondetur quod sic secundum multos /536ra/ doctores et potenciores et illius assignantur cause. Recitatur opinio aliorum qui per ‘frumentum’ intelligunt non solum triticum, sed omne quod crescit in aristis, et respondent ad argumenta aliorum. Datur consilium quomodo sacerdos in hoc dubio debet se habere. 665 670

Dubium de granis commixtis tritico, raro enim invenitur triticum tam purum quod non sit ei admixtum aliud aliquid.

Dubium de armido utrum in pane ex eo confecto possit confici. Recitantur due vie et datur consilium quid sit ibi faciendum. An de pasta nondum pisca aut cocta ab igne possit confici corpus Christi. Quid de pasta facta de pane. 675

651 quamcumque] quantumcumque *ms.*

Utrum panis consecrabilis debeat esse azimus vel fermentatus. [Thomas×2; Bonaventura×1; doctores×1] Recitatur ergo error Grecorum et quod aliqui eorum dicunt ewangelistas falsum scripsisse et a Iohanne correctos reprobatur. Respondendo dicitur primo quod neutrum illorum est de necessitate ministri conficere in azimo. Peccareret enim secus faci-
680
endo. In solutionibus vide concordantias aliquarum scripturarum et quomodo quinque modis accipitur pasta etc.

Utrum solum vinum vitis congrua sit materia consecrationis sangwi-
nis. [Thomas×3; Scotus×1; Bonaventura×1; doctores×1] Respondetur 685
quod sic, et alia vina artificialia, ut expressa de piris et pomis etc., non sunt vina vere, ideo non transsubstantialia. Tale vinum vitis oportet esse expressum de uva, quia in uva non potest consecrari. In vino corrupto ut pendulo aut quod arestit potest consecrari, sed propter reverentia<m> sacramenti non debet fieri sine necessitate. Vinum perfecte in acetum 690
conversum non potest consecrari, nec potest ex eo sangwis Christi confici. De agrista non potest confici sangwis Christi, quia non est /536rb/ vinum. De musto potest, quia est vinum, licet non defecatum, sed non debet propter turpitudinem nisi necessitas emergat.

Utrum consecrando vino sit apponenda aqua, et solum elementaris et 695
modica. [Thomas×4; Bonaventura×2; Alexander de Hales×2; Scotus×1; doctores×1] Respondetur quod sic, et assignantur plures cause. Non est de necessitate sacramenti apponere aquam, sed est de necessitate ministri. Aqua vino in calice apponenda debet esse elementaris aqua et non artificialis, verum si alia apponeretur, adhuc consecraretur quidquid ibi 700
vini maneret. Congruum est ut aqua apponenda sit modica. De hoc vide plura que ibi dicuntur, et vide consilia doctorum.

Utrum Christus in cena sumeserit corpus suum et sangwinem. [Tho-
mas×2; doctores×1] Una opinio dicit quod non, et illa approbatur et reprobatur. Alia dicit quod sic o et illa approbatur. Quod Christus in 705
nova sacramenti institutione habuit quamdam specialem dulcedinem. An cena dicit corpus suum passibile, quia tale fuit in naturali existentia. Nunc dat sub sacramento corpus suum impassibile. Quod corpus Christi tale est sub sacramento quale est in se ipso absolute in sua propria existentia. 710

688 uva] una *ms.* uva] una *ms.*

Utrum etiam Iude corpus suum dedit. [Thomas×3] Sanctus Hylarius dixit quod non. Augustinus dicit quod sic, et hoc communiter tenetur, et assignantur septem cause. Vide plura de hoc in solutione rationum.

Dubia textualia.

Distinctio 12ma: Utrum in hoc sacramento stet accidens sine subiecto. [Thomas×4; Scotus×4; Bonaventura×2] Recitantur diverse opiniones et reprobantur. Conclusio responsalis quod omnia accidentia in hoc sacramento stant sine substantiali subiecto. Huius ponuntur plures congruentie. 715

Dubium an omnia stent similiter sine subiecto. Una opinio dicit quod omnia similiter stant sine subiecto. Alia quod sola extensio /536va/ et quod alia innituntur extensioni. Ad illud dubium, quando de communi lege corpus Christi desinat esse subistis speciebus, de illo dantur regule, et plura circa hoc dicuntur. In tertia regula dicitur de resumptione vel creatione materie. Quomodo fit ibi generatio aliquarum et quomodo nutritio. 720 725

Tertium dubium an accidentia habeant potentiam convertendi alia in sacramentum, ut si vino consecrato in calice superinfundatur aliud vinum vel aqua, vel quando particula panis consecrata immittitur vino non consecrato, an convertat vinum in sangwinem. 730

Utrum in fractione hostie frangitur corpus Christi. [Thomas×2; doctores×2; Bonaventura×1] Respondetur quod non, cuius assignantur cause et exempla. In solutione primi argumenti notantur que requiruntur ad manducationem et que illarum conveniunt corpori Christi et que speciebus. In solutione tertii de confessione Berengarii. 735

Utrum significatio partium fractionis bene assignetur in littera. [Thomas×4] Respondetur quod sic. Vide declarationem et duo versus. Quomodo intelligitur quod Dominus ostendit se duabus discipulis in specie peregrini. De confessione Berengarii. Quomodo Christus manet integriter in cordie manducantis. Quomodo indignus est qui celebrat aliter quam Christus tradidit. 740

Utrum effectus huius sacramenti quo ad promotionem hominis in bono sit collatio gratie et adeptio glorie. [Thomas×2] Respondetur quod sic. Ad utrumque allegantur Scripture et utriusque assignantur cau-

se. In solutionibus rationum exponitur quomodo per sacramentum quis adipiscatur gloriam. 745

Utrum effectus huius sacramenti quo ad mali remotionem sit remissio peccatorum. [Thomas×4] In solutione secunde rationis primi articuli dicitur quod gratie opponunt peccata venialia. Digne sumenti delet venialia peccata. Illius redditur causa. Quo ad mortalia /536vb/ ponitur distinctio quadrimembris de existente in mortali, et secundum hoc respondetur et est bene notandum. 750

Utrum venialia peccata impediunt efficaciam huius sacramenti. [Bonaventura×11; Thomas×5] Que requiruntur ad digne sumendum hoc sacramentum. Circa unum requisitum, vide quid principaliter sit meditando circa hoc sacramentum. Et quid sit dividicare corpus Domini. Pro responsione recitatur una via S. Thome et Bonaventurae. Postea recitatur alia responsio S. Thome, que scilicet videtur magis accepta. In solutione quarte rationis ponitur triplex memoriale passionis Christi. 755

Utrum expediat hoc sacramentum frequenter aut etiam coecidie sumere. [Bonaventura×4; Thomas×3; Alexander de Hales×1] Respondetur sub distinctione aut adducitur auctoritas Augustini et exponitur. Exponitur finis quid sumens aut celebrans intendere debet. Adducitur auctoritas Bede de frequentia celebrationis. In solutione prime rationis dicitur quare hoc sacramentum iteratur et non baptismus. In solutione quarte rationis qui digniter accedit duo concurrunt, unum adtrahens et aliud retrahens. Ex quorum consideratione debeat frequentare et ex quorum consideratione debeat se aliquando retrahere. Diversa mandata emanaverunt de communicando secundum diversos fidei et ecclesie status de hoc vide in solutione sexti argumenti. 760
765
770

Utrum sacerdoti consecranti liceat tunc non communicare. [Thomas×4; Bonaventura×1] Respondetur quod numquam licet, nisi impediatur per violentiam, per infirmitatem, per mortem, <vel> aliud huiusmodi. Et ratio huius sumitur ex parte sacramenti. Et potest etiam accipi ex parte consecrantis. An sit melius hoc sacramentum laudabiliter sumere aut ab eo laudabiliter abstinere. Respondetur: primum est absolute melius, licet in casu ponit secundum esse faciendum. Et vide pulchras /537ra/ obiectiones et earum solutiones ibidem. 775

772 nisi] non *ms.*

Circa textum. Vide quomodo celebratio huius sacramenti dicitur ymolatio Christi duobus modis. Et quomodo fit ymolatus in sacrificiis antiquis. Quid significant cruces omnes quas facit sacerdos a principio canonis usque ad finem. Quid fractio hostie et quid pars ab invicem divise. Et quid commixtio corporis et sanguinis significet. Quid significant gestus quos habet in missa. Quociens et cui Christus apparuit in die resurrectionis. 780
785

Distinctio 13a. Utrum omnis sacerdos possit consecrare hoc sacramentum. Quilibet sacerdos potens proferre verba et habere debitam intentionem potest consecrare ministerialiter. Quilibet sacerdos quantumcumque certiosus, hereticus, scismaticus, excommunicatus vel etiam degradatus conficit si observat cetera omnia que ad hoc requiruntur, sed faciendo graviter peccat. Quid sit degradatio: Vide ibi plures objectiones contra predicta cum solutionibus suis. Quod illa regula: ‘facilius est destruere quam construere’, non conceditur de agente solum minist<e>rialiter in sacramentis. Quomodo degradatus traditur potentie seculari. 790
795

Utrum soli sacerdotes possint conficere hoc sacramentum. Respondetur quod soli sacerdotes possunt, et si alius attemptat facere, nichil conficit. Et huius redduntur cause in solutione rationis.

Utrum missa boni sacerdotis sit melior quam missa mali. [Thomas×2; Bonaventura×1] Respondetur sub distinctione. Quare prohibentur aliorum misse audi. Quare certorum potius quam aliorum. 800

Utrum liceat sacerdoti omnino ab ewkaristie consecratione <et> celebratione abstinere. [Thomas×17; doctores×4; Landulfus Caracciolo×1] Recitatur una opinio dicentis quod liceat non curato, nec obligato ex precepto superiorum /537rb/ et qui manet in sua libertate. Alia via est S. Thome et Durandi et plurium, scilicet quod non liceat alicui, sed graviter peccet nec aliquando non existente legitimo impedimento celebret, maxime in precipuis festivitibus et quando populus conswevit communicare. 805

Dubia. Prim<um>, qua hora possint misse licite celebrari. Secundum, utrum oporteat hoc sacramentum in loco consecrato celebrari et cum vestibus et vasiis consecratis. 810

802 consecratione] et *ms.*

Calix. De qua materia debeat esse calix, et quid representat pannus lineus. Nec debet corporale aut pallam esse serica, nec de panno lineo tincto. Et quarum consecrantur talia inanimata? Quod quidam probabiliter dicunt quod per ingressum ecclesie consecrate homo consequitur remissionem peccatorum venialium, sicut per aspersionem aque benedictae inducentes ad hoc scripturas. Quod ligna ecclesie dedicata non debeant ad aliud opus iungi nisi ad aliam ecclesiam vel conburenda sunt et de pluribus aliis ornamentis, et vide ibidem.

Tertium, an obmissio illorum aut alicuius eorum impediatur consecrationem.

Quartum, si sacerdos in missa recolit se aliquid comedissee aut bibisse, aut mortali subiaceat peccato, aut esse in excommunicatione, aut irregularem etc., quid faciet? Respondetur. Sanctus Thomas et Bonaventura dat bonum consilium quod homo diligenter antea se preparat et in missa non cogitet de se, sed tantum de sacramento et de hiis que ad hoc pertinent.

Quintum, si musca, aranea aut aliquid venenosum cadat in calicem aut sacerdos percipit venenosum per aliquem malivolum immissum, quid faciet.

Sextum, si ex negligencia non misteretur aqua vino in calice aut sola aqua ibi poneretur /537va/ aut nichil omnino infunderetur quid faciat sacerdos?

Septimum, contingit quod sacerdos non recolit se dixisse verba consecrationis vel aliqua alia que in consecratione dicuntur, quid faciet?

Octavum, si sacerdoti frangenti hostiam una medietas in calicem cadit quid faciet de alia medietate? Talis casus accidit Innocentio pape. Sed esto quod propter frigus vel aliud tota hostia dilabatur sacerdoti in calicem.

Nonum, quid sit faciendum si sacerdos effundit sacramentum calicis aut vomit sacramentum aut permittit hostias consecratas putrefieri aut a muribus commendi et aliis.

Decimum an ad celebrandum sufficiat presentia unius aut requiratur plurium presentia.

Undecimum, intendat sacerdos solum novem hostias consecrare et ipso ignorante sint ante ipsum decem posite; queritur an omnes decem fuit consecrate an alicue, et que sunt ille.

Circa textum. Assignantur cause quare dicitur missa et quid est ‘*iube hec perferri per manus sancti angeli tui*’. Quid sit ‘altare sublime’ etc. 850

Distinctio 14a. Utrum penitentia necessario requiratur ad deletionem peccati mortalis. [Scotus×6] In primo articulo quod homo non dicitur formaliter peccator ab iniustitia habituali, nec ab iniustitia actuali, nec ex dispositionibus genitis ex actibus peccatorum. Cessantibus actibus peccatorum nichil remanet positivi in anima a quo homo dicatur formaliter peccator. Cessante actu peccati manet in anima reatus peccati. Exponitur quid sit macula anime. Quid reatus peccati. Quid offensa dicitur. In secundo articulo dicitur illud quod remanet in anima, cessante actu peccati, potest deleri et sepe deletur. Ratio: non deletur sine pena vel sine equivalenti /537vb/ in acceptione divina. Quomodo peccatum ordinatur per penam. In tertio articulo, quod ad deletionem peccati regulariter requiritur penitentia pena voluntaria. 855 860

Dubium. Quomodo pena possit esse voluntaria. Tristitia potest esse quatuor modis voluntaria. Ponuntur quatuor diffinitiones eius quod est penitere et penitentie. Conclusio responsalis quod ad delectionem mortalis requiritur regulariter penitentia actualis. Casus in quo potest deleri mortale sine penitentia de eo formaliter habita. 865

Utrum actus penitendi sit actus alicuius virtutis. [Scotus×13; Thomas×3; doctores×2; Bonaventura×1] Accipiendo penitentiam vel actum penitendi: primo modo, est conclusio prima quod potest esse actus virtutis et declaratur. 870

Secunda, quod potest esse actus virtutis specialis quia habet speciale obiectum et speciales circumstantias. Item in illo primo modo penitendi sunt quinque secundum ordinem se habentia. 875

Tertia conclusio: virtus cuius penitere illo primo modo est actus est sub iustitia virtute generaliter accepta et prout ordinat ad alterum.

Quarta conclusio: ille actus penitendi non est actus cause. Ex quibus patet quod penitere illo primo modo est actus iustitie punitive et excellentior inter omnes actus iusticie in communi preter actum premiatoris. 880

Quinta conclusio: virtus penitentie non est virtus theologica.

850 perferri] proferri *ms.*

Sexta conclusio principaliter practica quibus hec virtus innittitur ut regulis non sunt omnia in naturali lumine. Nota et declarantur ibi multa quorum notitia dirigit in vere penitendo.

De secundo modo penitendi, scilicet de eo quod est de testari peccata vel est dispicientiam habere de eo, est prima conclusio quod potest esse actus virtutis. 885

Secunda conclusio, quod non est actus alicuius determinate virtutis solum, sed potest esse actus cuiuscumque virtutis appetive.

De tertio modo penitendi prout est acceptare gratantur penam inflictam pro peccato, est conclusio /538ra/ prima quod potest esse actus virtutis. 890

Secunda conclusio, quod potest esse actus multarum virtutum.

De quarto <modo> penitendi, dicitur quod est actus virtutis, quia penitentie. 895

Dubium an actus penitendi ut actus virtutis requiratur ad deletionem mortalis. Conclusio prima ad delationem mortalis non requiritur actus penitendi ut actus unius virtutis tantum.

Secunda penitentia que est virtus non requiratur necessari ad deletionem culpe mortalis. 900

Tertia actus precedens deletionem mortalis semper est informis, quamvis actus concomitans sit formatus. Primus vocatur attritio. Secundus contritio. Nota quomodo actus detestationis potest esse circumstantionatus tripliciter. Primo modo sit quod assit sibi circumstantia mala et indubitata. Secundo modo sic quod desit sibi circumstantia aliqua ex obmissione voluntatis, non tamen assit sibi circumstantia mala illi opposita. Tertio modo, quid sit per omnia bene circumstantia <circumstantys> mortalibus. Quomodo virtus penitentie potest esse in beatis et innocentibus. Quomodo potest esse detestatio et nolitio peccati preteriti. 905

Post hoc in distinctione 14a queritur quid sit penitentia sacramentum sive sacramentum penitentias. Ibi ponitur quid nominis sacramenti penitentie et declarantur particule posite in diffinitione. Et declarantur que sint verba sacerdotalis absolutionis. 910

Circa textum. Quomodo intelligitur illud Ieronimi: *Penitentia est secunda tabula post naufragium*. Quomodo intelligitur illud Magistri: 'Penitentia prima a timore concipitur'. Declaratur quomodo penitentia oritur, ut communiter ex septem actibus penitentiis et secundum que- 915

902 secundus] numerus *ms.*

mdem ordinem se habentibus. Exponuntur due diffinitiones penitentie date per Ambrosium et Gregorium.

Utrum /538rb/ penitentia possit iterari. [doctores×2; Thomas×1] Recitatur errore quorundam circa hoc. Respondetur secundum veritatem, scilicet quod penitentia potest quocienscumque fructuose iterari, et non baptismus. 920

Utrum debeat esse aliqua penitentia publica et sollempnis. [Thomas×3] Aliqua est et debet esse in ecclesia publica penitentia et sollempnis. Talis non iterator, et sic propterea etc. Exponitur quomodo fiat ac quondam fiebat huiusmodi penitentia. Quibus possit imponi. Differentia inter publicam et sollempnem. 925

Utrum penitentia possit per omne peccatum tollere ab homine. [Thomas×2] Dampnati non possunt vere penitere nec eorum penitentia est fructuosa. Quibus viator compos usus rationis sufficienter potest de quolibet peccato suo sufficienter penitere et vere. Vera penitentia viatoris tollit omne suum peccatum mortale, ymo contrarium illius est error derogans divine misericordie et efficacie mortis et passionis Christi. 930

Utrum homo semper per penitentiam resurgat ad caritatem equallem a qua cecidit. [Thomas×5; Bonaventura×5; doctores×1] Homo per penitentiam resurgit ad caritatem. Et nota ibi quomodo mortale tollit caritatem et econverso caritas superveniens tollit mortale. Penitens non semper resurgit in caritate equali ei a qua cecidit. Nota quomodo quidam dixerunt contrarium illius et ponuntur eorum motiva. Quomodo intelligitur quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. 935 940

Utrum sicut peccatum opera viva mortificat, sic penitentia opera mortificata vivificet. [Thomas×4; Bonaventura×1] Nota triplicia sunt opera, scilicet viva, mortificata et mortua, et quid quodlibet eorum sit. Opera viva per mortale subveniens mortificantur. Penitentia vivificat opera mortificata. Opera mortua nunquam vivificantur. Notantur duplicia opera mortua. /538va/ 945

Circa textum. Quomodo est quod plangens peccatum non tamen deserens subicit se maiori penitentie cum tamen plangere pro peccatis sit bonum. Quid est cessare a peccato quomodo penitentia est cesare a pec- 950

920 possit] ponit *ms.* 926 ac] ad *ms.*

cato. Quomodo debet peccator semper in se punire peccatum. Ponuntur diverse species culparum mortalium.

Distinctio 15a. Utrum possibile est homini satisfaciat quod Deo pro culpa mortali. [Thomas×3; Bonaventura×3; Scotus×2] Nota: duplex acceptio satisfactionis et diffinitio utriusque. Duplex est equalitas iustitie, scilicet equalitas quantitatis et equalitas proportionalitatis. <Homo non potest virtute suorum operum Deo satisfacere reddendo sibi equalem secundum quantitatem>. Homo non potest Deo satisfacere pro peccato secundum ordinationem misericordie sue secundum suam acceptionem et in virtute meriti passionis Christi. Ponuntur tres modi quibus potest satisfieri Deo pro peccatis. Quomodo et offensa et etiam satisfactio pro ea habet aliquo modo infinitatem. Ad que obligantur Deo ex precepto et ad que ex debito honestatis solum et decentie. Quare dyabolus non potest satisfacere pro peccatis suis.

Utrum homo possit penitere et Deo satisfacere de uno peccato sine alio. [Thomas×4; doctores×2; Scotus×1] Nunquam Deus dimittit homini mortale sine penitentie actu vel non regulariter. Eum qui est in pluribus mortalibus est in impossibile penitere et Deo reconciliari de una eorundem sine alio vel aliis. Impossibile est Deo satisfacere de uno mortali illo modo eum qui manet actu inpenitens de alio. Contritus de omnibus mortalibus et Deo reconciliatus manens in caritate potest Deo satisfacere de uno peccato dimisso non satisfaciendo de alio. An Deus dimittendo peccatum semper simul dimittat dictant reatum pene totum et tollat omnes reliquias peccatorum. Respondetur quod non semper, et declaratur /538vb/ per sanationes corporales diversorum a domino.

Utrum vere contritus et iterum cadens in mortale possit manens in illo et sic extra caritatem satisfacere de mortalibus prius dimissis. [Scotus×6; Bonaventura×3; Thomas×2; doctores×1] Vide opiniones duas ad idem oppositas ambas satis probabiles. Secunda misericors est; secundum primam operari est securia.

Utrum opera satisfactoria extra caritatem facta reviviscant adveniente caritate et incipiant aliquid valere. [Thomas×3; Bonaventura×3; doctores×2] Requiritur quod non reviviscunt, secundum quod valeant ad meritum vite eterne, nec sic quod fiant satisfactoria pro peccatis. Dubitatur an alicuis alterius sint meritoria apud Deum. Respondetur

951 ponuntur] semper inse *ms.* 956-958 Homo ... quantitate] *om. hom. ms.*
973 dimittat] dictant *ms.*

quod non saltem de condigno, licet de congruo mereamur aliquid bonum temporale. Et vide quid sit utrumque mereri de congruo et condigno. Dubitatur ad quid ergo valent. Enumerantur sex bona ad que valent et que merentur, saltem temporalia bona. Aliqua opera satisfactoria derelinquunt post se effectum penosum in faciente. Aliqua vero nullum. 990

Utrum satisfactio fiat tantum per opera penalia. [Bonaventura×3; Thomas×2] Deus posset alia opera bona acceptare tamquam satisfactoria. Regulariter satisfactio consistit in operibus bonis penalibus et in passionibus voluntariis. 995

Utrum sint tantum tria genera operum satisfactoriorum, oratio, ieiunium et elemosina. [Scotus×8] Una acceptio generalis satisfactionis et reducitur sic ad sex penosa. Alia acceptio stricta et sic sunt tantum tria opera satisfactoria secundum genus, scilicet oratio elemosina et ieiunium. Iste numerus competit bonis que habemus, scilicet anime, corporis, et fortune. Secundo competit radicibus peccatorum quas satisfactio excludit, ut sint concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, et superbia vite. Tertio competit satis /539ra/ factioni quod, ad hoc quod est peccatorum suggestionibus corporibus aditum 'non indulgere', triplicia sunt opera, scilicet corporalia, spiritualia et media. Duplex est effectus satisfactionis, scilicet satisfacere pro peccatis preteritis et perseverare cum futuris. Quo ad primum effectum, valet quodlibet illorum operum. Sed quo ad secundum, sunt eorum plus a propria aliquibus peccatis. Quomodo ad illum effectum peccato carnis plus correspondet ieiunium captum generaliter pro omni carnis macerativo; peccato superbie, plus humilis oratio; peccato circa temporalia, plus correspondet largitio elemosinarum. Congruum est ut homo Deo satisfaciat de peccato per opera que magis correspondent illi peccato, ut sic puniatur homo in eo in quo deliquit et ut excitantur radices peccatorum et perseveretur homo a recidiva. Bene penitens ultra penitentias iniunctas dicunt assumere opera que magis correspondent peccatis eorum, maxime <ad> que multum inclinati sunt. Confessores iniungant confitentibus penitentias correspondentes peccatis commissis, maxime peccatis ad que sentiunt eos inclinatos, nisi ex speciali causa et circumstantiis specialibus aliter oporteret fieri, de quo dantur exempla. Quid faciendum si confitens dicit se contritum et non vult aliquam penitentiam suscipere <a> 1000 1005 1010 1015 1020

1017 multum] multa *ms.*

sacerdote. In fine quomodo hic generaliter accipiuntur oratio, ieiunium et elemosina.

Utrum quilibet qui iniuste abstulit aut iniuste detinet alienum, teneatur restituere, ita quod non sit vere penitens nisi restituat. [Scotus×17; Thomas×3; Bonaventura×1] Restitutio non est pars satisfactionis proprie dicte, sed quoddam preambulum ad eam, ymo ad totam penitentiam. Propter quam rationem est restitutio facienda. Quis tenetur restituere. Cui est restituendum iniuste ablatum aut /539rb/ detentum. Quando est restituendum. Et ponuntur aliqui casus in quibus non oportet statim restituere. Obicitur contra et solvitur. In solutionibus rationum de restitutione rerum invent<a>rum in secunda ratione. De restitutione ab existenti in extrema necessitate in solutionibus quarte et quinte. In solutione septime quomodo faciet adultera de filio spurio. In solutione octave de dampnificante aliquem in consecutione beneficii. In solutione none de ea que suffodit semina in agro alieno. 1025 1030 1035

Utrum dampnificans alium in bonis persone, aut corporis vel anime teneatur sibi restituere aut possit vere penitere. [Scotus×7] In primo articulo enumeratur modi quibus unus potest alium dampnificare in bonis anime. 1040

Qui alium in bonis anime dampnificat. Qui alium in bonis anime dampnificat graviter peccat. Dampnificans alium in bonis anime tenetur ad restitutionem modis sibi possibilibus. Et datur modus restituendi. Et infertur quod valde periculosum est alium sollicitare et inducere ad peccandum. Dampnificans alium quo ad religionem a qua trahitur vel impedit ne impedit ut ad restitutionem. Et monasterio dampnificato et persone abstracte vel impedit. Et datur modus quo satisfaciendum est uterque. De secundo articulo, scilicet de dampnificante in bonis corporis, distinguitur de multiplici dampno corporis. Si de omnibus istis dampnis statuatur lex talionis, esset iusta retributio nec hoc esset iudaysare. De iusta pena homicydii et quibus modis homo tenetur restituere in dampno mutilationis. 1045 1050

Utrum dampnificans alium in bono fame teneatur ei ad restitutionem. [Scotus×12; Thomas×3] Primo modo dampnificat quis alium in fama /539va/ verum crimen de eo publicando et iuste, scilicet cum circumstantiis que enumerantur ibi, et talis non peccat nec tenetur ad resti- 1055

1037 persone] persono *ms.* 1039 enumeratur] enumerantur *ms.*

tutionem. Secundo modo iniuste, scilicet falsum crimem sibi imponendo, et talis peccat et tenetur ad fame restitutionem.

Dubium de eo qui non asserit de alio falsum crimen, sed murmurat de hoc aut incaute loquitur. Vide de illo, quia est consuetum, licet periculosum. Tertio modo iniuste, scilicet verum crimen sed occultum de eo manifestando contra debitum iuris. Vide modum secundum quem tenetur ibi famam restituere. Quarto modo verum crimen sed occultum et sibi in publico inpositum negando; de hoc multa dicuntur ibi. 1060

De diffinitione satisfactionis quam ponit Augustinus, scilicet, “est peccatorum causas“ etc. De diversis generibus elemosinarum. Quomodo possit homo a se incipere et sibi ipsi elemosinam dare. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Inmundis nichil est mundum. Nichil proest ieiunare, orare etc. nisi mens revocetur a peccato. Quomodo est verum quod omnem quam Dominus sanavit omnino liberavit. Penitentia vera ad baptismi privitatem conatur reducere. Quid lacrimae mentis de eo qui de flet dampna rerum aut mortem amici et non deflet peccata. 1065 1070

Distinctio 16a. Utrum contritio, confessio, satisfactio sint partes penitentiae. Vide multa dicta Scoti, Bonaventure et in fine dicta S. Thome. 1075

Utrum penitentia sit homini ante baptismum necessaria. [Thomas×4; Bonaventura×2; Scotus×1] Quoddam est peccatum originale, et de illo non est penitentia proprie dicta necessaria, sed communiter accepta requiritur in aliquibus, in aliquibus non. Etiam de originali nullo modo debet esse confessio. Aliud est peccatum actuale mortale, et de illo requiritur contritio ante baptismum tempore vel natura quo ad eius di<mi>ssionem in adulto. /539vb/ Confessio non requiritur ante baptismum, quamvis possit fieri, ut cathecumius per sacerdotem dirigatur et de noticia peccatorum instruatur. Ista confessionem non debet sequi absolutio a peccatis, nec ligatio ad penam. 1080 1085

Utrum teneamur de venialibus penitere. [Bonaventura×4; Thomas×2] Quid actuale mortale et quid veniale peccatum et differentia eorum. Penitentia ergo ad omnes partes suas operatur ad venialium remissionem. De venialibus secundum se consideratis non est nobis absolute necessarium hic penitere. Ut venialia hic dimittantur, oportet de ipsis hic aliquantulum penitere. Utile est et congruum hic de eis penitere, ut etiam 1090

hic solvatur pena eorum. Considerando ea in ordine ad periculum quod nata sunt inducere, de aliquibus <est> necessarium ut hic penitere, secundum certum tamen modum. Nota triplex genus peccati venialis, et plura circa hoc. Multa venialia non faciunt unum mortale. 1095

Utrum veniale possit dimitti non dimissis aliis peccatis. [Thomas×2]

Utrum mortale nunquam dimitt<a>tur non dimissis aliis mortalibus. Existenti in mortali nullum dimittitur veniale. Mortalia possunt dimitti et dimittuntur, non dimissis venialibus. Unum veniale potest dimitti alicui, non dimisso sibi alio vel aliis. 1100

Utrum in gratia existenti possint dimitti venialia sine contritione de eis habita. [Thomas×4; doctores×4; Bonaventura×1] Ad mortalis post baptismum commissi dimissionem regulariter requiritur previa contritio. Nunquam dimittuntur peccata venialia sine contritione de eis habita aliquo modo. In primo delentur per contritionem actualem de eis <in> particulari. Secundo post contritionem de eis in generali, dum non maneat actu in voluntate nec etiam secundum complacentiam habitualem. Tertio per contritionem implicitam, et exponitur quid illa sit. Quarto quilibet /540ra/ actus ex caritate procedens et contra ea directus delet. Quid fervero caritatis et quomodo contrariatur venialibus et ea delet. 1105
Quinto sunt plura specialia remedia contra venialia que ibi enumerantur que delent ea, sed addita aliquali contritione. Adduntur ad hoc probationes. An multa venialia faciunt unum mortale. Prima responsio aliquorum quod sic, et eius dantur multa exempla. Alia responsio quod non est communis doctrina doctorum. Respondetur ad verba Augustini que videbantur prime responsioni favere: possumus singula venialia vitare, sed impossibile est quod omnia vitemus. Quomodo martirium equivalet baptismo. 1115

Circa textum. Quomodo tres differentie peccati cooperantur tribus mortuis a Domino suscitatis et tribus partibus penitentiae. De contritione circumstantiarum ipsorum peccatorum de qua loquitur Augustinus. 1120
Quomodo intelligitur penitens potest se in iudicio sacerdotis vel sui sibi reservans. Quomodo penitens debet dolere et gaudere et ex quibus causis. Quid est conformari bona conscientia et quod non est subito post magna peccata accedendum ewkaristie sacramentum. De ludis et iocis 1125
quomodo impediunt penitentiam. De spectaculis an penitens teneatur

vitare. Quomodo penitentiae sunt iniungendum secundum auctoritates sanctorum.

Utrum officium milicie et negociatorum et publicanorum impediatur penitentiam. 1130

Distinctio 17a. Utrum ad iustificationem peccatoris prerequiratur preparatio eius, per quam faciat quod in se est. [Thomas×3; Petrus de Tarantasia×1] In omni iustificatione peccatoris requiritur in eius voluntate aliqua preparatio ad gratiam suscipiendam. Homo potest ea facere /540rb/ per se que sufficienter preparat ad gratiam iustificantem. Preparatio quandoque diu incipit ante gratie infusionem. Aliquando mox est perfecta et sufficiens ad gratie receptionem, ut in conversione Pauli. 1135

Utrum ad iustificationem requiratur infusio gratie et motus liberi arbitrii. [Thomas×6] Requiritur infusio gratie sine qua Deus posset, sed non vult, quemquam iustificare. Secundo in adulto requiritur motus liberi arbitrii sui in Deum. Tertio requiritur actus fidei qualiter ostendat suum obiectum. Quarto requiritur motus liberi arbitrii in peccatum, qui est ipsius peccati detestatio. Quinto ad iustificationem impii requiritur peccati expulsio sive dimissio, licet infusio gratie et expulsio culpe sint simul in eodem in instanti, tamen quodlibet eorum est prius altero prioritare nature. In solutione secundi articuli quomodo Dominus trahit venientes ad se et est pulchrum. An iustificatio sit aliud quam vocatio. An iustificatio impii reducatur ad attributum misericordie divine. 1140 1145

Utrum contritio sit dolor pro peccatis voluntarie assumptus, cum proposito confitendi et satisfaciendi. [Thomas×3; Bonaventura×3; Petrus de Tarantasia×1] Sicut peccatum committitur per voluntatis consensum, sic oportet quod deleatur per eiusdem voluntatis dissensum et nolitionem. Duplex est dolor, unus displicentia voluntatis, alter passio sensus. Exponitur illa contritionis diffinitio de qua questio querit. In solutione tertii articuli quomodo voluntas potest velle nolle quod necesse est fuisse aut velle non fuisse quod impossibile est non fuisse. Cum contritio conveniat rebus corporalibus communitatis quare actus delens peccata solet contritio nominari. Dantur trium doctorum solutiones. 1150 1155

Utrum attritio possit fieri contritio. [Scotus×4; Thomas×1; Petrus de Tarantasia×1; Bonaventura×1] Dantur /540va/ due vie et modi diversorum doctorum. 1160

1138 requiratur] requiritur *ms.* **1155** velle] esse *ms.*

Utrum de omni et solo actuali peccato debeat fieri contritio. [Thomas×4; Bonaventura×3; doctores×2; Petrus de Tarantasia×1] De solis actualibus et de omnibus talibus est proprie conterendi. Regulariter nulum mortale dimittitur sine contritione de eo habita. In eo qui est pluribus mortalibus irretitus non sufficit detestatio unius eorum ad eiusdem dimissionem, sed oportet omnia detestari. In solutione quarti articuli vide de contritione oblitorum peccatorum. In solutione quinti de contritione ignorantium peccatorum. De duplici ignorantia iuris et facti. De diligentia facienda, ut repellatur ignorantia. In solutione sexti, quod ad veram contritionem requiritur propositum etiam cavendi futura peccata et omnia mortalia futura. In solutione septimi non sufficit dolere in generali de omnibus, sed in attritione oportet dolere de singulis et in singulari.

Utrum contritio debet esse maior dolor quam quicumque alius dolor de re temporali. [Bonaventura×9; Thomas×4; doctores×4; Petrus de Tarantasia×1] Duplex est dolor de peccato, unus in voluntate, et ille debet esse maior de peccato quam dolor voluntatis de quacumque alia re; alius dolor de peccato est in sensu, et ille non est de essentia contritionis nec necessario requiritur ad mortalis deletionem. Esset signum magni doloris in voluntate de peccato si semper sequeretur de eo dolor in sensu et in animo quam de quacumque temporali re. Dolorem sensibilem de peccato non est necessarium maiorem esse quam sic sit quicumque dolor de morte filii aut de dampno non temporali aut delesione corporali. Stet false contritum de peccatis, non pro eis, sed false pro filio aut aliqua lesione vel dampno. Stant simul in contrito gaudium et dolor; nichil contrariantur /540vb/ ad invicem. Possibilitas recuperationis gratie etc. mitigat dolorem ut non sit cum desperatione. Vide quomodo peccatum plus debet displicere quam quodcumque aliud sub ratione pene consideratum, et plus quam mors propria etc. De hoc tamen homo non est temptandus; de hoc vide ibi plura dicta satis notanda.

Utrum dolor contritionis possit esse nimius. [Bonaventura×9; Thomas×3; doctores×1; Petrus de Tarantasia×1] Contritio quo ad dolorem sensibilem potest esse nimia. Nota regulam de dolere sensibili et de quantitate exterioris afflictionis corporis. Nota de illo qui ex fervore caritatis non advertit lesionem nature ex nimio dolore sensibili peccatis aut ex magna afflictione corporis proveniente et ymo non temperat.

1164–1165 nullum] instanti *add. et dell.* 1188 mitigat] mitigant *ms.* 1192 possit] potest *ms.*

Utrum maioris debeat esse dolor de uno peccato quam de alio. [Thomas×2; Petrus de Tarantasia×1] In attritione de singulis mortalibus debet dolor in voluntate esse maior de maiori peccato. In actu contritionis manet in virtute et habitualiter ille dolor voluntatis maior e<s>t de maiori peccato. 1200

Utrum totum tempus huius vite sit tempus de peccatis conterendi. [Thomas×6; Bonaventura×5; Petrus de Tarantasia×1] Respondetur quod sic, etiam quantum ad utrumque dolorem qui est in contritione. 1205

Utrum homo debeat continue et per totum tempus de peccatis dolere. Vide duas solutiones concordantes ad invicem, et postea dictum S. Thome. An post hanc vitam anime de peccatis conterantur. Respondetur secundum tres status animarum quod in nullo eorum, sed solum in presenti vita e<s>t vera et fructuosa penitentia. 1210

Utrum contritio possit tollere culpam et reatum totalis pene. [Thomas×4; Adam de Wodeham×1; Bonaventura×1; Scotus×1] Contritio est aliquo modo causa remissionis culpe. Contritio potest esse tam intensa et ex tali intensa caritate procedere quod tollit totam culpam et penam. Quomodo dolor attritionis in sensu /541ra/ potest esse tantus quod sufficit ad deletionem totius pene, sicut alter dolor satisfactorius. An parva contritio sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum. Contritio quantumcumque parva formata est caritate et ideo esse mortale debet. Potest displicentia voluntatis de peccato esse tam parva quod non sufficit ad rationem contritionis, sed est attritio insufficientis, et illa nullum delet mortale, quamdiu talis manet. Recapitulatio eorum que requiruntur ad habendum veram contritionem. Ponitur multiplex differentia inter contritionem requisitam ad deletionem venialium et mortalium. Quando homo teneatur conteri? Dantur due vie et consilia et quod utile sit sepius conteri cum etiam homo non vult statim confiteri. 1215
1220
1225

Circa textum. An mortale possit dimitti ad solam contritionem. [Thomas×1] Recitantur tres opiniones. Quomodo confessio delet culpam, et tollit penam, aperit paradysum, tribuit spem salutis. Quomodo intelligitur quod nemo potest confiteri nisi resuscitatus.

Circa secundam partem distinctionis queritur. Utrum confessio fienda sacerdoti sit necessaria ad salutem. [Scotus×6; Thomas×3; Bonaventura×1; Petrus de Tarantasia×1] Respondetur quod sic, et da- 1230

tur modus an Petrus et Paulus fuerint peccata sua, scilicet negationis et persecutionis, confessi. Non tantum valent opera voluntarie assumpta sicut a confessione per viam satisfactionis post confessionem inposita. De muto et nesciente lingwagium et non habente copiam sacerdotis quomodo debeat confiteri. Vide diversos modos. 1235

Utrum confessio cadat sub precepto legis naturalis. [Scotus×10; Thomas×3; Bonaventura×2] Quid ius naturale, quid positivum divinum, quid ecclesiasticum. Duplex est confessio, scilicet laudis et fraudis. Fraudis /541rb/ est multiplex. Nullus tenetur ex precepto legis nature ad confessionem sacerdoti impertiri et in secreto de omnibus suis peccatis. Recitatur opinio glosatoris Decreti de institutione confessionis et reprobatum et solvuuntur rationes eius. Preceptum de confessione non est primo institutum aut traditum ab Apostolo Iacobo et totius ecclesie obligatorium. Nec beatus Iacobus hoc preceptum ut a Christo traditum promulgavit cum dixit, ‘confitemini alteri peccata vestra’. Preceptum primo obligans ad confessionem est de divino dure positivo. Illud probatur pluribus rationibus pulchris. Vide qualis confessio fiebat in lege nature et in lege mosayca. Vide quomodo non est contra rationem publicare sacerdoti propria peccata. Vide causas propter quas confitendum est. 1240 1245 1250

Utrum omnes homines ad confessionem teneantur. [Bonaventura×4; Thomas×3; Scotus×2] Ex obligatione precepti Domini tenentur ad confessionem adulti qui post baptismum commiserunt aliquod mortale. Quid intelligitur hic per adultum. Ex obligatione precepti ecclesie positi in capitulo ‘Omnis utriusque’ etc. tenetur secundum aliquos omnis adultus semel in anno, etiam qui non commisit mortale, sed solum veniale. Huius institutionis ecclesie assignantur cause. Impossibile est de lege communi viatorem per diem esse sine veniali. Quomodo potest dispensari super confessione facienda et quomodo non. 1255 1260

Utrum ex vi precepti teneatur homo omnem venialem culpam confiteri. [Scotus×3; Thomas×2; Bonaventura×2; doctores×1] Non obligamur ex divino precepto ad confitendum venialia que scimus esse talia. Est bonum et utile ea confiteri. In casu tenetur homo aliqua venialia confiteri, ut ratione conscientie sue. Aliqui dicunt quod contingit /541va/ casus in quo quis ex ecclesiastico statuto tenetur venialia confiteri et qui 1265

1267 casus] causus *ms.*

non haberet mortalia. Alii tenent op<p>ositum, ut ibi late declaratur. Practicare primam viam est securius.

Utrum teneamur confiteri omnia mortalia peccata. [Thomas×3; Scotus×3; Bonaventura×2; doctores×1] Tam ratione precepti divini quam ecclesiastici quilibet tenetur omnia mortalia confiteri. Quanta debet oppo-
ni diligentia in discutiendo conscientiam. Nullus debet dividere confes-
sionem. Oportet confiteri omnes peccati mortales differentias, scilicet
manifestum, occultum, cordis, oris et operis, et illius assignantur cause. 1275

Utrum teneamur singulas peccati circumstantias confiteri. [Thomas×5; Bonaventura×5; Scotus×2; doctores×2] Quia differentes sunt peccatoris
circumstantie, quedam impertinentes quas fatuum est confiteri. Secun-
de sunt alleviantes, quas non est bonum confiteri, nisi iunctis casibus. 1280
Tertie sunt in aliquod genus peccati mortali trahentes, et ille sunt nec-
essarie confitende. Quarte sunt agravantes, sed non in aliquod genus
peccati mortali trahentes, et de istis sunt opiniones, tamen certum est
et cautum quod est utile eas confiteri. Enumer iam dicte circumstantie
in duobus versibus. Declaratur quomodo circumstantie particulares pec-
catorum etiam carnalium quantumcumque verecunde sunt confitende si 1285
trahant in aliquod genus mortalis. Etiam addatur circa hoc bona caute-
la, scilicet non demus in confessione prodere proximos et eis detrahere.
Quid faciendum sit quando homo non potest confiteri circumstantias
peccati nisi prodat aliam personam et eius culpam.

Utrum peccator teneatur quanto citius poterit confiteri. [Bonaventu-
ra×4; Scotus×4; Thomas×3] Recitantur quinque casus in quibus homo
sub precepto teneatur confiteri. Qui mortaliter peccavit tenetur habere
propositum confitendi. Quando autem teneatur exire in actum confiten-
di, de hoc /541vb/ recitantur diverse vie. Plus acceptatur via S. Thome
et Scoto. Recitatur specialis modus dicendi Bonaventure. 1295

Utrum sit necessarium confiteri sacerdoti. [Thomas×3; Bonaventu-
ra×2; Scotus×2] Penitens cum deest sacerdos potest licite layco confite-
ri. <Nota est necessario layco in quocumque casu confiteri ymo videtur
toto quod sit utile layco confiteri.> Confessio sacramentalis ordinata ad
reconciliationem est necessario faciendum sacerdoti. Confessio facienda 1300
est sacerdoti habenti iurisdictionem in confitente.

1297 penitens] penitans *ms.* 1298–1299 Nota ... confiteri] *om. hom. ms.*

Utrum confessio sit necessaria formata caritate. [Bonaventura×15; Scotus×8; Thomas×8; doctores×2] Requiritur certa dispositio previa ad suscipiendum hoc sacramentum. Confessio et absolutio suppleant defectum penitentiae dispositionis et cum ea quae de se insufficientis est tollunt omnia mortalia. Accedens sine previa dispositione, ymo cum voluntate peccandi, peccat graviter, et secundum Bonaventuram tenetur totam confessionem iterare. Aliter dicit S. Thomas de sic ficte accedente, scilicet quod non teneat iterare confessionem, quia fructum incipit consequi sacramenti prime quando cessat fictio. 1305 1310

Dubium quid fit defectus confessionis.

Circa textum. An oporteat peccata publice confiteri aliis audientibus. Quae scientia sit necessaria confessori. Alii casus in quibus confessio totaliter est iteranda.

Distinctio 18va. Utrum in ecclesia sit clavis, quae est potestas sentiendi in foro penitentiae. [Scotus×2; Bonaventura×1; Thomas×1; doctores×1] Notatur quid sit clavis potestatis. Triplex est clavis potestatis. Clavis ministerialis potestatis potest esse in ecclesia, et congruit ut sit ibi, ita etiam de facto est ibi. Quomodo hostium regni celorum est clausum. 1315

Utrum in ecclesia sit clavis scientiae. [Scotus×2; doctores×2; Thomas×1; Bonaventura×1] Dicitur primo quid sit clavis scientiae. Distinguitur triplex clavis scientiae. Ista clavis scientiae est in ecclesia et Dominus eam contulit in collatione prime Ioh. 2. Ista clavis scientiae non est scientia actualis /542ra/ vel habitualis infusa vel acquisita nec aliqua industria aut discretio. Recitatur una opinio aliquorum quod illa clavis sit scientia. 1320 1325

Utrum ille due claves ecclesiae sint inter se distinctae. [Thomas×2; Scotus×2; Bonaventura×1; doctores×1] Due sunt claves ecclesiae. Aliqui dicunt illas duas claves esse realiter characterem sacerdotalem et sic esse idem secundum rem et diverse solum ratione propter diversos actus etc. Alia opinio dicit quod realiter distinguuntur a karaktere sacerdotali. Iste due claves sunt realiter inter se distinctae. 1330

Utrum potestas clavium extendat se solum ad penam temporalem. [Scotus×15; Thomas×5; Bonaventura×2] Recitatur via Magistri et non tenetur. Sed contra eam ponitur conclusio talis: quod licet mortalem culpam et eternam penam principaliter remittant, tamen etiam ad hoc 1335

extenderent se claves ecclesie ministerialiter et dispositive. Conclusio declaratur pluraliter et sunt notanda propter efficaciam sacramentorum. Datur differentia inter sacerdotes legales et ewangelicos. Sacerdos potest ex vi clavium de pena temporalis dimittere. 1340

Dubium quid operetur illud sacramentum in eo qui per contritionem est perfecte liberatus a pena et culpa. Et quomodo salvetur veritas illius rationis: *Ego te absolvo*, cum prius sit ab omnibus absolutus. In solutione prime rationis tangitur dubium: An in interactione confessionis super eisdem peccatis absolutio secunda de pena temporalis aliquid remittat sicut prima absolutio, et similiter tertia et sic deinceps. In solutione secunde rationis, non remittitur equaliter de penis peccatorum in absoluteione, sed proportionabiliter, ut si debenti centum ut dimittitur, ut decem debenti, ut dimittitur ut unum. /542rb/ 1345

Aliud dubium, si errante clave potestatis imponeret confitenti penam minorem debito an ratificaretur in celo. Recitatur opinio quorundam, dubitatur et reprobatur a Scoto, postea ponit Scotus opinionem suam pulchram. Aliud an penitens teneatur implere penitentiam sibi impositam clave potestatis non errante. Vide secundum Scotum solutionem notabilem. 1350 1355

Aliud dubium an iudicium ratificetur in celo cum clavis scientie errat et non potestatis. Vide quomodo et quando erret clavis scientie, postea vide distinctiones diversas de dubio.

De excommunicatione. Utrum ecclesia possit et debeat aliquos excommunicare. [Thomas×9; Bonaventura×7; Scotus×1; doctores×1] Duplex est excommunicatio maior et minor. Duplex diffinitio maioris excommunicationis. Apud ecclesiam est potestas excommunicandi et reconciliandi. In ecclesia est duplex forus: unus secretissimus ad quem pertinet clavis ordinis; alius publicus in quo ecclesia habet corrigere publica delicta. Ad quem claves iurisdictionis pertinent. Ubi Christus illas claves dedit ecclesie. Claves iurisdictionis non sunt eodem cum clavibus ordinis. Ecclesia non solum potest, sed et in casu debet aliquos excommunicare et illud declaratur ibi ex bonis considerationibus. Quomodo excommunicati privantur suffragiis et quomodo oratio que fit ex persona ecclesie pro eis inter membra ecclesie fieri non potest. Per excommunicationem incurrit homo tria incommoda propter tria que ex suffragiis ecclesie consequeretur. Quomodo excommunicatus traditur satane. 1360 1365 1370

1359 possit] ponit *ms.*

Utrum quis pro temporali dampno debeat excommunicari aut pro illicita iniuria. [Alexander de Hales×2; Thomas×1; Bonaventura×1; Scotus×1] Duplex est modus excommunicandi: unus /542va/ a iure, alius a luce. 1375 Prima harum est preservativa a peccatis futuris. Secunda est curativa et debet infligi per peccato mortali cum saltem quis contumax fuerit. Iudices non debent esse proni ad excommunicandum. Declaratur multipliciter quomodo Apostoli raro usi sunt illo gladio.

Utrum excommunicatio iniuste lata habeat aliquem effectum. [Thomas×1] Ponuntur diverse distinctiones et secundum eas respondetur ad questionem. 1380

Utrum quilibet sacerdos et solus sacerdos possit excommunicare. [Thomas×18; Bonaventura4; Scotus×1; Alexander de Hales×1] Non omnes sacerdotes possunt, sed solum illi qui habent iurisdictionem in foro iudiciali ecclesiastico exteriori. Etiam non sacerdotes possunt excommunicare, ut electi et archidiaconi. Excommunicatus maiori excommunicatione non potest excommunicare. An aliquis potest se ipsum aut equalem sibi vel superiorem excommunicare. Respondetur quod non. 1385

Secundum, an in aliquam universitatem possit fieri sententia excommunicationis. Respondetur quod ecclesia provide ordinavit ut non fiat ne colectis zizaniis forte simul eradicetur et triticum. 1390

Tertium, an ponit idem pluribus excommunicabus excommunicari. Respondetur quod sic per diversis causis vel ex eadem.

Quartum: utrum excommunicato licitum sit ceteros excommunicare. 1395 Excommunicati minori excommunicatione non possunt alii communicare. Excommunicati maiori excommunicatione non possunt alii communicare. Excipiuntur quedam cause et quedam persone et quidam casus et ponuntur de hoc duo versus.

Quintum: utrum participans cum excommunicato sit excommunicatus, solvitur per distinctionem. 1400

<Sextum>: utrum communicare cum excommunicato sit mortale peccatum. Recitatur opinio et reprobatur. Non semper peccat talis mortaliter, sed quando et quando /542vb/ non illud declaratur.

Septimum, an quilibet sacerdos posset suum subditum excommunicare et absolvere. Quis a maiori et quis a minori possit absolvere. Excipiuntur casus sex quos iuris conditio sibi servavit. Enumerantur octo casus in quibus mittens manum in clericum non potest ab alio absolvi 1405

1395 excommunicato] excommunicatio *ms.* **1396** excommunicati] excommunicato *ms.* **1402** communicare] excommunicare *ms.* **1407** casus] causus *ms.*

quam a pena. Enumerantur septem casus in quibus percutiens clericum non incurrit excommunicationem. 1410

Octavum, an excommunicatus potest absolvi ad excommunicatione invitus. Respondetur quod sic.

Nonum, an excommunicatus pluribus excommunicationibus possit absolvi ab una sine alia.

Circa textum. Quid sit macula peccati. [Thomas×1; Scotus×1; Bonaventura×1] Quomodo peccatum est tenebra cum multi habent optimos intellectus. 1415

Distinctio 19a. Utrum soli sacerdotes novi testamenti habeant claves ecclesie. Respondetur quod omnes sacerdotes habent claves ordinis et soli sacerdos. Secundo quod soli sacerdotes nove legis habent eas. Sacerdotes veteris testamenti non habuerunt claves regni celestis. 1420

Utrum sacerdotes mali habeant clavium usum. [Thomas×3; Bonaventura×2] Respondetur quod sic, sed apud Deum non est dignus usus eorum. Excommunicati, scismatici, heretici, degradati non habent usum clavium ordinis, quia eis ab ecclesia est subtracta materia in qua agerent. 1425

Utrum quilibet sacerdos non precisus possit clave uti in quemlibet hominem. [Thomas×5; doctores×4; Scotus×1; Bonaventura×1] Datur casus quare habens claves non potest eis uti in quemlibet. Cuius confessionem sacerdos debeat audire. Quare quilibet sacerdos potest conficere ewkaristiam et quilibet potest absolvere a peccatis. Que est materia in quam sacerdos potest efficaciter agere absolvendo. Dubium an sacerdos subditos habens possit eos in omni casu absolvere. Potestas ordinis quantum est de se ad omnes se extendent. Iurisdictio a /543ra/ superioribus ad inferiores descendit. Et illi aliquos casus sibi reservant. Enumerantur casus reservati secundum diversos. *De sacerdote* qui est particeps criminis: an possit et debeat ab eodem absolvere. An Moyses fuerit sacerdos. [Thomas×3; doctores×1; Nicholas de Lyra×1] *An Cayphas fuerit propheta*, cum dixit: 'Expedit vobis, ut unus moriatur' etc. Quomodo est verum: nullo officio sacerdotis utatur nisi sit immunis ab hiis que in aliis iudicat. An confessio debeat interrogare confitentem. Et que scrutari debeat ab eo et aliquas condiciones confessoris. 1430 1435 1440

De fraterna correptione: Utrum sit actus karitatis vel iustitie. [Thomas×2; doctores×1] Quomodo homo recte gradiatur in via salutis.

1418 sacerdotes] et *add. ms.* 1439 nullo] nullus *ms.*

Sunt ei tria inpendenda ab eo qui ipsius curam gerit. Duplex modus reducendi eum qui a via rectitudinis abcedit. Differentia est inter correptionem et correptionem sive inter correptionem fraternam et correptionem per auctoritate<m>. Correptio sive fraterna correptio est actus caritatis, sed correptio potestativa sive ex auctoritate est actus iusticie. Ponitur auctoritas pulchra Augustini exhortantis ad fraternam correptionem. 1445

Utrum fraterna correptio cadat sub precepto. [Thomas×5; doctores×1] 1450
Respondetur quod sic. Preceptum obligans ad fraterne corrigendum est affirmativum, et ideo non obligat ad semper, sed pro tempore, loco, et ceteris circumstantiis. Aliquando obmissio fraterne correptionis est meritorium, aliquando mortale peccatum, aliquando veniale.

Utrum ad fraternam correptionem omnes sub precepto teneamur. [Thomas×5] 1455

Ad correptionem ex auctoritate que est actus iusticie soli prelati tenentur. Ad correptionem fraternam omnes tenentur, adulti, sub/543rb/ditus, et prelati. [Thomas×3] Illud declaratur per exempla. In solutionibus plura tanguntur. 1460

Utrum subditus possit aliquando aut etiam teneatur suum corrigere superiorem. [Thomas×6] Non correptione que ex auctoritate procedit, sed caritativa correptione et fraterna cum mansuetudine, cum humilitate et quasi deprecando. Quomodo Paulus corripuit Petrum.

Utrum peccatori liceat corrigere proximum. Qui est in simili aut maiori peccato non potest subditum suum licite corrigere ex officio et auctoritate. Item propter precedens peccatum potest fraterne correptioni impedimentum afferri propter tria. Primo, quia redditur indignus ut alium corrigat. Secundo redditur correptio indebita propter scandalum. Tertio redditur indebita propter superbiam corrigentis qui sua peccata non corrigens nec considerans, perfert se ei quem corripit. Peccator sciens proximi peccatum potest proximum aminorare humiliter quasi per modum rogantis et secum ad emendationem invitantis. Vide an peccat docens Sacram Scripturam sive predicando sive legendo. 1465 1470

Utrum fraternam correptionem oporteat de necessitate precedere denuntiationem fiendam ecclesie. [Thomas×4; Petrus de Tarantasia×1] Respondetur quod sic regulariter, quamvis multi excipiantur casus, et de 1475

1449 auctoritas] auctoritates *ms.*

hoc reddantur cause, scilicet conservatio forme que ex multis causis custodienda est quantum potest fieri cum salute anime proximi, que ei preponenda est. Vide ibi multa exempla sanctorum exposita. De proclamationibus que fiunt in capitulis religiosorum. Multe distinctiones de hoc quando oporteat monitionem secretam precedere denuntiationem et quando non. 1480

Utrum an<te> denuntiationem requiratur testium inductio. [Thomas×6; Petrus de Tarantasia×1; doctores×1] Respondetur quod sic, et /543va/ datur modus quomodo exempla medicorum corporum et cause propter quas debet fieri. Quando ille modus fraterne corrigendi sit servandus et quando non. Dantur de hoc diverse responsiones. An debeant testes adhiberi etiam quando iteratio actus non potest cognosci. Quomodo autem debet alios testes iudicari prelato. Subiunguntur ordo correptionis fraterne secundum Augustinum in regula sua. Que est utilitas indicationis que fit primo prelato. An liceat peccatum fratris indicare ecclesie sue sine teste. An unicus testis sufficiat denunciati aut accusanti. Quid faciendum de peccatis que non emendantur, non tamen iterantur, ut possint testibus ostendi. Quid faciendum quando nullus fratrum wult iterationem explorare aut quando iterationem actus non possunt deprehendere. In quibus casibus quis excusatur ab illo processu correptionis. Utilitas denuntiationum et accusationum peccantium fratrum. 1485 1490 1495

Utrum fraterna correptio quantum ad amonitionem secretam debet esse levis aut aspera. [Thomas×1] Correctione que fit ex auctoritate superioris sunt aliqua peccata leviter corrigenda, aliqua vero aspere et vehementer increpanda. In correptione fraterna potest servari idem, ipsa tamen magis debet ad levitatem accedere quam ad asperitatem. Debet etiam fieri non cum indignatione, sed cum compassione. Item debet fieri cum discretione, ut aliter corrigantur magna, aliter parva. Item debet fieri cum tranquillitate animi. Item debet fieri cum bona intentione et ad debitum finem. 1500 1505

Distinctio 20da. Utrum quis in extremo vite sue possit vere et salubriter penitere. [Scotus×6; Thomas×3] Respondetur quod sic et declaratur satis late. Secundo /543vb/ dicitur quamvis sit possibile, tamen vix et difficulter potest in extremis haber<i> vera penitentia ab eo qui penitentiam distulit ad extrema. Declaratur ex verbis Augustini quatuor pulchris rationibus. Correlarium sanis suadendum est ut sani peniteant, incuciendo eis timorem quam periculosum est eis expectare usque ad 1510

extrema propter causas allegatas. Secundum de consilio dando infirmo ad extrema deducto. Exponitur illud Augustini: ‘presumimus’, quod non bene hinc vadat. Quomodo homo etiam in extremis potest non solum dimitti a peccatis, sed ea dimittere. Plura sunt alia ibi utilia. 1515

Utrum penitens in finem vite possit absolvi a quolibet sacerdote. [Thomas×1; Petrus de Tarantasia×1] Respondetur quod sic quando non potest proprius sacerdos haberi. 1520

Utrum in extremis penitens maneat debitor pene post mortem. [Thomas×1] Declaratur quare post dimissionem culpe remanet solutio pene. Dupliciter contingit quem in extremis penitere. Uno modo solum per contritionem, et ille manet post mortem debitor magne pene in purgatorio solvende. Alio modo etiam per penitentiam exteriorem, ut confessionem et absolutionem: ille manet debitor pene, sed non tam magne sicut precedens, quia est sibi diminuta satisfactio sacramentum. 1525

Utrum unus possit pro alio penam satisfacere. [Thomas×3; Bonaventura×3; Petrus de Tarantasia×1] Respondetur satisfactio valet ad duo, scilicet ad absolutionem debiti et quo ad habere potest unus pro alio satisfacere valet etiam ad remedium contra lapsum, et quo ad hoc est questio falsa. 1530

Dubium an commutatio talis debeat fieri auctoritate sacerdotis et an <ad> hoc requiratur quod ille pro quo satisfaciendum est sit impotens ad per se faciendum. 1535

Dubium an cum unus /544ra/ in se suscipit alterius debitum alter sit statim a debito liberatus ita quod evolaret mox si moriretur.

Circa textum. Circa illud Augustini: ‘Si sic agis securus es’, dicitur quod duplex est certitudo. [Thomas×4; Bonaventura×1; Scotus×1] Quomodo Deus in penitentia querit arbitrii libertatem. Quomodo est horrendum incidere in manus Dei viventis. Quomodo mortalia in penitentia fiunt venialia. In extremis non est penitentia imponenda, sed innotescenda. Notatur quomodo aliquando rationabiliter pro minor culpa imponitur maiori penitentia. Quomodo regulariter pro mortali canones imponunt penitentiam septem annorum. Consideratis regulis patrum potest homo proprie quantitatem debite pene determinare. Confessor aliquando ex industria et utiliter imponit penitenti minorem penam quam peccatis suis iuste debitam. 1540
1545

De indulgentiis. Utrum per indulgentias possit aliquid de pena satisfactoria remitti. [Thomas×10; Bonaventura×1; doctores×1] Ponitur diffinitio indulgentie et declaratur. Ostenditur ex quibus constet thesaurus ecclesie spiritualis. Respondetur quod indulgentie ad aliud valent. Ad quid valeant de hoc recitantur opiniones. Finalis responsio: valet ad dimissionem pene pro dimisso peccato debito, et hoc quo ad forum ecclesie et quo ad forum Dei. Istius redduntur diverse rationes. Quomodo peccata nostra fuerunt punita per Christi passionem et per penalitates sanctorum supererrogatas. Quomodo indulgentia stat cum dignis fructibus penitentie. Indulgentiis non condonatur pena pro peccatis debita, sed solvitur quamvis, de alieno subsidio. Quomodo consideratio cause indulgentiarum excitat effectum ad /544rb/ eam qui disponit ad gratiam. Propter indulgentias non sunt obmittenda opera penitentie in mente; hoc consulitur. Et istius additur causa bona. 1550
1555

Utrum indulgentie tantum valeant quantum sonant. [Thomas×5; Bonaventura×2; doctores×1] Recitantur et refutantur diversi modi dicendi. Datur post hoc responsio communiter tenta. Enumerantur plures cause requisite ad hoc quod valeant quam sonant, id est quantum pronunciantur et in litteris concessionum scribuntur. Opera satisfactionis sunt magis meritoria glorie quam indulgentie mereantur. Quomodo intelligitur qui dat auxilium ad fabricam, an scilicet dans oblatum consequatur totam indulgentiam. An tantam consequetur qui moratur prope ecclesiam quantam qui venit a remotis. *Quid* indulgentia perhennis. 1565
1570

Utrum pro temporali subsidio debeat fieri indulgentia. [Thomas×2; Bonaventura×1] Respondetur quod sic, non tamen absolute, sed in quantum illud temporale ordinatur finaliter in spirituale. Que sunt cause propter quas debent fieri indulgentie. 1575

Utrum omnes episcopi possunt facere indulgentias. [Thomas×9; Bonaventura×3; Petrus de Tarantasia×3; doctores×3; Ostensiensis×1] Respondetur quod sic quo ad episcopos qui habent subiectum sibi plebem, et summus pontifex precipue inter omnes. Quare prelati minores et plebani non possunt facere indulgentias. 1580

Dubium, an aliqui non episcopi possint facere indulgentias. Respondetur quod sic, ut legati et electi confirmati.

Secundum, an valeant existentibus in mortali. Communiter tenetur quod non. 1585

1557 per] pro *ms.*

Tertium, an valeant religiosi. Respondetur quod sic, non tamen propter eas consequendas debet dissolvi regularis observancia.

Quartum, an indulgentie valeant non facientibus illud pro quo dantur. Respondetur quod non nec in hoc non potenti /544va/ operari reputatur voluntas pro facto. An unus possit alteri mereri indulgentias. 1590

Quintum, an valeant etiam illi qui eas facit. Prelatus non potest sibi ipsi facere indulgentias, sed concessis aliis ad aliquem locum potest uti.

Sextum, an valeant illis qui sunt in purgatorio. Respondetur quod non, et plura circa hoc dicuntur.

Septimum, an archiepiscopus possit concedere indulgentias in tota sua provincia. Respondetur quod sic, dummodo non contradicit statutum concilii generalis. Et sic singuli episcopi possunt in suis diocesis, ita quod non extendatur in dedicatione ecclesie ultra annum sive ab uno sive a pluribus dedicetur. Et in anniversario dedicationis sive pro quacumque alia causa non extendatur ultra 40 dies. Si decem episcopi darent annum, quia quilibet nisi dat suo subdito. An archiepiscopus et suus suffraganeus possint dare duplicatas. Dicunt aliqui iuriste quod non. 1595 1600

Distinctio 21a. Utrum ponendum sit purgatorium. [Thomas×2; Bonaventura×2] Ponuntur quatuor differentie decedentium. Questio conceditur, et assignantur cause quare oportet poni et pro quibus ponitur. Et adducuntur Scripture et alie multiplices probationes. Quomodo intelligitur, a modo requiescunt a laboribus suis. 1605

Utrum sit idem locus in quo purgantur electi et punitur reprobatus. [Bonaventura×4; Thomas×3] Una opinio quod unaqueque punitur ubi peccavit. Reprobatur. Alia quod supra nos puniuntur in aere aut spera ignis. Reprobatur. Dicunt doctores quod de loco purgatorii non invenitur expresse determinatum. Sed conformius dictis sanctorum et revelationibus, duplex ponitur locus purgatorii: unus communis commiunctus inferno ubi idem ignis purgat illos et cruciat alias. /544vb/ Alius est locus purgatorii secundum dispositionem divinam, et sic sunt diversa loca super terram diversis sepe deputata. Anime in purgatorio non puniuntur a demonibus nec a bonis angelis, sed a iustitia divina, cuius instrumentum est ignis infernalis. Item in morte hominis assistunt angelus bonus et malus et committantur eas ad purgatorium, bonus consolans et confortans, malus ut facietur in penis animarum. 1610 1615 1620

Utrum pena purgatorii excellat omnem penam huius vite. [Thomas×14; Bonaventura×9; doctores×3; Scotus×1] Una pena in purgatorio est damp-

ni, et tristitia illam consequens est maxima excedens omnem penam huius mundi. Alia est pena sensus, et illa similiter excedit omnem penam huius vite. 1625

Dubium, an pena in purgatorio sit voluntaria. Ponuntur definitiones voluntarii et secundum hoc respondetur.

Secundum, an existentes in purgatorio habeant maiorem certitudinem de gloria quam nos in via. Respondetur quod sic, et redditur causa.

Tertium, an mortale hic non dimissum possit <post> mortem dimitti. Respondetur quod non de communi lege, nec secundum culpam, nec secundum penam. 1630

Quartum, an veniale hic non dimissum et mortali in inferno coniunctum possit post hanc vitam dimitti. Respondetur quod non in eternum, nec quo ad culpam nec quo ad penam. 1635

Quintum peccatum veniale cum quo quis decedit in gratia possit quo ad culpam in purgatorio dimitti. Recitatur una opinio et reprobatur. Alia responsio est omnium, scilicet quod sic, et recitatur unus modus quo hoc fit.

Sextum, an purgatorium etiam liberet a penis peccatorum. Respondetur quod sic. 1640

Septimum, an a purgatorio unus alio citius liberetur. Respondetur quod sic. Et dantur duo modi quibus hoc sit.

Octavum: Utrum per confessionem generalem dimittantur venialia peccata /545ra/ Respondetur quod quando ex caritate fit et dicitur contra venialia peccata. Dicitur duplex confessio generalis: una sacramentalis que delet venialia ex quatuor causis et etiam mortalia oblita. Alia non sacramentalis que ex tribus causis delet venialia. 1645

Nonum, an liceat alicui confiteri peccatum quod non commisit. Respondetur quod nullus debet se accusare ore de quo non accusat eum conscientia. Quomodo intelligitur illud Gregorii „piarum mencium est sibi culpam agnoscere“, ubi culpa misericordie reperitur. Quomodo debet se habere in confessione quo ad peccatum de quo dubitat an sit mortale, an veniale. Confessor in omni casu teneatur celare peccatum sibi in confessione detectum. 1650 1655

Conclusio prima. Celare peccatum sibi in confessione detectum tenetur sacerdos de lege nature. [Scotus×17; Thomas×5; Bonaventura×2; doctores×2; Durandus×1] Declaratur uno modo qui reprobatur et datur alius etc.

1634 possit] ponit *ms.*

Secunda conclusio: ad celandum huiusmodi peccatum tenetur de lege divina positiva. 1660

Tertia, ad hoc etiam tenetur de lege positiva et ecclesiastica et sub magnis penis.

Quarta, non solum confessor, sed etiam ille cui confessor revelat iniuste, et etiam ille qui audit casu vel fraudalenter tenetur celare, et si homo audit ex causa cum alter confitetur, non peccant in hoc, sed si audit fraudulenter peccant mortaliter. Quibus illorum tenetur semper et pro semper celare, quia est preceptum negativum. Non magis potest revelare post <mortem> hominis quam in vita eius. Quamvis confessor in casu possit pro concilio habendo peccatum confitenter revelare, hoc tamen debet fieri sine revelatione aut determinatione quocumque modo /545rb/ ad personam confitentis. Pro nullo precepto obedientie, pro nullo iuramento servando, pro nullo periculo vitando debet homo prodere confessionem. 1670

Quinta conclusio, confessor tenetur zelare non solum peccatum confitentis et circumstantias que non possunt bene revelari sine revelatione facti, sed tenetur etiam celare personam secundam cum qua peccatum commissum est. 1675

Sexta, ad omne secretum celandum tenetur homo de lege nature. Notatur tamen ibi una distinctionem secundum Sanctum Thomam de aliis secretis a confessione. In solutionibus argumentorum multi tanguntur casus et instruitur homo quomodo in talibus se debeat habere in fine. Quid est sigillum confessionis. 1680

Utrum confessor possit de licentia confitentis revelare peccata sibi in confessione detecta. [Thomas×3] Datur unus modus. Contra quod arguitur et datur alius modus, qui videtur cautior. 1685

Utrum sciens peccatum alterius per confessionem et alio modo teneatur, et illud est clare. [Bonaventura×5; Thomas×4; doctores×2; Durandus×1] Recitantur due opiniones et reprobantur. Probatur tertia communis doctorum et adduntur cautele bone. Sacerdotes debent esse cautissimi ut non solum non revelent peccata sibi confessa, sed etiam ut verbo, facto, nutu aut signo quocumque se sic habeant quod ex hoc merito haberi possit suspicio contra personam, collegium, aut communitatem. Diligentissime enim est confessionis sigillum custodiendum. 1690

1693 aut] autem *ms.*

Circa textum. Quid est fundamentum, quid edificium, quid lignum, 1695
 fenum, stipula, quid aurum, argentum, lapides preciosi. [Thomas×3] An
 idem sint qui utraque edificant, scilicet aurum et lignum etc. Oportet
 omnia criminalia semel saltem in confessione exprimi.

Dubium: Utrum peccatum veniale /545va/ possit fieri mortale. [Bo- 1700
 naventura×4; Thomas×2; Ostensiensis×1] Vide ibi duos modos. Dupli-
 citer potest homo se fateri iustum aut reum. Ponuntur casus in quibus
 est alteri confiteri licitum sine licentia proprii sacerdotis.

Distinctio 22a. Utrum peccata dimissa redeant in recidivante ead- 1705
 dem numero. [Thomas×9; Scotus×9; Bonaventura×3; doctores×2] Idem
 peccatum numero potest redire de absoluta Dei potentia. Peccata per
 penitentiam dimissa non redeunt eadem numero, nec possunt de potentia
 Dei ordonata. Et recitantur circa hoc opiniones aliorum et reprobantur.
 Peccatum dimissum reddit tamquam circumstantia gravans novum in
 quo ille recidivat. Quomodo intelligitur parabola: ‘qui noluit misereri
 conservi sui, et ideo fuerit missus in carcerem donec solveret universum 1710
 debitum’.

Dubium an ingratitude sit speciale peccatum. Ibi vide de gradibus
 ingratitude.

Secundum dubium, an ex ingratitude recidivantis consurgit tantus 1715
 reatus quatum fuit preceptum dimissorum peccatorum.

Tertium quare secundum aliquos peccata dimissa dicuntur plus re-
 dire per quatuor peccata quam per alia quecumque, scilicet per odium
 fraternum, per apostasiam a fide, per contemptum confessionis, et per
 hoc quod homo dolet se penituisse.

Quartum, an ingratitude innocentis, si peccaret, esset maior quam 1720
 penitentis quam innocentis.

Quintum, an recidivans teneatur iterum confiteri prius confessa. Quid
 in penitentia sit sacramentum et quid ibi sit res, et an sit unum sacra-
 mentum.

Distinctio 23a. Utrum extrema unctio sit sacramentum unum a 1725
 Christo institutum. [Thomas×19; Bonaventura×8; doctores×5; Scotus×2;
 Durandus×1; Petrus de Tarantasia×1] Premittitur diffinitio unctionis
 extreme et aequaliter declaratur.

Conclusio prima extrema unctio est sacramentum.

1700 modos] modus *ms.* 1706 eadem] eandem *ms.*

Secunda: extrema unctio est unum sacramentum unitate /545vb/ 1730
aggregationis.

Tertia, extrema unctio est a Christo instituta, sed ab Apostolis raro promulgata, et circa hoc recitatur aliquorum contraria opinio, et reprobatur. Unctis oculis, si sacerdos deficeret debet alter continuare non incipiendo a principio, sed incipiendo ubi alter dimissit. 1735

Dubium, quis sit effectus huius sacramenti. Unus effectus eius est curatio cuiusdam languoris anime, qui est quedam infirmitas et ineptitudo anime ad opera, vite, gratie, et glorie, et relinuitur in anima ex peccato actuali aut originali. Secundus effectus eius spiritualis est finalis curatio et remissio venialium quo ad culpam et hoc ad illos qui devote et sine mortali suscipiunt. Tertius effectus eius est sanatio corporalis, quem inducit cum ista expedit ad spiritualem sanationem et homo non ponit obicem. 1740

Secundum dubium, que sit materia huius sacramenti. Respondetur quod solum oleum olive sanctificatum, cuius redduntur tres cause. Et debet oleum esse consecratum per episcopum. 1745

Tertium, que sit forma huius sacramenti. Quidam dixerunt quod nulla in eo regerretur debita forma. Illud reprobatur. Forma huius sacramenti non est indicativa, scilicet illa: 'ungo hos oculos oleo sanctificato, *In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*'. Sed est deprecative, ut illa per illam sanctam unctionem et per suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quicquid per visum deliquisti. Redduntur cause quare est deprecative magis quam forme aliorum sacramentorum. Sacramentum hoc consistit in unctione actuali, ideo oportet esse aliquam simultatem unctionis et forme deprecative. Esset cautum uti tantum deprecative forma, tamen ubi est consuetudo ambabus uti, ibi premittatur /546ra/ indicativa ante actualem unctionem et deprecative dicatur simul cum unctione. 1750 1755

Quartum dubium, quis sit minister huius sacramenti. Respondetur quod solus sacerdos, et quilibet sacerdos potest esse minister eius. 1760

Quintum dubium, cui debet conferri. Respondetur quod non sanis, sed tantum infirmis corporaliter. Nec omnibus infirmitatibus, sed tantum illis qui creduntur esse in statu credentium. Non debet dari non potentibus sacramentum cognoscere et cum devotione suscipere, et precipue non furiosis et amentibus, qui possent sacramento non reverentiam facere per aliquam immundiciam, nisi haberent lucida intervalla etc. Nec debet dari pueris. 1765

1736 effectus¹] defectus *ms.*

Sextum, que partes sint inungendi. Non debet inungi totum corpus. Sed inungenda sunt organa potentiarum anime per quarum usum sepe peccatur. Apud omnes inunguntur loca communium sensuum, et apud aliquos pedes propter virtutem motivam, et etiam apud aliquos renes propter appetitivam. Alique penitentie habent organa geminata, et ibi etiam geminantur unctiones. Quare non inunguntur genitalia. Quomodo mutilati sunt inungendi et ceci nati. 1770

Septimum, an hoc sacramentum possit iterari. Respondetur quod sic. 1775

Octavum, quando debeat iterari. Respondetur quod in diversis infirmitatibus potest iterari quando homo in singulis deducitur ad talem statum quod est verisimilis estimatio de eius morte. Etiam in eadem infirmitate diuturna potest tocies iterari quociens homo deducitur in ea de novo ad talem statum quod est verisimilitudo de periculo mortis. Quando homo ex contemptu negli/546rb/git hoc sacramentum recipere, tunc huiusmodi negligentia ex contempt<u> veniens est dampnabilis, ut dicit Magister. 1780

Distinctio 24a. Utrum in ecclesia sint tantum septem ordines sacramentales. [Scotus×6; Thomas×3; Bonaventura×1; doctores×1] Ponitur multiplex acceptio ordinis; accipiendo ordinem proprie et prout est sacramentum, est in ecclesia pluralitas ordinum. Nobilissimus actus in ecclesia ierarchia est consecratio ewkaristie, et in ordine ad illum attenditur ordinum distinctio. Tantum sunt septem ordines sacramentales in ecclesia, et omnes deputantur sacramento ewkaristie et dat ordinum sufficientia. Psalmistatus non est ordo, sed officium annexum ordini lectoratus. Prima tonsura non est ordo, sed quoddam preambulium ordinum. Absolute loquendo quilibet ordo est sacer, sed anthologice tres maiores dicuntur sacri. Extendendo vero ordinis etiam ad officia et dignitates, sunt 14 ordines, qui ibi enumerantur. An episcopatus sit proprie ordo. Et de hoc recitantur due opiniones. An sit nobilior sacerdotio vel minus nobilis. An ordo sit proprie sacramentum. Respondetur quod non, sed ordinatio eius et minister eius est tantum episcopus. 1785

Utrum in sacramento ordinis conferratur gratia et imprimatur caracter. [Thomas×16; Bonaventura×4; Scotus×1] In cuiuslibet ordinis rita et digna susceptione confertur gratia. In cuiuslibet ordinis rita susceptione imprimitur karakter. 1800

1794 14] 14am *ms.*

Dubium an karakter ordinis necessario presupponat karakterem baptismalem. Respondetur quod sic; et si temptatur ordinari, nihil fit; et si in episcopum promoveatur, /546va/ non est episcopus, nec sunt ordinati quos ordinat, sed sunt reordinandi. Karakter ordinis presupponit karakterem confirmationis de congruitate, sed non de necessitate sacramenti. Esset congruum quod homo reciperet prius minores ordines gradatim et sic ascenderet ad superiores, sed non est de necessitate ordinis superioris absolute, sed de statuto ecclesie. An ad susceptionem ordinis requiratur bonitas vite. Respondetur quod saltem ad digne suscipiendum et digne in ea ministrandum. Unde peccat mortaliter qui cum conscientia peccati mortalis suscipit ordinem quemcumque: licet karakterem recipiat, tamen peccat. An in suscipientibus ordinem requiratur scientia tocius Sacre Scripture. Respondetur quod debet quilibet tantum scire quantum requiratur ad hoc quod dirigatur in actu suo et ad suum ordinem statum et officium pertinentem et etiam vide. An peccet qui ad ordines promovet indignos. Respondetur quod sic, et probatur pluribus auctoritatibus. An existens in mortali possit sine novo peccato uti ordine suscepto. Respondetur quod qui indigne facit id quod sibi ex ordine facere competit graviter peccat. 1805
1810
1815
1820

Distinctio 25a. Utrum heretici et ab ecclesia precisi possint ordines conferre. [Thomas×7; Bonaventura×1; Scotus×1; doctores×1] Respondetur quod sic, si servant debitam formam et materiam et ordinem faciendi quod ecclesia facit. Et recitantur quatuor opiniones quas etiam Magister recitat in littera. 1825

Utrum sexus muliebris et etas puerrilis impediatur susceptionem ordinis. [Thomas×8; Scotus×5; doctores×1] De sexu muliebri dicitur quod sic implicite, et hoc ex institutione Christi de etate puerili. Respondetur sub distinctione. An servitus impediatur ab ordinum susceptione. /546vb/ An propter homicidium non debeat a sacris ordinibus prohiberi. An bigamus repellatur ab ordinibus suscipiendis etc. Quomodo intelligitur cum dicitur quod symoniaci sunt heretici etc. 1830

Circa 30am distinctionem. Utrum matrimonium sit a Deo institutum. [Scotus×4; Thomas×2] Differentia est inter matrimonium et patrimonium et declaratur quod sit quodlibet eorum. Contractum matrimonii instituit Deus ante lapsum, et post similiter matrimonium instituit Deus. Gen. 2 capitulo. Sacramentum matrimonii non fuit in veteri lege nec in 1835

lege nature, sed Christus instituit, Mt. 19. Que forma huius sacramenti, quis minister eius, et quis effectus. De precepto matrimonii an obliget omnes etc. 1840

Circa tertiam distinctionem. Utrum inter Mariam et Ioseph fuerit verum matrimonium. [Scotus×5; Bonavnetura×4; Thomas×3] Decuit Mariam non solum esse virginem, sed etiam fovere virginitatem. Decuit matrem Domini fuisse matrimonialiter iunctam viro. Fuit congruum ut tali viro desponsaretur. Inter Mariam et Ioseph fuit verum matrimonium. Ex quo Maria virgo <vovit> virginitatem, quomodo potuit consentire in matrimonium sine preiudicio voti et integerrime virginitatis? Datur duplex solutio, S. Thome et Scoti. An matrimonium Marie et Ioseph fuerit aliquando consumatum. Respondetur quod nunquam, sed heretici detrahunt perpetue Marie virginis virginitati, quorum argumenta solvuuntur et facillime, quia nullius sunt momenti. Et exponuntur aliqua verba Ewangelii que heretici male pro se allegaverunt. 1845

Distinctio 38 de scandalo. Utrum omne scandalum sit peccatum. [Thomas×41; Alexander de Hales×4] Distinguitur de /547ra/ scandalo activo et passivo. Activum diffinitur et diffinitio declaratur. Conclusio: omne scandalum activum est peccatum. Declaratur auctoritatibus et rationibus. 1855

Secunda conclusio: aliquod scandalum est peccatum mortale et aliquod est solum veniale. Declaratur in diversis casibus. Quomodo intelligitur 'necesse est ut scandala fiant'. Quomodo illud dictum Christi ad Petrum, '*Vade retro scandalum es michi*'. Quomodo illud Ysaie quod Christus fuit 'lapis offensionis et petra scandali'. Dubium quid sit scandalum passivo. Illud declaratur. Et dicitur quod omne scandalum passivum est peccatum, aliquod mortale et aliquod veniale. Scandalum activum et passivum non sunt semper coniuncta, sed possunt separari. 1860

Dubium an perfecti possint scandalisare et scandalisari. Respondetur sub distinctione et declaratur tam de scandalo activo quam passivo. 1865

Utrum spiritualia bona sint propter scandalum dimittenda. Respondetur sub distinctione per conclusiones. Et multa dicuntur in solutionibus rationum, et principaliter de illo verbo Ieronimi propter scandalum passivum vitandum est dimittendum omne quod dimitti potest, salva veritate doctrine, vite et iusticie. 1870

1839 forma] formaliter *ms.* 1841 etc.] distinctio 38 de sacramento *add. et dell. ms.*

Utrum temporalia sint dimittenda propter vitare scandalum aliorum. [Thomas×3; Alexander de Hales×3] Respondetur sub distinctione. Et plura in solutionibus rationum. 1875

Distinctio 43a. Utrum generalis omnium resurrectio sit futura. [Thomas×2; Bonaventura×1] Respondetur quod sic et hoc est clarum ex triplici simbolo et ex Scriptura Sacra multipliciter. In solutionibus rationum tangunt expositiones plurium scripturarum. Adducuntur plura exempla naturalia que declarant resurrectionis possibilitatem. /547rb/ 1880

Dubium que sit causa resurrectionis nostre. Respondetur: principalis, divina virtus; exemplaris, resurrectio Christi; instrumentalis, tuba. Secundum quid est tuba. Una via dicit quod sit vox Christi imperantis resurrectionem et efficientis eandem, et illa dicitur tuba et iussus est clamor. Alia via, quod tuba sit manifesta presentatio Filii Dei ipsi mundo pro modum iudicis. 1885

Utrum resurrectio generalis sit in fine mundi et omnium in uno instanti. [Thomas×8; Scotus×3; doctores×3] Resurrectio erit in fine temporum cum cessabit motus celi. Congregatio pulverum erit ministerio angelorum et successiva, sed mira celeritate. Resurrectio corporum ex pluribus collectis erit virtute divina subito, et similiter unio anime ad corpus preparatum. Non omnium resurrectio erit in uno et eodem instanti, exceptu Apostoli. 1890

Dubium in quo instanti fiet resurrectio an in media noctis vel quando. Respondetur quod non est certum. 1895

Aliud dubium: quantus restet numerus annorum usque ad generalem resurrectionem. Non est certum, nec potest sciri per revelationem.

Tertium, an omnes homines prius incinerentur ante quam de mortuis sustitentur. Respondetur quod sic. 1900

Quartum, an omnes homines morientur et ex mortuis resurgent. Respondetur quod sic.

Utrum post resurrectionem noscet quilibet omnia que hic fecit, sive bona sive mala. [Thomas×3; Bonaventura×1; Scotus×1] Respondetur quod sic, sive dampnandi sive salvandi, et istius redduntur cause. Quare non tristantur boni de peccatis commissis ex quo sunt memores eorum. 1905

1892 virtute] virtutem *dell.*

Utrum cuiuslibet merita et demerita a quolibet alio etiam uno intuitu videantur. [Thomas×3; Bonaventura×1; doctores×1] Recitatur opinio Magistri de peccantibus beatorum, postea via communis /547va/ doctorum quod cuiuslibet etiam beati bona et mala, quamvis hic dimissa, a quolibet videantur, et dantur cause. Hec talium cognitio non fiet <in> instanti, sed in tempore minori et partiri divina tamen virtute hoc operante. 1910

Distinctio 44ta. Utrum in quolibet homine resurgat totum quod fuit in eo de virtute humane nature. [Scotus×4; Thomas×1] Respondetur quod non in quolibet, alias multi resurgerent immoderate magnitudinis. De que ergo partes resurgent in homine et que non. De hoc recitantur duo modi satis pulchri. In quo resurgit costa Ade ex qua Eva fuit formata. 1915

Utrum omnes boni et mali resurgent integre cum omnibus suis membris. [Thomas×2] Distinguitur modi quibus aliquid dicitur de integritate hominis, et secundum hoc respondetur ad questionem, et dicitur finaliter quod omnes resurgent cum omnibus suis membris que pertinent ad integrum hominem, non orbatum. 1920

Utrum humores resurgent in corpore humano. [Thomas×4; Bonaventura×1; Scotus×1] Distinguntur triplices humores in corpore: primi motivi, quos natura expellit, ut sudor, urina etc., et isti non resurgent. Secundi, ut semen et lac et nec isti resurgent. Sed tertii sunt quatuor principales humores ut sangwis, colera etc., et illi resurgent. 1925

Utrum resurgent cum intestinis et unguibus. [Thomas×3; Bonaventura×2] Respondetur quod sic. 1930

Utrum resurgent sine deformatibus quas hic habuerunt. [Thomas×2; Scotus×1; doctores×1] Respondetur quod resurgent sine deformatate que contingeret ex defectu alicuius membri, quia nullo membro carebunt. Etiam sine deformatate que contingeret ex parte stature, quilibet enim resurget in illa statura quam habuit vel habuisset circa 30m annum si natura non errasset per habun/547vb/danciam aut defectum. Corpora sanctorum resurgent sine omni defectu, et sic tenent doctores de corporibus dampnatorum propter hoc quod reformabuntur in mente a divina virtute, que integra sine deformatibus reformabit. 1935

1928 ut] et *ms.* 1932 deformatate] deformatibus *ms.*

Dubium an omnes resurgent in sexu virili. Respondetur quod non, sed erit distinctio sexuum sicut nunc et mulieres facte exunt viri quo ad animam, non quo ad corpus. 1940

De conditionibus corporum gloriosorum. Utrum corpora gloriosa erunt impassibilia. Respondetur quod sic, ita quod non potuerunt amplius pati passione corruptiva aut lesiva. Sed de cause impassibilitatis sunt diverse opiniones. Ultima dicit quod est voluntas divina que eternaliter perhibebit actionem cuiuscumque corrupti in ipsum corpus. Contra quem arguitur et solvitur. Quomodo intelligitur illud Gregorii quod palpabatur necesse est corrumpi. De citatricibus martirum et Christi an erunt in corporibus gloriosis. 1945
1950

Utrum omnes beatorum sensus erunt in actibus suis. [Thomas×3; Scotus×1; doctores×1; Durandus×1; Richardus de Mediavilla×1] Respondetur quod in corporibus gloriosis erit aliquis sensus in actu sentienti, et datur modus. Quomodo obiectum immutat sensum solum immutatione intentionali. 1955

Est dubium, an omnes sensus tunc erunt in actu sentienti. Aliqui dixerunt quod solum visus et tactus erunt in actibus suis. Alii dicunt quod omnes erunt conventientissime actuali, et declaratur quomodo.

Utrum subtilitas sit dos corporum gloriosorum. [Thomas×3; Scotus×3; Durandus×1] Respondetur quod sic, secundum omnes. Quid autem sit dos subtilitatis. De hoc sunt diversi modi dicendi. Primo premittitur quid sit subtile secundum quantitatem aut secundum qualitatem. Primus modus, quod corpora post /548ra/ resurrectionem vertentur in spiritus, et sic dicuntur subtilia sicut spiritus, sed illus reprobatur. Alius modus quod erunt subtilia per modum rarefactionis, quia acri, ventoque quod similia, sed idem est heresis reprobata. Tertius est quod subtilitas in corporibus gloriosis erit quedam qualitas per quam quodlibet eorum potest esse cum alio adequate in eodem situ, sed reprobatur. Quartus, quod causa subtilitatis est divina voluntas cooperans corpori, ut sit simul cum alio corpore pro libito anime voluntatis beati sive alterius corporis divisione aut cessione. 1960
1965
1970

Utrum corpus possit ratione dotis subtilitatis esse cum alio corpore in eodem situ adequate. [Scotus×2; Thomas×1] Aliqui dixerunt quod

1956 an] antecedens *ms.*

non, sed illud reprobatur multipliciter. Questio conceditur et declaratur multipliciter et pulchre. 1975

Utrum corpora beatorum erunt agilia. [Scotus×6; Thomas×2; doctores×1] Duplex est motus secundum locum, et ponuntur differentie illorum. Quid sit agilitas et que requirantur ad eam ex parte anime. Deinde ex parte corporis, et de illo secundo ponuntur diversi modi dicendi pulchri; post hoc conceditur questio. 1980

Dubium: quis erit situs sanctorum resumptis corporibus gloriosis. Respondetur quod stabunt. Secundum, an anime tunc possint sua corpora movere subito vel solum successive. Vide quomodo corpora gloriosa aliquando movebuntur secundum situm.

Utrum corpora gloriosa erunt clara. [doctores×5; Scotus×4; Bonaventura×4; Durandus×2; Thomas×1] Respondetur quod sic. Sed manet dubium quid sit illa claritas. Vide aliquos modos. 1985

Dubium, an claritas gloriosi corporis possit videri ab oculo non glorificato. Secundum, an corpus gloriosum necessario videatur, ab oculo cui sufficienter approximatur. Recolliguntur ea que dicta /548rb/ sunt de dotibus corporum gloriosorum. 1990

De conditionibus corporum dampnatorum. Utrum corpora reprobatorum cruciabuntur post resurrectionem ab igne infernali. Respondetur quod sic, sed non consumentur nec resolventur ab eo.

Dubium, quomodo possit fieri quod a ferventissimo igne nunquam consumantur. Una responsio, quod ignis agit in ea actione intentionali solum et non reali, ideo sentiendo excessivam calitatem dolent, sed non per hanc resolvuntur. Alia responsio, quod ignis agit in ea actione reali producendo intensam calitatem, sed divina iustitia ea preservant, ut semper puniantur. De hoc pulchri modi et bona exempla beati Augustini. 2000

Utrum ignis inferni sit verus et realis et corporeus ignis eiusdem speciei cum igne nostro. [doctores×2; Thomas×1; Bonaventura×1] Ponuntur due opiniones quod non sit ignis verus et realis, sed methaphorice Deus. Reprobatur et probatur quod sit ignis verus et realis corporeus. An autem sit eiusdem speciei cum igne nostro non est ita certum. Est tamen doctoribus probabile quod sic, et enumerantur multi ignes apud nos 2005

1979 ponuntur] possunt *ms.* 2001 inferni] infimi *ms.*

inventi qui habent diversas operationes et tamen videntur esse eiusdem speciei, quamvis materie ex quibus generantur sint diverse.

Utrum ignis inferni sit sub terra. [Thomas×3; Bonaventura×3] Doctores tenent quod sic, et probant auctoribus sanctorum. In fine datur ymaginatio quomodo infernus existens intra concavum terre possit capere totam multitudinem corporum dampnatorum hominum quanta erit post resurrectionem. 2010

Utrum demones et anime separate patiantur ab infernali igne. Respondetur quod sic. Sed de modo quo fiat ex quo spiritus /548va/ sunt indivisibiles et ignis divisibilis et corporeus, recitatur unus modus et reprobatur. Recitatur alter modus et approbatur late per conclusiones. Quomodo spiritus dampnati existentes extra infernum paciuntur ab igne infernali nec tunc in aliquo minuitur eorum pena. Recolliguntur aliquae pene dampnatorum. 2020

Distinctio 45e. Utrum sint ponenda aliqua receptacula animarum separat<a>rum. [Thomas×4; Richardus de Mediavilla×2] Respondetur quod sic. Et moventur et solvuntur quatuor dubia.

Primum, que et quod sunt huiusmodi receptacula.

Secundum, ubi sint situata. 2025

Tertium, que sit habitudo eorum ad invicem in situ secundum sursum et deorsum.

Quartum est de qualitate illarum regionum.

Quomodo illa receptacula augment tristitiam vel gaudium animarum. Quomodo anime possunt exire illa loca et quomodo non. Quomodo aliquae non statim post mortem ascendunt in celum, aliquae in infernum, et oportet eas spectare finale iudicium. 2030

Utrum suffragia pro uno facta possint aliis prodesse. [Thomas×2] Respondetur quod sic. Et declaratur hoc quod modis fieri potest.

Utrum mortui possint iuvari per opera vivorum. [Thomas×5; Durandus×1] Dicitur primo quod non quo ad peccati dimissionem. Secundo dicitur quod sic, quo ad pene diminutionem aut totalem solutionem. 2035

2007 qui] que *ms.*

Utrum suffragia per peccatores facta prosint istis pro quibus fiunt. [Thomas×3] Declaratur per distinctionem quomodo illud fieri possit et quomodo non. 2040

Dubium, an suffragia que fiunt per vivos pro mortui prosint facientibus ea. Respondetur sub distinctione et infertur perswasio quod homines libenter debent aliis communicare orationes suas et opera bona vivis et mortuis. /548vb/

Utrum suffragia prosint existentibus in inferno. [Thomas×5; doctores×4; Durandus×2; Bonaventura×2] Recitantur multe opiniones. Finaliter secundum doctores respondetur quod non. Et multa tanguntur in solutionibus rationum.

Utrum suffragia prosint existentibus in purgatorio. [Thomas×4; Bonaventura×1; doctores×1] Respondetur quod sic. Infertur quod non prosunt pueris non baptisatis in limbo puerorum existentibus. Item non prosunt existentibus in celo, quia non indigent. 2050

Utrum solum istis tribus, scilicet orationibus ecclesie, sacrificio altaris et elemosinis anime defunctorum iuventur. [Thomas×3; Bonaventura×1] Respondetur quod illa tria sunt precipua mortuorum subsidia quamvis quelibet alia opera bona ex caritate facta in subsidium mortuorum sunt iredenda eis valere. 2055

Utrum cultus exequiorum prosint defuncto. [Thomas×2] Dicitur primo propter quid inventa sit mortuorum sepultura. Secundo quomodo sepultura in loco sacro prodet mortuo. Tertio quomodo ea que adhibentur sepulture prosunt vivis et quomodo possunt non nunquam mortuis prodesse. 2060

Utrum suffragia que fiunt pro uno <defuncto> magis proficiant eidem quam aliis in purgatorio existentibus. [Thomas×6; Bonaventura×3; Petrus de Tarantasia×1; Robertus Holkot×1] Recitantur de hoc opiniones et finaliter ponitur media inter ambas. Dubium, an suffragium factum pro multis simul tantum valeat cuilibet eorum sicut si fuisset pro eo solo factum. 2065

Aliud dubium, an suffragia ecclesie communia tantum valeant illis pro quibus specialia non fuit quantum aliis valent communia et specialia que pro eis fiunt. 2070

Tertium dubium an obligatus ad faciendum suffragium pro uno sit liberatus pro illo et pro multis aliis simul. Vide ibi diversas casus ex quibus patebit responsio.

Utrum sancti in patria orent /549ra/ pro nobis. [Bonaventura×3; Thomas×1; doctores×1] Respondetur quod sic, et assignantur cause. Item additur quare non dicimus, ‘Christe, ora pro nobis’, cum tamen hoc ratione sue humanitatis sibi conveniat. 2075

Utrum sancti orationes nostras cognoscant. [Thomas×1; Scotus×1] Respondetur quod sic, et declaratur hoc dupliciter. 2080

Utrum expediat nobis sanctos interpellere ut orent pro nobis. [Thomas×1; Bonaventura×1] Respondetur quod sic, et in fine assignantur quinque cause quare possunt etiam minores sancti a nobis orari.

Utrum orationes sanctorum fuse ad Deum pro nobis semper exaudiantur. [doctores×2; Bonaventura×1; Scotus×1] Respondetur quod sancti dupliciter orant pro nobis, scilicet affectu et merito, et utroque modo orationes sanctorum quantum est ipsis sunt efficaces ad impetrandum quod petunt. <Sed ex parte nostri potest secundo modo esse defectus. Sed primo modo semper exaudiuntur. In solutione prime rationis vide solutionem secundum opinionem eorum qui sanctos non esse in statu merendi>. In solutione ultime rationis movetur dubitatio an sancti in patria hoc solum petant ad eo quod sciunt eum velle, et tangitur duplex solutio. <Et secunda est Scoti pulchra>. 2085
2090

Circa textum. Quomodo dupliciter exponuntur illa verba: ‘mediocriter malis suffragantur ad pene mitigationem’. [Bonaventura×5; doctores×2] Distinguitur tria genera hominum habentium caritatem in hac vita. Declaratur etiam quomodo angeli et per quem modum offerant Deo preces nostras. 2095

Distincio 46a. Utrum in Deo ponenda sit iustitia. [Scotus×1] Ponitur distinctio iustitie de pluribus membris et declaratur quod illorum membrorum convenit Deo et quod non. In fine tota distinctio iustitie reducitur ad bimembrem divisionem. 2100

Utrum in Deo sit misericordia. [Scotus×1] Ostenditur quod sit misericordia in Deo, sed non sicut in nobis. Et consequenter declaratur

2088–2091 Sed ... merendi] *om. ms.* 2093 Et ... pulchra] *om. ms.*

quomodo sit misericordia in Deo et quomodo non. Et dicitur quod est quedam misericordia liberans, quedam mitigans, et utroque modo est in Deo. 2105

Utrum in malorum punitione concurrat ex parte Dei punientis iustitia /549rb/ cum misericordia. [Scotus×3; Thomas×1] Vide multa de malis, tristiciis, et penis dampnorum, et ponuntur multa alia consequenter. Et ponuntur cause quare iuste pro peccato aliqui puniuntur pena eterna. 2110

Utrum per divinam misericordiam tandem pena demonum minuetur. [Thomas×1] Recitatur opinio erronea omnis et reprobatur.

Utrum divina misericordia permittat, ut homines in eternum puniantur. [Thomas×1] Recitatur aliquorum error et reprobatur. 2115

Utrum saltem omnium Christianorum pena aliquando terminetur per divinam misericordiam. [Thomas×1]

Utrum omnes qui libenter opera misericordie exhibent finaliter a penis liberentur. [Thomas×1]

Circa textum. Recitatur error et reprobatur. Dicitur primo quomodo in Deo idem sunt secundum rem iustitia, bonitas et misericordia, sed differunt secundum rationem, et declaratur quomodo. 2120

Distinctio 47a. Utrum sit futurum aliquod iudicium generale. [Thomas×2; Scotus×1] Respondetur quod sic, et probatur per Scripturas et ponuntur etiam congruentie. 2125

Utrum iudicium illud fiat per vocalem locutionem. [Thomas×2] Recitantur due opiniones.

Utrum aliqui homines iudicabunt cum Christo. [Thomas×3] Ponitur multiplex acceptio huius termini ‘iudicare’ vel ‘iudicium’. Et secundum hoc dantur diverse responsiones ad questionem. 2130

Dubium, an etiam angeli iudicabunt.

Utrum iudiciaria potestas correspondeat voluntarie paupertati. [Thomas×1; doctores×1] Assignantur tres cause propter quas voluntarie paupertati debentur iudiciaria potestas.

2111 iuste] iustitie *ms.* **2113** erronea] erranea *ms.* **2122** secundum] sensum *ms.* **2123** aliquod] aliquid *ms.* **2132** iudiciaria] iudicialia *ms.* **2133–2134** paupertati] peccati *ms.*

Utrum omnes homines in finali iudicio iudicabuntur. [Thomas×3; Petrus de Tarantasia×1] Respondetur quod omnes homines iudicabuntur, sed diversimode. 2135

Est dubium de angelis bonis et malis an tunc iudicentur.

Utrum futura sit aliqua mundi purgatio per ignem. [Thomas×8; Bonaventura×2; doctores×2; Scotus×1; Petrus de Tarantasia×1] Respondetur quod sic, /549va/ et ponuntur plura de commixtis ipsis elementis. 2140

Dubium, an ignis conflagrationis sit eiusdem speciei cum igne nostro. Recitantur de hoc opiniones.

Secundum, an ille purgabit etiam celos. Dicitur quod non, et exponitur ad quantum descendit ignis ille. 2145

Tertium, an ignis conflagrationis precedet iudicium an sequetur.

Quartum de effectu illius ignis.

Distinctio 48va. Utrum in iudicio Christus sit in forma servi iudicaturus. [Scotus×4; Bonaventura×2] Nota ibi de iudicare principaliter et plura requisita ad iudicare principaliter. 2150

Utrum Christus tunc etiam malis apparebit in forma divinitatis.

Utrum Christus tunc apparebit omnibus in forma humanitatis gloriosa. [Thomas×10; Bonaventura×2; doctores2]

Dubium an circa iudicium sol et luna realiter obscurentur.

Secundum, an virtutes celi Domino ad iudicium veniente movebuntur. 2155

Tertium, an iudicium fiet in valle Iosaphat.

Quartum, an futura sit mundi innovatio.

Quintum, an in mundi innovatione cessabit corporum celestium motus. 2160

Sextum, an in corporibus celestibus tunc claritas augeatur. 2160

Septimum, an elementa innovabunt perceptionem alicuius claritatis.

Octavum, an in illa mundi innovatione remaneant animalia et plante.

Distinctio 49a. Utrum beatitudo hominis per se consistat in aliqua operatione. [Scotus×5] Vide ibi quid sit beatitudo obiectalis, id est quid obiectum beatificum. Illud enim non potest esse aliqua creatura, sed solus Deus. Beatitudo vero formalis est creatura, quia est operatio per 2165

quam fit ipsius hominis perfecti communicatio cum Deo, suo beatifico obiecto.

Dubium an beatitudo consi/549vb/stat in pluribus actibus an in uno tantum. Recitantur due opinions, ambe sustinende. 2170

Utrum beatitudo consistat in actu intellectus an in actu voluntatis. [Scotus×13; Thomas×3; doctores×2; Bonaventura×1] Recitantur due opiniones, et ad qu<a>m libet reducuntur rationes, et in fine solvuntur rationes facte ad primam opinionem.

Dubium, an beatitudo consistat in fruitione. Respondetur quod sic, et reprobatur. 2175

Secundum, an beatitudo sit perpetua. Respondetur quod sic. Et declaratur unde sit illa perpetuitas. Ibi etiam declaratur quid sit securitas requisita ad beatitudinem.

Tertium, an erit equalis beatitudo omnium beatorum. Respondetur: eadem erit omnium obiectalis beatitudo, sed formalis diversificatur secundum diversitatem gratie et meritorium. Exponitur etiam quomodo intelligatur illud, ‘omnium beatorum erit par gaudium’. 2180

Quartum, an omnes homines velint et appetant beatitudinem.

Quintum, an beati videntes Deum videant in eo omnia que ipse vidit in se ipso vel videt. Vide multa ibi de istis. 2185

Sextum, an beatitudo sanctorum sit maior futura post resurrectionem quam ante.

De aureola. Utrum aureola sit premium beati, ab aurea realiter distinctum. [Thomas×3; Bonaventura×2; doctores×1] Respondetur quod sic, et prius declaratur quid sit aurea et quid aureola. 2190

Utrum aureola differat a fructu. Declaratur quomodo fructus dicitur in spiritualibus metaphoricè. Etiam enumerantur aliquæ conditiones et proprietates fructus, et ex hiis respondetur ad questionem.

Utrum fructus debeat soli virtuti continentie. [Thomas×5; doctores×1] Respondetur quod sic, et secundum tres gradus eis assignantur triplex fructus. 2195

Utrum aureola /550ra/ debeat virginitati. [Thomas×5; doctores×2; Bonaventura×1; Alexander de Hales×1] Respondetur quod sic et poni-

2177 an] ante *ms.*

tur triplex gradus virginitatis. Et ponuntur plura requisita ad veram virginitatem. Et dicitur quod virginitati proprie dicte debetur aureola. Et movetur dubium an debeat statui virginitatis vel actui. Item tangitur de aureola debita virginitati Dei genitricis. De aureola que sic vi opprimuntur. 2200

Utrum martirio debetur aureola. Respondetur quod sic. Et vide quis dicatur martir. Vide multa in solutionibus rationum. 2205

Utrum doctoribus debeantur aureola. [Thomas×4; Richardus de Mediavilla×2] Respondetur quod sic, et non solum docentibus verbo, sed et scripto, scilicet libros componendo, et non solum prelati ad quos ex officio pertinet docere, sed etiam aliis debetur etc. Tres igitur sunt aureole, et ponuntur ibi diverse sufficientie eorum et rationes distinctionis eorum. Item comparantur ad invicem per eminentiam unius super aliam. Item que res sit aureola. An etiam Christus habeat aureolas. 2210

Distinctio 50a. Dubium, an omnis dampnatorum voluntas sit mala. [Thomas×17; Bonaventurax] 2215

Secundum an dampnati peniteant de peccatis que fecerunt.

Tertium, an dampnati nunc vellent omnes alios secum esse dampnatos. Ibi movetur de Epulone quomodo rogabat pro fratribus suis.

Quartum, an dampnati suis malis volicionibus demereantur.

Quintum, an dampnati possint uti notitia quam in hoc mundo habuerunt. 2220

Sextum, an dampnati videant gloriam beatorum.

Septimum, an dampnatis sola pena ignis puniantur. /549vb/

Octavum, an vermis quo affligentur dampnati erit materialis. Et dicitur ibi aliquid de sinderesi dampnatorum. 2225

Nonum, an dampnati sint in tenebris corporalibus.

Decimum, an electi in patria videant penas dampnatorum. Item an de penis dampnatorum ipsi beati gaudeant an tristentur.

In fine exponitur visio posita Ysaie 6 de qua Magister loquitur in fine libri etc. 2230

2214 dampnatorum] damnatorum *ms.* 2218 Epulone] Epuratione *ms.*

Reading Nicholas of Dinkelsbühl in Medieval Transylvania: Surviving Texts and Historical Contexts

Adinel Ciprian Dincă
(Institutul de Istorie „George Barițiu,” Cluj-Napoca)

“Transylvania” represents a political and cultural notion marked by a very fluid evolution, starting from the Middle Ages until this day. For over five hundred years (eleventh to sixteenth centuries) it formed the eastern province of the Kingdom of Hungary, it later became an independent principality (sixteenth to seventeenth centuries), and finally it was incorporated into the Habsburg “Danube Monarchy.” Thus, Transylvania (*terra Ultrasilvana* or *Transsilvana*, Erdély, Siebenbürgen) is the only territorial component of the modern Romanian state, dating from 1918, to have medieval Latin roots, since the remainder of the historical provinces have evolved within the Slavic-Byzantine cultural world. As a frontier area, connecting large paradigms of civilization,¹ cultural phenomena such as reading, writing and book-collecting appeared in pre-Reformation Transylvania with some delay, and less intensely than elsewhere as well. Literacy became more widespread starting at the end of the thirteenth century,² but it did not manifest the diversity of forms that had evolved in the West. Written culture in medieval Transylvania,

¹ C. ALZATI, *Spazio romeno tra frontiera e integrazione*, Pisa 2001; Ș. TURCUȘ, “Teritoriul românesc ca spațiu-frontieră în secolul al XIII-lea” [Romanian lands as frontier during the 13th century], in *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia* 45/1-2 (2000), pp. 3-14.

² A. ADAMSKA, M. MOSTERT, *The Development of Literate Mentalities in East Central Europe* (Utrecht Studies in Medieval Literacy 9), Turnhout 2004; R. HÄRTEL, G. HÖDL, C. SCALON, P. STIH, *Schriftkultur zwischen Donau und Adria bis zum 13. Jahrhundert*, Klagenfurt 2008.

as far as we can recover it at present, reveals a deeply pragmatic pattern, motivated by daily requirements, whether legal, social, economic, or devotional. The production and use of the manuscript (later printed) book in Transylvania has to be understood within this context. The predominance of pragmatic literacy, within the confines of the chancellery rather than that of literary education, is evident in current research trends. Libraries belonging to the main ecclesiastical institutions of the province, like the cathedral of Alba Iulia³ and the Benedictine convent from Cluj-Mănăştur⁴—both founded in the eleventh century—suffer repeated damage, explicitly described in the sources from the thirteenth century until the early seventeenth century, during the Protestant Reformation and Catholic Counter-Reformation. In urban areas of medieval Transylvania the situation was more diverse, but surviving literary products are mostly oriented toward pragmatic ends.

Despite some historiographical confusion, Transylvanian towns, unlike cities in Central Europe, did not possess their own libraries. It was the task of book collections from the parish *libraria* or small private libraries⁵ to serve the needs of the settlements. Such urban communities (or ecclesiastical entities) could not support educational institutions at high level. Indeed, academic life was generally ephemeral throughout medieval Hungary.⁶ There was an attempt to lay the foundations

³ A. DINCĂ, *Instituția episcopală latină în Transilvania medievală (sec. XI/XII-XIV)*, PhD Thesis, Babeş-Bolyai University Cluj, Cluj-Napoca 2008; additionally, see: C. CSAPODI, “Ungarische Bibliotheksgeschichte: vom Mittelalter bis zum Frieden von Szatmár (1711),” in *Gutenberg-Jahrbuch* 59 (1984), pp. 332-357; E. MADAS and I. MONOK, *A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1730-ig*, Budapest 1998; E. NEMERKÉNYI, “Cathedral Libraries in Medieval Hungary,” in *Library History* 20 (2004), pp. 7-17.

⁴ M. LUPESCU-MAKÓ and A.A. RUSU, “Cluj-Mănăştur,” in *Dictionarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crişana și Maramureş*, ed. A.A. RUSU, Cluj-Napoca 2000, pp. 114-117; E. BENKŐ, “Mănăştur (Kolozsmonostor) bei Klausenburg,” in *Europas Mitte um 1000: Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie*, ed. A. WIECZOREK and H.-M. HINZ, Stuttgart 2000, pp. 597-599; A. DINCĂ, “Die Benediktinerabtei von Appesdorf und die mittelalterlichen Anfänge der Siedlung Klausenburg,” in *Klausenburg: Wege einer Stadt und Ihrer Menschen in Europa*, ed. U. BURGER and R. GRÄF, Cluj 2007, pp. 31-37.

⁵ Some general surveys of medieval libraries in Romania: C. DIMA-DRĂGAN, “Bibliothèques roumaines anciennes (XIIe-XVIIIe siècles),” in *Gutenberg-Jahrbuch* 53 (1978), pp. 347-357; A. PAPAĞAGI, A. DINCĂ, “Latin Palaeography and Codicology in Romania,” in *Chora. Revue d'études anciennes et médiévales* 5 (2007), pp. 159-186.

⁶ A.L. GABRIEL, *The Medieval Universities of Pécs and Pozsony. Commemoration of the 500th and 600th anniversary of their foundation*, Notre Dame / Frankfurt

for higher education in pre-Reformation Transylvania at the Dominican convent of the German-founded city of Sibiu (Hermannstadt in German), where, around 1525-1526, a *studium generale* was established. This school, whose *curriculum* included philosophy and theology, ceased to exist after less than twenty years, after Transylvanian German communities embraced Lutheranism during the 1540's. Nevertheless, the Dominican *studium* seems to have accumulated a significant number of books, mostly printed (still unexplored). In fact, printed works appear to constitute the most common remnants of other Transylvanian mendicant libraries as well. The few manuscript books pertaining to the old Dominican library in Sibiu emanate, with no exceptions, from private donations made in the last decades of the fifteenth century.

Under such circumstances, the parish church⁷ played a pivotal role in the Transylvanian history of medieval manuscript culture, beginning in the last quarter of the fourteenth century. These ecclesiastical institutions belonged to important urban centers, like Sibiu (Hermannstadt in German) and Braşov (Kronstadt in German), or to smaller settlements around such major cities. All these towns were inhabited by settlers (*hospites*) who enjoyed a privileged political and ecclesiastical status⁸ in medieval Hungary. Historical sources related to these southern territories of medieval Transylvania, inhabited in the fifteenth century by a compact German population, are somewhat more plentiful. A higher rate of preservation for medieval libraries, along with archival records, obviously indicates that they greater attention to education in letters in this area, since these urban environments were in constant contact with Central and Western Europe, as well as the Mediterranean.

Research on Transylvanian manuscript culture is further obstructed by the composition of Romanian collections of codices, and also by the level of scholarly investigation. The number of manuscript medieval

am Main 1969; L.S. DOMONKOS, G. SZÉKELY, I. BERTÉNYI, *Studies on the History of the University of Óbuda, 1395-1995*, Budapest 1995; L. SZOĞI, J. VARGA, *Universitas Budensis, 1395-1995: International conference for the history of universities on the occasion of the 600th anniversary of the foundation of the University of Buda*, Budapest 1997.

⁷ A. DINCĂ, "Medieval Literacy in Transylvania. Selective Evidence from the Parish Church," in *Transylvanian Review* 1 (2015), pp. 109-121.

⁸ K.G. GÜNDISCH, *Aus Geschichte und Kultur der Siebenbürger Sachsen. Ausgewählte Aufsätze und Berichte* (Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens 14), Köln 1987; D. MOLDT, *Deutsche Stadtrechte im mittelalterlichen Siebenbürgen. Korporationsrechte – Sachsenspiegelrecht – Bergrecht* (Studia Transylvanica 37), Köln / Weimar / Wien 2008.

books written in Latin that are preserved in the country is rather limited, estimated at about 500 volumes, all prior to 1550. Most of these volumes have nothing to do with the medieval past of Transylvania, however, but are the products of the bibliophile fervor of the eighteenth and nineteenth centuries. The best example of this phenomenon is the *Batthyaneum* library from Alba Iulia,⁹ the largest collection of western codices in Romania. Of the nearly 300 volumes, only a few arrived and were put to use in Transylvania during the Middle Ages. Most of these books have a Central European provenance and reached Alba-Iulia at the end of the eighteenth century. The situation is similar in other Romanian libraries, leaving approximately 100 manuscripts to reconstruct an extremely fragmentary literary history of Transylvania. A number of other sources can be added to this reduced number of manuscripts, especially lists of books from medieval libraries, which round out the picture of the book and the library¹⁰ in pre-Reformation Transylvania.

The efforts of recent years¹¹ have not overcome the still unsatisfactory level of research on and description of these collections. The few catalogs lack uniformity and case studies are not analytical. Once the texts contained in the manuscripts have been identified and their origin/provenance has been determined, the most important prerequisites will be fulfilled for inaugurating a more extensive analysis of letters in medieval Transylvania.¹² Even in this intermediate phase of scholarship, however, we can identify some types of texts and names of au-

⁹ On the history of the Batthyaneum Library, see I. MÂRZA, "Unfamiliar Libraries, XIV: The Batthyaneum, Alba Iulia," in *Book Collector* 24 (1975), pp. 558-564; I. MÂRZA, "La bibliothèque Batthyaneum d'Alba-Iulia," in *Transylvanian Review* 4 (1995), pp. 48-56; A. PAPAĞI, "Prolegomena to a New Catalogue of the Medieval Manuscripts of the Batthyaneum Library, Alba Iulia," in *New Europe College Yearbook* 14 (2006-07), pp. 241-281.

¹⁰ A. DINCĂ, *Les bibliothèques perdues de Transylvanie: quelques exemples des 15ème et 16ème siècles*, on line: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2009/78-dinca-fr.pdf> (IFLA World Library and Information Congress Milan, Italy 23rd-27th August 2009); A. PAPAĞI, "Lost Libraries and Surviving Manuscripts: The Case of Medieval Transylvania," in *Library & Information History* 31/1 (February 2015), pp. 35-53.

¹¹ For an overview of the recent results in this field, see "Codex. Centrul de istoria cărții și a textelor," Universitatea Babeș-Bolyai, <http://codex.centre.ubbcluj.ro/>.

¹² Description of the Western medieval manuscripts in Romania will soon be available in print: A. PAPAĞI and A. DINCĂ, with A. MÂRZA, *Manuscrisele medievale occidentale din România: Censuș*, Iași 2015; the work in progress is available on <http://codex.centre.ubbcluj.ro/manuscrisele-medievale-occidentale-din-romania-censuș-2>.

thors that occur more frequently in both the lists of books and the manuscripts that have been preserved. The richest source for this information comes—as already indicated—from the milieu of the parish churches of German settlements. Not surprisingly, the usual type of text is the sermon. Among the frequently encountered authors, besides “auctoritates” such as Thomas Aquinas, Augustine of Hippo, or Bernard of Clairvaux—who are always present in any medieval library of the Latin world—authors of rather regional relevance were also well received, such as the Cistercian abbot of Heillbron, Conradus of Brundelsheim (so-called *Soccus*, first half of the fourteenth century), and of course Nicholas of Dinkelsbühl (died 1433), one of the central figures of late-medieval theology in Central Europe, professor at the University of Vienna, actively involved in the church life of his time and prolific author of homilies.¹³

Until recently, only two manuscripts preserved at the *Batthyaneum* library, MS I. 33¹⁴ and MS II. 40,¹⁵ were known to contain texts written by Dinkelsbühl. Both manuscripts demonstrate the early spread of this Viennese professor’s homiletic writings in Central Europe, but they are without any direct reference to medieval Transylvania. The volumes were acquired later, at the end of the eighteenth century. That Nicholas of Dinkelsbühl really was among those authors who enjoyed a readership in fifteenth-century Transylvania is indicated by three differently documented situations: Sibiu (Hermannstadt), Braşov (Kronstadt) and Cisnădie (Heltau in German). The library belonging to St Mary’s Church in Sibiu represents probably the highest development of book accumulation in medieval Transylvania,¹⁶ at least regarding the time prior to the

¹³ A. MADRE, *Nikolaus von Dinkelsbühl. Leben und Schriften. Ein Beitrag zur theologischen Literaturgeschichte* (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, 40, 4), Münster 1965; E. HABERKERN, *Die “Wiener Schule” der Pastoraltheologie im 14. und 15. Jahrhundert: Entstehung, Konstituenten, literarische Wirkung*, I-II, Göttingen 2003, pp. 435-480.

¹⁴ *Expositio orationis dominicae* (ff. 1r-5r) – *In Pater noster* (ff. 5r-38v) – *Postilla ewangelii huius dominica secunda post festum penthecosten* (ff. 39r-42v) – *De vitis et virtutibus* (ff. 43r-117v) – *De octo beatitudinibus* (ff. 117v-144v) – *De tribus partibus poenitentiae* (ff. 145r-180v) – h. *De praeceptis decalogi* (ff. 183r-274r).

¹⁵ *De septem peccatis mortalibus* (ff. 316r-329r) – *De poenitentia* (ff. 329r-362r).

¹⁶ C.I. KARADJA, “Alte Bibliotheken der Siebenbürger Sachsen und ihre Wiegendrucke,” in *Gutenberg-Jahrbuch* 16 (1941), pp. 196-207; D. NÄGLER, “Das Buchwesen,” in *800 Jahre Kirche der Deutschen in Siebenbürgen*, ed. T. NÄGLER, Thaur bei Innsbruck 1991, pp. 152-154; A. DINĂ, “Formen und Funktionen der Schriftlichkeit im spätmittelalterlichen Hermannstadt: Zum Schriftgebrauch in einer vormodernen Rechtsgemeinschaft,” in *Jahrbuch des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa* 19 (2011), pp. 290-296.

dissemination of the printed word. In a favorable context, and perhaps bringing together the collections of the priory of St Ladislav (*praepositura*) and that of the Dominican convent of Sibiu, as well as the books of the Cistercian abbey from Cârța (Kerz in German), the Sibiu parish church eventually held, in 1442 (according to a list of books preserved in original form¹⁷) over 150 volumes “in the library.” Additionally, liturgical books kept separately in the church enriched the collection. Part of the old library was preserved until today in the department of rare books of the Brukenthal Museum in Sibiu. The 1442 “catalogue” mentions Nicholas of Dinkelsbühl twice:

[f. 27v]: *Item dicta M[agistri] Niculay Dinkelme super quartum sententiarum*

[f. 28v]: *Item glosa super pater noster M[agistri] Niculaÿ Dinckelplwel.*

Neither of these manuscripts seems to have survived. The Brukenthal Library instead preserves other two volumes containing texts attributed to the Viennese master, only one of them genuine: MS. 686,¹⁸ which indeed appears to have belonged to the parish church of Sibiu, but was copied in 1457, and MS. 702,¹⁹ which was copied in the late fifteenth century and seems to have come from the Dominican convent the Holy Cross in Sibiu. It is nevertheless true that the author of the book list from 1442 is confused on numerous occasions. For instance, under the note on f. 27v (... *dicta magistri ... super quartum Sententiarum*) another manuscript can be identified. Among the existing manuscripts from Sibiu that are related to *Petrus Lombardus* (MS. 604, 609, 676, 677, 681),

¹⁷ Biblioteca Națională a României, Alba-Iulia branch (Batthyaneum): *Matricula plebaniae cibiniensis*, Ms. R. II. 135, Parchment-Paper, 232/160 mm, 41 fol., ff. 27r-30r.

¹⁸ a. HUGO ARGENTINENSIS (sive Ripelin), *Compendium theologice veritatis* (ff. 1-104r) – b. THOMAS EBENDORFER VON HASSELBACH, *Sermo de S. Agneta et sermones de apostolis* (ff. 104r-107) – c. *Expositio super cantica canticorum* (ff. 108-121r) – d. PS. NIKOLAUS VON DINKELSBÜHL, *Speculum amatorum mundi* (ff. 121v-123r) – e. SOCCUS (sive Conradus Brundelsheimensis), “*XII utilitates susceptionis corporis Christi et sanguinis*” (ff. 123r-v) – f. *Sermones de dedicatione ecclesie* (ff. 123v-127v) – g. SOCCUS (sive Conradus Brundelsheimensis), *Sermones de sanctis abbreviatae* (ff. 128-144r) – h. *Registrum libri* (f. 144v) – i. GERARDUS DE VLIEDERHOVEN, *Cordiale de quattuor novissimis* (ff. 145r-176) – j. *Notae variae ad sermones* (ff. 176r-177v).

¹⁹ a. NIKOLAUS VON DINKELSBÜHL, *Decem percepta* (ff. 1-143) – b. NICOLAUS VON DINKELSBÜHL: *De tribus partibus paenitentiae (Tractatus octo IV)* (ff. 144-218r, 218v-226r empty) – c. *Notae* (f. 226v, 227 empty).

only one was written before 1442. MS. 676²⁰ is explicitly said to have been copied (f. 377v) in 1421, by a certain *Paulus*, who adds further notes while he was *in studio Wienensi* (1426), *in facultate theologica* (1427). Additionally, some binding details, like the reddish-pink leather on wooden boards with fragments of parchment containing a Hebrew manuscript text, could indicate the Viennese academic affiliation of the volume.

Braşov, a settlement just as important as Sibiu in the medieval history of the German communities from Transylvania, did not enjoy a favorable situation as far as its medieval library is concerned, although its library was still famous and receiving praise in the early seventeenth century. This library, which later belonged to the Lutheran gymnasium,²¹ brought together the books of the parish church, dedicated to St Mary, but also those of the convent of Ss Peter and Paul of the Friars Preacher. Unfortunately, the entire united collection was destroyed by fire in 1689. Information regarding this medieval library is nevertheless preserved in a manuscript catalogue from 1575. According to the catalogue, about seventy manuscripts can be detected, with two references to Nicholas of Dinkelsbühl.²² *Decem praecepta cum aliis tractatibus* and *Dinkelspiel: De sanctis*. Quite by chance, additional information is found in another source. In 1461 Brother Thomas, Dominican vicar of Transylvania and prior of the Braşov convent, confirms that, while in Vienna, he received a series of books as donations: *videlicet sermones magistri Nicolai Dynkelspyl de tempore et de sanctis, item volumen, quod continet decem praecepta, septem vitia, octo beatitudines, tres partes poenitentiae, Pater Noster, aliquos sermones super epistolas magistri Nicolai Dynkelspyl, item primam partem Byblye, item secundam partem Byblye, item Novum Testamentum cum uno quadregesimali, item manuale confessorum cum lepra morali, item aliquos sexenos variorum doctorum nondum ligatos, qui ligari debent.*²³ The two volumes with Dinkelsbühl's sermons, the

²⁰ a. *Sermo* (f. 2r-v); b. PETRUS LOMBARD, *Sententiarum libri IV* (ff. 3-405r); c. *Notae* (f. 405v).

²¹ J. GROSS, "Zur ältesten Geschichte der Kronstädter Gymnasialbibliothek," in *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 21 (1887), pp. 591-708.

²² For a uniform citation, the present references address the edited source: *Bibliotheca Hungarica III: C. CSAPODI, K. CSAPODINÉ-GÁRDONYI, Kódexek és nyomtatott könyvek Magyarországon 1526 előtt. I.* [Bibliotheca Hungarica: Manuscripts and printed books from Hungary before 1526, Bd.III.], Budapest 1994, p. 238, no. 2095, 2096.

²³ *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, VI, Bucureşti 1981, pp. 103-104, no. 3256, on-line: <http://urts81.uni-trier.de:8083/catalog/3566>.

only figure mentioned by name among other “various doctors,” were also to be made available to the secular clergy in Braşov (*eosdem libros bonis et honestis sacerdotibus secularibus accomodent*).

The most interesting case of Nicholas of Dinkelsbühl’s reception in medieval Transylvania, however, is not to be found in the two major settlements of the Transylvanian Saxons, but in the much smaller Cisnădie (Heltau). The archive of the church of St Walpurgis in Cisnădie²⁴ currently holds twelve medieval manuscripts and three incunabula. In addition, a few printed books from the sixteenth century, pre- and post-Reformation, along with several other manuscripts and incunabula, which were obviously in the possession of the same church before 1550, complete the picture of a small parish library that held in the Middle Ages at least twenty books. For the standards of that time, the Cisnădie parish library was well equipped. From this collection of books, only two items were known previously to scholars:²⁵ a *Missale* dating from the mid-fourteenth century (an important liturgical item reflecting the traditions the settlers brought from their areas of origin)²⁶ and a German-Latin glossary, analyzed mainly from the perspective of the German linguistics,²⁷ although the manuscript’s complexity goes beyond the early use of vernacular.

The remaining manuscript volumes (all written on paper and dating from the fifteenth century) were until recently in a profound state of degradation, suffering severe losses. An extensive restoration operation, carried out in 2012 with the support of a grant awarded by the German Federal Government,²⁸ offered the opportunity to study the texts. The

²⁴ K.G. GÜNDISCH, “Cisnădie, dt. Heltau, ung. Nagzdisznód, lat. Helta, villa Reutel,” in *Handbuch der historische Stätten. Siebenbürgen*, ed. H. ROTH, Stuttgart 2003, p. 55f.

²⁵ An additional fragment of a German marian hymn is considered now to be lost, see B.J. NEMES, “Das Heltauer Marienlied in Handschriften außerhalb von Siebenbürgen. Untersuchungen zur Überlieferung und Edition,” in *Grundlagen. Forschungen, Editionen und Materialien zur deutschen Literatur und Sprache des Mittelalters und der Frühen Neuzeit*, ed. R. BENTZINGER u.a., Stuttgart 2013, pp. 329-347.

²⁶ K. REINHERT, *Das Heltauer Missale. Eine Brücke zum Land der Herkunft der Siebenbürger Sachsen*, Köln 1963; K. GÜNDISCH, “Auf der Suche nach den Heltauer Wurzeln (II)” in *Heltauer Nachrichtenblatt* 75 (2011), p. 3ff.

²⁷ B. CAPESIUS and G. ISING, “Eine Heltauer Handschrift mit Wörterverzeichnissen aus dem 15. Jahrhundert,” in: *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* 12/1 (1969), pp. 9-24.

²⁸ *Restaurierung, Präsentation und wissenschaftliche Bewertung von 7 Handschriften der Pfarrgemeinde Heltau* (code: IIA8-251DK0520), Programme

image generated by this intervention²⁹ is that of a typical parish library, oriented towards functionality and pragmatism: some Glossaries for the use of the parish school, canon law treatises and, especially, sermons. No less than five of the twelve manuscripts contain texts belonging to Dinkelsbühl, mostly homilies, with one exception: D. 5 (mid-15th century),³⁰ D. 7 (mid- to second half of the 15th century),³¹ D. 11 (mid- to second half of the 15th century),³² D. 27 (second half of the 15th century),³³ D. 44 (mid-15th century),³⁴ and, possibly, some of the sermons from manuscript D. 26 (mid-15th century).³⁵ A precisely accurate identification of each text, especially the sermons, and therefore proper author attribution, is a difficult task, not only because of Dinkelsbühl's

Bundeszuwendung zur Erforschung und Präsentation deutscher Kultur und Geschichte im östlichen Europa, Bundesverwaltungsamt Deutschland (2012-2013).

²⁹ A. DINCĂ, "Schriftkultur im südsiebenbürgischen Raum um 1500. Cultura scrisului în Transilvania de sud în jurul lui 1500," in *Mittelalterliche Schriften im Dialog mit der Gegenwart. Cultura scrisului – Izvoare medievale în dialog cu generația de azi*, Sibiu 2013, pp. 5-21.

³⁰ a. NIKOLAUS DE DINKELSBÜHL, *Passionale* (ff. 1-93r) (incomplete). – SYMON DE CREMONA?, *Sermones super ewangelia* (ff. 93v-159r), (incomplete). – b. *Registrum sermonum* (f. 159v) – c. NIKOLAUS DE DINKELSBÜHL, *Sermones variae* (De novo sacerdote, de sanctis etc.) (ff. 160v-295r.) (incomplete).

³¹ a. *Sermones variae (de assumptione Beatae Virginis, de Passione Domini, in festo Pascae etc.)* (ff. 1-298v) (incomplete) – b. *Textus religiosus* (f. 300r) (incomplete) – c. "Magistri Nicolaii [Dinkelsbülensis], de septem viciis capitalibus et virtutibus eis oppositis" (ff. 301r-394v.) – d. "Pater noster" cum commento, (ff. 395r-441v) (incomplete) (fin.: *sed libera nos a malo*).

³² a. [NIKOLAUS DE DINKELSBÜHL?], "Tractatus de passione Christi". *Sermones (in vigilia Nativitatis Domini, in circumcissione Domini etc.)* (ff. 1-88r) (incomplete) – b. NIKOLAUS DE DINKELSBÜHL, *Sermones quadragesimales* (ff. 88v-93r) (incomplete).

³³ a. *Sermones dominicales* (1-195r) – b. *Tractatus sermonibus de corpore Christi* (ff. 195r-280r) – c. *Sermo de apostolis* (ff. 280v-284r, 284v-286v, albe) – d. NIKOLAUS DE DINKELSBÜHL, *De penitentia* (ff. 287r-334v) – e. NIKOLAUS DE DINKELSBÜHL, *De oratione dominica* (ff. 335r-372v) – f. NIKOLAUS DE DINKELSBÜHL, *De octo beatitudinibus* (ff. 373r-385v) – g. NIKOLAUS DE DINKELSBÜHL, *De octo beatitudinibus* (ff. 386r-411v) – h. NIKOLAUS DE DINKELSBÜHL, *Confessionale compendiosum* (ff. 412r-421v) – i. "Von aufnehmung der person in gericht" (ge.-la.) (ff. 422v-424r) – j. HENRICUS DE HASSIA, "Moralizatio" (ff. 425v-431v).

³⁴ NIKOLAUS DE DINKELSBÜHL, *Questiones communes* (incomplete)

³⁵ a. JOHANNES GERSON, *De arte salubriter moriendi* (f. 1r-v) (incomplete) – b. *Tractatulus "Diceret quis quomodo debet homo facere"* (f. 1v) (incomplete) – c. *Sermones variae* (ff. 2r-83v) (incomplete) – d. "Prohibitiones collectae per dominum Paulum predicatorem" (ff. 83v-86v) – e. *Sermones variae* (ff. 87-219r) – f. *Sermones de sanctis* (ff. 220r-277v).

extensive homiletic writings, but primarily because of the severe degradation of the manuscripts, all of them now exhibiting massive gaps in the text.³⁶

As the above overview demonstrates, Nicholas of Dinkelsbühl's commentary on the *Sentences* has a weak presence among the surviving Transylvanian manuscripts. This situation is easily explained by the profile of the libraries, belonging to parish churches or Dominican convents. The elementary schools of the abovementioned churches (1380 Sibiu, 1388 Braşov, 1428 Cisnădie) were less interested in the study of such texts. Their presence was also unnecessary in the daily religious office. Catalogues from Sibiu (1442) and Braşov (1575), however, do retain some interesting titles from the perspective of the reading and reception of the *Sentences* in Transylvania. We can find at Sibiu, besides Dinkelsbühl's *Dicta super IV Sententiarum*, (Iohannes ?), *Super IV Sententiarum*; Petrus Aureolus, *Commentaria in IV libros Sententiarum*; *Questiones super I Sententiarum*; Thomas Aquinas, *Super I et II libros Sententiarum*; Idem, *Super III Sententiarum*; AEGIDIUS ROMANUS, *Questiones Sententiarum*; *Textus Sententiarum*; Petrus de Tharentasia sive Innocentius papa V, *Super IV Sententiarum*, Sulcos (!), *Super IV libros Sententiarum*.³⁷ In Braşov, the 1575 list mentions both printed and manuscript books: Bonaventura, *Commentarius super libros Sententiarum III et IV*; *Conclusiones sententiarum*; *Conclusiones super libros sententiarum*; Petrus de Alliaco, *Questiones super libros Sententiarum una cum laudibus theologiae etc.*; *2 Scriptum (!) super libros Sententiarum*; *Tabula super libros Sententiarum cum commentariis Bonaventurae super libros Sententiarum I et II cum ipso texto*; *Textus Sententiarum* (various manuscript and printed versions); Thomas Aquinas, *In I librum Sententiarum*; Idem, *Super IV Sententiarum* (in manuscript

³⁶ Identification of texts and their correct attribution is difficult for an author so frequently copied as Dinkelsbühl, even under optimal conditions; see M. WAGENDORFER, *Die Handschriften aus der alten Wiener Universitätsbibliothek in der Stiftsbibliothek Seitenstetten* (Österreichische Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse, Sitzungsberichte 804), Wien 2011, 36 f.: NICOLAUS DE DINKELSBÜHL (?): *Quaestiones magistrales in Sententiarum libros I-III*. Given that manuscripts suffer massive text losses, their identification becomes considerably more complicated. The assignments mentioned in this article refer to situations either certain or highly probable. It is also possible that, in the course of the ongoing research in various sermons collections in Transylvania—that are currently difficult to analyze due to poor state of preservation—other texts that could be attributed to Dinkelsbühl will be identified.

³⁷ *Bibliotheca Hungarica* III, pp. 105-112, no. 733, 737, 756, 760, 771, 775, 829, 830, 845, 850, 879.

form, as well as in print).³⁸ The fact that these academic works were found in Transylvania during the fifteenth and sixteenth centuries was due to the *peregrinatio academica* phenomenon, as young Transylvanian students attended universities outside the Kingdom of Hungary, especially in Vienna. Unfortunately, this entire *corpus* of texts is lost or still waiting to be rediscovered in collections outside Romanian.

Dinkelsbühl's sermons had obviously a much greater success, both in Transylvania and indeed throughout Central and Central-Eastern Europe.³⁹ Preaching, especially in the Central European context, underwent a series of transformations in the fifteenth century, determined by religious reform movements (especially the Dominican observance movement), the emergence of urban preaching offices (*praedicaturae*) and the advance of the academic phenomenon of preaching in languages other than Latin.⁴⁰

The University of Vienna's faculty of theology (founded in 1384) expressed itself in a rather conservative way during the fifteenth century,

³⁸ *Bibliotheca Hungarica* III, pp. 236-246, no. 2078, 2087, 2088, 2182, 2204, 2221, 2226, 2235, 2246-47-48.

³⁹ A detailed analysis regarding the reception of Dinkelsbühl's work in the German-speaking territories and in medieval Hungary, although interesting, would change the basis of the present paper. Instead, the browsing for evidence from volumes of the series *Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschlands und der Schweiz* vol. 1, 2, 3(1), 3(2), 3(3), 3(4), 4(1), 4(2), 4(3), (1969-2009) or *Mittelalterliche Bibliothekskataloge Österreichs*, vol. 1-5, (1915-1971) along with the 3 volumes of the series *Bibliotheca Hungarica* (1985-1994), or the databases accessible online for the surviving manuscripts is quite eloquent. A simple search of the author *Nicolaus de Dinkelsbühl* on the portal <http://manuscripta.at/m1/> generates over 1700 references to manuscript texts found in present-day Austria.

⁴⁰ For a general view, W. EBERHARD, and F. MACHILEK, *Kirchliche Reformimpulse des 14./15. Jahrhunderts in Ostmitteleuropa*, (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands 36), Köln / Weimar / Wien 2006. Concerning the evolution of the sermon, N. BÉRIOU, "Les sermons latins après 1200," and H.-J. SCHIEWER, "German Sermons in the Middle Ages" in *The Sermon*, ed. B. MAYNE KIENZLE, R. NOËL, (Typologie des sources du moyen âge occidental 81-83), Turnhout 2000, pp. 363-447, respectively pp. 861-961; C. ROTH, "'Wie Not des ist, daz die frummen Layen selber Pücher habent': Zum Predigtzyklus des Johannes Bischoff aus Wien (Anfang 15. Jahrhundert)," in *Zeitschrift für deutsches Altertum und Literatur* 130 (2001), pp. 19-57; C. ROTH, "Lateinische und deutsche Predigten im Umfeld von Universität und Hof in Heidelberg um 1420," in F.P. KNAPP, J. MIETHKE, M. NIESNER, *Schriften im Umkreis mitteleuropäischer Universitäten um 1400*, Leiden / Boston / Mass. 2004, pp. 197-230; P. SOUKUP, "Die Predigt als Mittel religiöser Erneuerung: Böhmen um 1400" in: *Böhmen und das Deutsche Reich. Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich*, ed. E. SCHLOTHEUBER, H. SEIBERT, München 2009, pp. 235-264.

as “a fortress of scholasticism, where the humanism only later entered” (eine Hochburg der Scholastik),⁴¹ where the “sententiarius” enjoyed remarkable prestige. In contrast, the so-called “Vienna School” adhered to a different and innovative theological practice. The new vision of these Viennese theologians was concerned mainly with an addition to the conservative academic-theological position by bringing religion closer to the needs of a wider segment of the population through the “practice of piety” (*praxis pietatis*). Without relinquishing the academic dimension, which ensured its fame, the “Wiener Schule der Pastoraltheologie”⁴² assumed its mission to support and educate the common layman towards a pious conduct of life.

The channel of communication between scholar and layman is kept open via the sermon. In the new context, preaching underwent some changes in content, style and vocabulary in order to better adapt to the educational and catechetical role.⁴³ Henry of Langenstein (Henricus de Hassia), Henry Totting of Oyta, Nicholas of Dinkelsbühl and Thomas Ebendorfer are all important representatives of this pastoral theology, their sermons being found in all southern Transylvanian libraries during the late Middle Ages. Some of the manuscripts preserved in the Brukenthal library in Sibiu illustrate this fact: MS 681, a massive codex of parchment and paper (314 ff.), copied in 1417-1418, with the same pink leather on wooden boards, contains, among other texts of Henry of Oyta, the *Tractatus de contractibus* (ff. 168v-193v); Henry of Oyta, *Tractatus de animabus* (ff. 194-197v); Henry of Langenstein, *De humanitate Dei* (ff. 198-200r); Henry of Langenstein, *Speculum humanae salvationis* (ff. 200v-223v); Johannes de Fonte, *Conclusiones quattor librorum sententiarium* (ff. 236-288v); Henry of Langenstein, *Ad Adalbertum, Austriae ducem* (ff. 302-305r). MS. 683, a paper codex (219 ff.) copied in the Braşov area in 1432-1433 by *frater Iordanes*, contains several sermons of Henry of Langenstein, or at least strongly inspired by his writings (ff. 78-83; 94-97). MS. 686 (dated 1457), already cited above, transmits along with the Pseudo-Dinkelsbühl sermons belonging to Thomas Ebendorfer (*Sermo de S. Agneta et sermones de apostolis* (ff. 104r-107).

A question naturally arises regarding the provenance of these books, equally those from Cisnădie and Sibiu. Local production is a hypothesis that can be substantiated in very few cases, primarily for some liturgi-

⁴¹ R.A. MÜLLER, *Geschichte der Universität. Von der mittelalterlichen Universitas zur deutschen Hochschule*, München 1996, p. 41.

⁴² HABERKERN, *Wiener Schule*, p. 60ff.

⁴³ HABERKERN, *Wiener Schule*, p. 67.

cal texts. Medieval libraries of parish churches throughout Europe are, almost without exception, equipped with reused books, collected mainly via donations.⁴⁴ Transylvania forms no exception, given that the book commerce was established here from the sixteenth century onwards.⁴⁵ The main source for the book “supply” was the small private collections of former Transylvanian students, whose most important academic destinations were the Universities of Vienna and Krakow.⁴⁶ Recent research⁴⁷ has revealed some interesting details: of the more than 7,000 students from Hungary who attended the University of Vienna in the Middle Ages, most came from the German-speaking urban areas, i.e., southern Transylvania and the Bratislava region, and the highest attendance frequency was registered (in descending order) in the decades 1421-1430, 1441-1450 and 1411-1420. There is evidence of Transylvanian students attending the University of Vienna as early as 1368, however. As an interesting detail, it should be noted that the first known student from the small settlement of Cisnădie, who was registered at Vienna in 1385, is *Nicolaus de Heltha*. By the early sixteenth century, thirty-seven students from Cisnădie are known to have attended the University of Vienna, while another four were registered at Krakow.⁴⁸ Therefore, even if the collection of texts by Dinkelsbühl did not come directly from the Austrian capital (one volume displays ownership marks referring to the city of Nuremberg), the appreciation enjoyed by the Viennese master is

⁴⁴ J.R. SHINNERS: *Parish libraries in medieval England*, in *A Distinct Voice. Medieval Studies in Honour of Leonard E. Boyle, O.P.*, ed. J. BROWN, W.P. STONE-MAN, Notre Dame 1997, pp. 207-230, see especially p. 212: “Second hand books dominated the parish book trade”.

⁴⁵ F. TEUTSCH, “Zur Geschichte des Deutschen Buchhandels in Siebenbürgen I. Die vorreformatorische Zeit” in *Archiv für Geschichte des Deutschen Buchhandels* 4 (1879), pp. 13-28.

⁴⁶ G.D. TEUTSCH, “Über die ältesten Schulanfänge und damit gleichzeitige Bildungszustände in Hermannstadt,” in *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* 10 (1872), pp. 193-232; S. TONK, *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*, București 1979; M. PHILIPPI, *Die Bürger von Kronstadt im 14. und 15. Jahrhundert. Untersuchungen zur Geschichte und Sozialstruktur einer siebenbürgischen Stadt im Mittelalter*, Köln / Weimar 1986; A.L. GABRIEL, *The University of Paris and its Hungarian Students and Masters during the Reign of Louis XII and François Ier*, Notre Dame / Frankfurt am Main 1986.

⁴⁷ A. TÜSKÉS, *Magyarországi diákok a bécsi egyetemen: 1365-1526. Students from Hungary at the University of Vienna: 1365-1526*, Budapest 2008, pp. 21-33.

⁴⁸ G. NUSSBÄCHER, *Aus Urkunden und Chroniken. Beiträge zur siebenbürgischen Heimatkunde*, vol. 2, București 1985, p. 143sq.

proven by the preservation of his manuscripts even after the adoption of the Lutheran Reform.

Manuscripts preserved in Sibiu, more numerous, allow us to advance an even bolder hypothesis. As already indicated several times, these manuscripts share some common physical details, like the simple binding with reddish-pink leather of some *in folio* volumes (approx. 350x230 mm).⁴⁹ Moreover, some of these volumes have bindings containing fragments of parchment with Hebrew text. The physical resemblance to some manuscripts from Vienna, Klosterneuburg or Prague is tempting in tracing their provenance. Although such considerations do not compel a definitive argument for their Viennese provenance,⁵⁰ they do suggest that the volumes may have initially belonged to a unitary collection. Within this family of manuscripts with similar bindings—which can be supplemented by others, more deteriorated—two groups can be distinguished: on the one hand, manuscripts originating from the first half of the fifteenth century, such as those containing texts by Dinkelsbühl. On the other, there is another group of manuscripts, written on parchment, obviously copied in the Parisian university milieu in the late thirteenth century or in the early part of the fourteenth century, whose bindings were renewed around 1400. At least three of them bear indications of *pecia*.⁵¹ It is possible that these Parisian books reached Sibiu through Vienna, where several other volumes were added as part of a Transylvanian student's small personal collection.

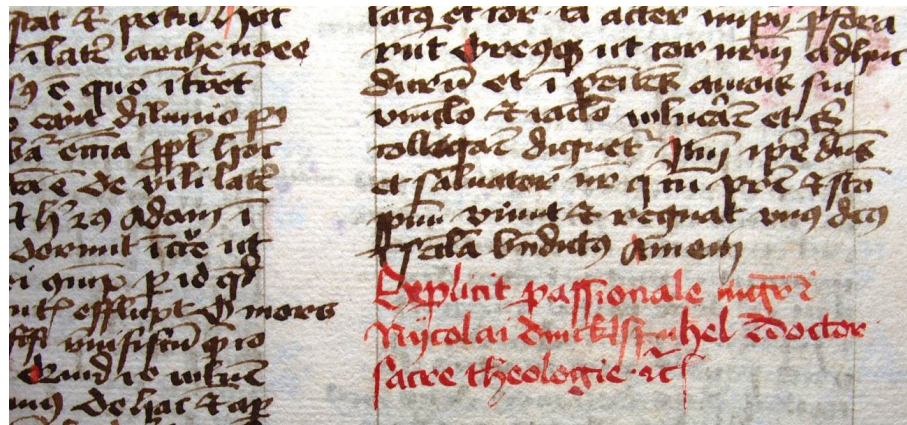
The reception of Dinkelsbühl's work in medieval Transylvania is fragmentary and entirely unsurprising. Texts were gathered according to the

⁴⁹ For instance MS. 613, 644, 666, 667, 676, 681.

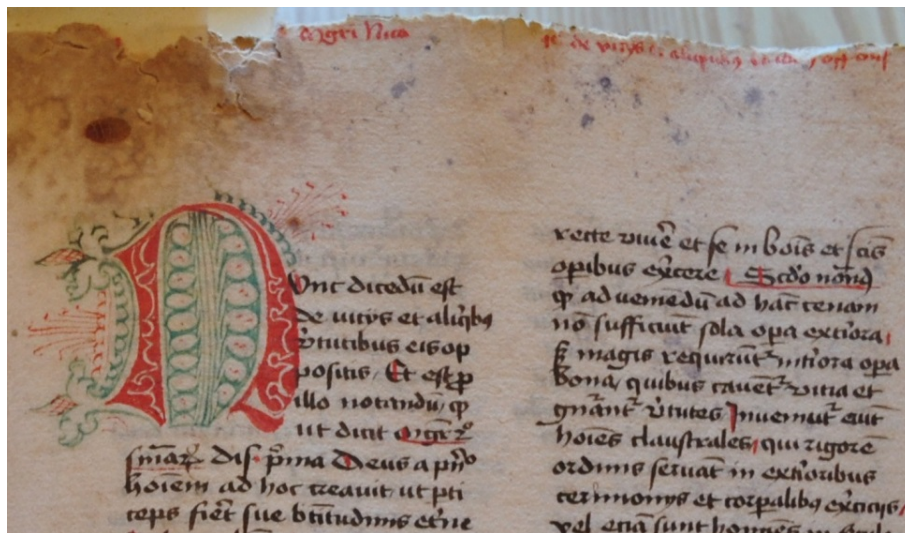
⁵⁰ M. KEIL, "Fragments as Objects: Medieval Austrian Fragments in the Jewish Museum of Vienna" in ed. A. LEHNARDT, J. OLSZOWY-SCHLANGER, *Books within Books. New Discoveries in Old Book Bindings*. (European Genizah Texts and Studies 2), Leiden / Boston 2014, pp. 311-328. The volume describes numerous other European instances; a wide monographic study in A. LEHNARDT, *Hebräische Einbandfragmente in Frankfurt am Main. Mittelalterliche jüdische Handschriftenreste in ihrem geschichtlichen Kontext* (Frankfurter Bibliotheksschriften 16), Frankfurt am Main 2011. The hypothesis must, certainly, be regarded under the consideration of additional evidence, as such recycling praxis can be encountered in other contexts as well—however, they are less probable for Transylvania.

⁵¹ A. DINCĂ, "A Little Known Aquinas Manuscript in Romania (Sibiu, Brukenthal Library, Ms 608)" in *Chora. Revue d'études anciennes et médiévales* 7-8 (2009-2010), pp. 359-371; see also G. MURANO, *Manoscritti prodotti per esemplar e pecia conservati nelle biblioteche austriache: Admont, Graz, Innsbruck, Klosterneuburg, Kremsmünster, Lilienfeld, Linz, Melk, Salzburg, Schlägl, St. Florian, Vorau, Wien e Zwettl*, Wien 2003.

specific requirements of the priests' duties. Though privileged as working tools, however, collections of sermons were not the only texts at hand in the library of the parish church, and one can still trace an earlier academic education (sometime even in the form of texts associated to the *Sentences*). Moreover, based on the little evidence preserved, we can anticipate some significant, unexplored avenues of investigation. On the one hand, one finds a modern type of preaching by the educated clergy within a social, economic and well-defined ethnic context (Southern Transylvania), adhering to the attempts at renewing the Church during the fifteenth century. On the other, we have an opportunity to analyze and ascertain how the genesis of an intellectual elite occurred at a provincial level under the spur of the University of Vienna.

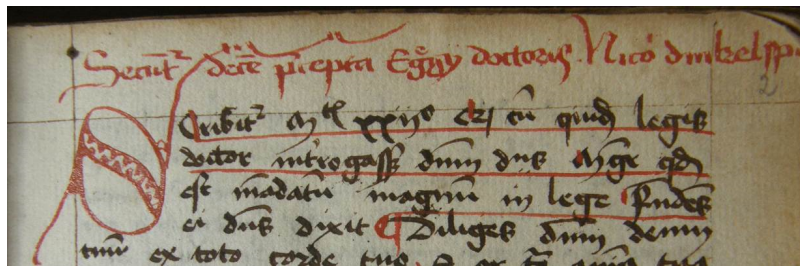
Cisnădie, Lutheran Church. D.5, 93r: *Explicit passionale magistri / Nijcolai Dincklspuhel doctor(!) / sacre theologie etc*

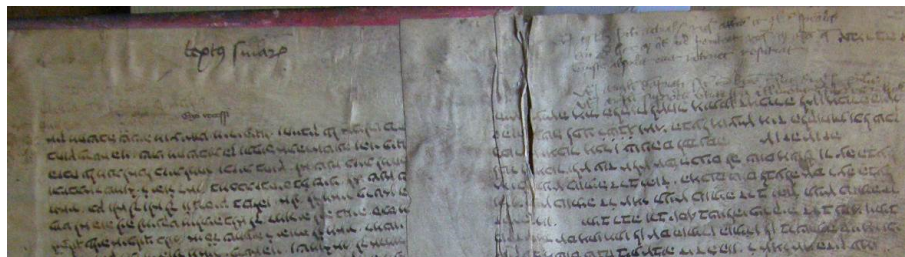
Cisnădie, Lutheran Church. D.7, 301r, *Magistri Nicolai [Dinkelsbulensis], de septem vicijs capitalibus et virtutibus eis oppositis*

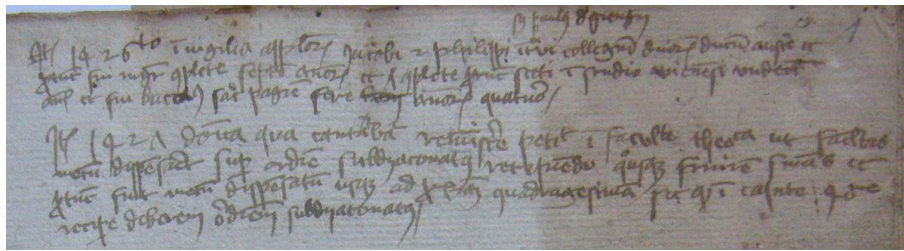
Cisnădie, Lutheran Church. D.44, Nikolaus de Dinkelsbühl, *Questiones communes* (incomplete).

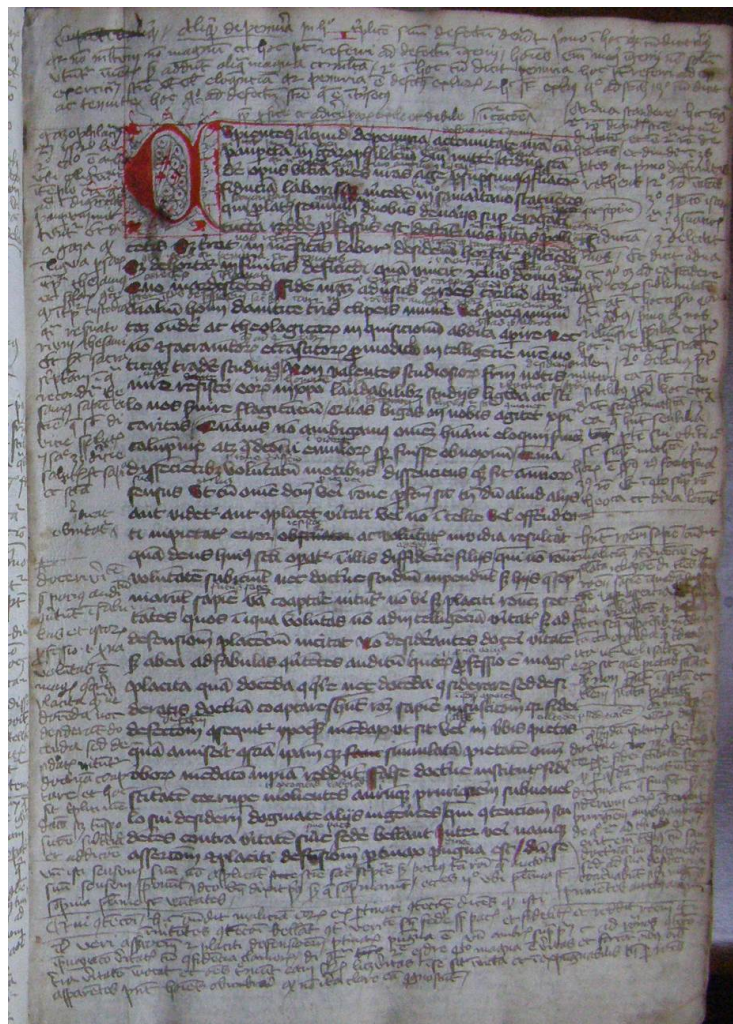
Sibiu, Brukenthal. MS. 702, f. 2r: ... *decem precepta egregy Doctoris Nicolai Dinkelspulensis*

Sibiu, Brukenthal. MS. 676

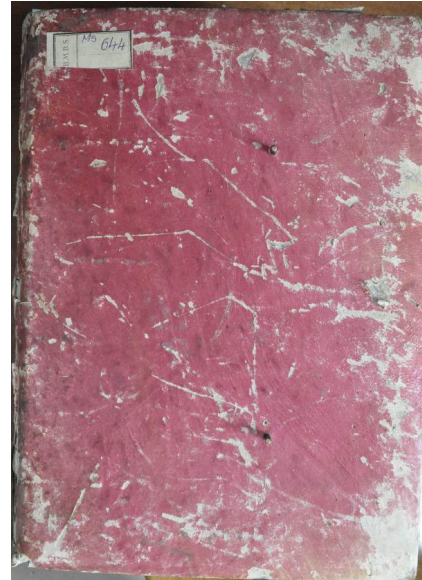
Sibiu, Brukenthal. MS. 676, f. 1r (line 3: ... *in studio Wienensi...*; line 5: ... *in facultate theologica...*).

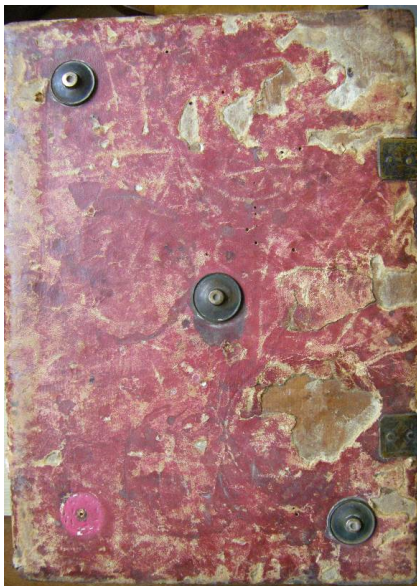
Sibiu, Brukenthal. MS 676, f. 3r.

Sibiu, Brukenthal. MS. 676

Sibiu, Brukenthal. MS. 644

Sibiu, Brukenthal. MS. 681

Sibiu, Brukenthal. MS. 613

INDEX

INDEX MANUSCRIPTORUM

- ALBA IULIA,
Biblioteca Batthyaneum,
MS I. 33, 457
MS I. 40, 457
MS R. II. 135, 458
- ALENÇON,
Bibliothèque municipale,
MS. 144, 9, 17–20, 36, 38
- BRATISLAVA,
Kapitulská kniznica,
MS. 52, 98, 151, 152, 156,
164
- BRUGES,
Bibliothèque municipale,
MS. 181, 131, 189
- CISNĀDIE,
Biserica Luterană,
MS D. 5, 461, 468
MS D. 7, 461, 468
MS D. 11, 461
MS D. 26, 461
MS D. 27, 461
MS D. 44, 461, 469
- CITTÀ DEL VATICANO,
Bibl. Apostolica Vaticana,
Vat. lat. 1119, 128
Vat. lat. 1120, 124, 127–
129, 133, 135, 143, 164,
321
Vat. lat. 1121, 128, 164
Vat. lat. 10754, 54
- EINSIEDELN,
Stiftsbibliothek,
MS. 713, 98, 101, 102, 141,
164
- ERFURT,
Universitätsbibliothek,
F 110, 280
- GÖTTWEIG,
Benediktinerstift Klosterbib-
liothek,
MS 261, 128, 183, 278, 280,
284, 299, 304–312
- GRAZ,
Universitätsbibliothek,
MS 347, 284, 299
- HARVARD,
Harvard College Library,
MS. Lat. 162, 268, 282, 287,
299–302
- KLOSTERNEUBURG,
Augustiner-Chorherrenstift,
MS. 41, 9, 25, 38, 96, 109,
111–113, 117, 164, 189
MS. 47, 321
MS. 294, 37, 38, 75
MS. 301, 102, 142, 143, 156,
165
MS. 302, 142, 143, 146, 156,
164
MS. 315, 122, 127, 134, 137,
138, 165, 168, 218
MS. 340, 124, 127–129, 133–
135, 143, 183, 304–313
MS. 419, 112
- KRAKÓW,
Biblioteka Jagiellońska,
MS. 1418, 101, 141, 164
- KREMSMÜNSTER,
Stiftsbibliothek,
MS 47, 385
MS 367, 276
- LEIPZIG,
Universitätsbibliothek,

- MS. 591*, 166
- LILIENFELD,
Zisterzienserstift,
Cod. 85, 101, 135, 143–145,
152, 164, 218
- MÜNCHEN,
Bayerische Staatsbibliothek,
Clm 2490, 386
Clm 2761, 385
Clm 2940, 158, 160, 162
Clm 3260, 385
Clm 3548, 129, 143, 190
Clm 3564, 161, 162
Clm 8358, 24, 114
Clm 8455, 103, 114–116,
156, 164
Clm 8867, 120, 190
Clm 14152, 161
Clm 14318, 385
Clm 14319, 385
Clm 17465, 385
Clm 17466, 385
Clm 18337, 88, 98, 109, 114–
116, 156, 165
Clm 18895, 161
- MELK,
Stiftsbibliothek,
MS. 1873, 321
- MICHAELBEUREN,
Stiftsbibliothek,
MS. 9, 109, 112–116, 127,
156, 164
- PARIS,
IRHT,
TM 536, 7, 13, 386
- SALZBURG,
Benediktiner-Erzabtei Sankt
Peter, Stiftsbibliothek,
B XII 2, 24, 103–106, 116,
156, 165
- SEITENSTETTEN,
Benediktinerstift,
MS. 180, 122, 129, 138–
141, 146, 150, 156, 165,
218
- SIBIU,
Biblioteca Brukenthal,
MS 604, 458
MS 608, 466
MS 609, 458
MS 613, 466, 471
MS 644, 466, 471
MS 666, 466
MS 667, 466
MS 676, 458, 466, 469–471
MS 677, 458
MS 681, 458, 464, 466, 471
MS 683, 464
MS 686, 458, 464
MS 702, 458, 469
- ST. FLORIAN,
Augustiner-Chorherrenstift,
XI 85, 145, 147, 152, 164,
168
- WIEN,
Österreichische Nationalbib-
liothek,
MS. 1617, 37
MS. 4004, 93, 94, 118, 133,
190
MS. 4319, 20
MS. 4369, 9, 25, 38, 120,
134, 165, 166, 285–287,
300
MS. 4387, 9, 38
MS. 4393, 285, 286
MS. 4439, 150–152
MS. 4508, 283

- MS. 4590*, 285, 286
MS. 4668, 9, 25, 38, 293
MS. 4690, 293
MS. 4713, 130, 293
MS. 4719, 293–295
MS. 4820, 9, 25, 38, 120,
 122, 127, 140, 145, 146,
 149–152, 156, 165, 218,
 297
MS. 5067, 9, 11, 25, 38,
 281, 287–291, 300
 Schottenstiftbibliothek,
MS. 201, 102, 104, 164
MS. 230, 291–293, 301
MS. 254, 9, 24, 25, 37, 38,
 102
MS. 269, 8–10, 12, 15–19,
 24, 25, 29, 36, 38, 39,
 97–99, 101–107, 110, 116,
 117, 156, 164, 168, 189,
 321
MS. 362, 106

WROCLAW,

- Biblioteka Uniwersytecka,
I.F.188, 164
I.F.195 (222), 145
I.F.196 (223), 145, 165

ZWETTL,

- Stiftsbibliothek,
MS. 305, 54

INDEX NOMINUM (Ante 1800)

- Adam Wodeham, 24, 33, 35, 75,
76, 268, 277, 304, 306,
308, 311, 313, 422
- Aegidius Romanus, 24, 30, 34,
35, 44, 55, 77, 78, 462
- Albertus III, dux Saxoniae, 9
- Albertus Magnus, 306–308, 314,
401
- Albertus V, dux Bavariae, 319
- Alexander Halensis, 12, 134, 245,
304, 311, 314, 318, 324,
328, 329, 331–334, 336,
355–359, 361, 364, 365,
381–383, 390, 407, 409,
427, 440, 441, 450
- Alphonsus Vargas Toletanus, 23,
34, 35, 41–44, 46–48, 280
- Ambrosiaster, 212, 247
- Ambrosius Mediolanensis, 327, 336,
345, 347, 393, 400, 414
- Andreas, Sanctus, 42
- Andrew de Wyntoun, 9, 11, 282,
292, 293, 301
- Anselmus Cantuariensis, 27, 30,
34, 40, 43, 54, 56, 75, 77,
81, 386
- Aristoteles, 48, 74, 201, 209, 215,
216, 243, 245, 251, 259,
386
- Arnoldus Sehussius, 99, 117, 121,
126–131, 134, 135, 143,
157, 190, 220, 227, 233,
235, 276, 277, 281, 298
- Athanasius Alexandrinus, 40, 47
- Augustinus Hipponensis, 27, 40,
43, 46, 47, 50, 67–69, 73,
74, 81–83, 87, 90, 100,
105, 108, 111, 115, 138,
140, 191, 192, 200, 202,
205, 207, 209, 210, 212,
215, 220, 221, 227, 238,
240, 247, 251, 252, 256,
259, 262–264, 322, 327,
330, 331, 333, 336, 347,
348, 357, 361, 368, 372,
379, 382, 386, 388, 391,
393, 395, 408, 409, 418,
419, 429–431, 444, 457
- Averroes (Abū l-Walīd ibn Rušd),
209, 386
- Basilius Caesariensis, 42, 43
- Beda Venerabilis, 240, 327, 345,
409
- Berengarius Turonensis, 408
- Bernardus Claraevallensis, 228,
246, 346, 402, 457
- Bernardus de Waging, 320
- Bertoldus Deychler (Texeler) de
Nurnberga, 270, 294, 295,
302
- Bonaventura de Balneoregio, 12,
27, 36, 45, 100, 133, 134,
144, 189, 192, 196–198,
204, 231, 245, 247, 273,
277, 304–309, 311–313,
317, 318, 324, 326–328,
334, 336, 343–346, 350–
352, 388–403, 406–412,
414–428, 431–436, 438,
439, 441, 442, 444–447,
449–451, 462
- Caesar Egassius Bulaeus, 317, 318

- Carolus Magnus, 35, 48
 Christannus de Gratz, 298
 Christianus Tiendorfer de Hurben,
 294, 295, 303
 Clemens VII, papa, 271
 Conradus de Brundelsheim, 457,
 458
 Conradus de Rotenburg, 10, 122–
 124, 126, 129, 130, 138,
 146, 148, 154, 156, 165,
 218
 Conradus Schechendorfer, 104
 Conradus Spitaler, 114
 Cyprianus, sanctus, 393, 396
 Cyrillus Alexandrinus, 42, 47

 Didymus Alexandrinus, 47
 Dionysius Areopagita, 290
 Dionysius de Montina, 20
 Durandus de Sancto Porciano, 23,
 35, 45, 197, 230, 246, 273,
 277, 304–313, 318, 391,
 392, 402, 410, 434–436,
 443–446

 Erhardus de Gersten, 295
 Eugenius II, papa, 43, 44
 Eugenius IV, papa, 37
 Eustachius Atrebatensis, 28

 Franciscus de Mayronis, 306, 312,
 314
 Franciscus de Retza, 275
 Fridericus Johannis de Fridberg,
 142
 Fridericus Wagner, 11, 282, 290–
 293, 300
 Fulgentius Ruspensis, 81

 Gabriel Biel, 283
 Gaufredus de Fontanis, 310, 314

 Georgius Borer, 141
 Georgius de Apfentaler, 11, 272,
 281, 286, 287, 289, 300
 Georgius de Horb, 9, 10, 25, 38,
 147, 151–154, 159
 Geraldus Novariensis, 24, 30, 31,
 54, 61
 Gerardus de Abbatisvilla, 28
 Gerardus de Vliedervoven, 458
 Gotschalcus de Pomuk, 226, 304,
 314
 Graeci, 15, 20, 24–28, 31, 34, 35,
 37, 40–48, 73, 77, 330,
 390, 407
 Gregorius Ariminensis, 9, 15, 16,
 19, 24, 28, 30–33, 35–37,
 39, 40, 50–58, 61, 68, 69,
 73–75, 78–82, 100, 277,
 280, 296, 304, 314, 333
 Gregorius I, papa, 191, 192, 197,
 198, 221, 230, 231, 233,
 322, 361, 369, 379, 381,
 382, 397, 406, 414, 434,
 443
 Gregorius Nazanzenus, 42, 43
 Gregorius Nyssenus, 42, 43
 Gualterus de Chatton, 24, 33, 35,
 75
 Guido Briansonis, 321
 Guillelmus Altissiodorensis, 24,
 30, 31, 52, 54, 61, 305,
 306, 311, 313, 329
 Guillelmus de Alvernia, 134, 245,
 304, 312, 314
 Guillelmus de Guarro, 312, 314
 Guillelmus de Ockham, 24, 27,
 30, 32, 33, 35, 54, 57, 66,
 68, 69, 75, 79, 80, 219,
 246, 306, 314, 319

- Henning Boltenhagen, 166
 Henricus de Cervo, 121
 Henricus de Hassia, 9, 15–20, 22–25, 29–36, 38, 73–75, 79, 100, 267, 271, 276, 296, 311, 314, 461, 464
 Henricus de Nuremberga, 147
 Henricus Gandavensis, 24, 28, 30, 32, 55, 75, 79, 80, 273, 306, 314
 Henricus Haslach, 272, 273, 278, 279, 298
 Henricus Rotstock de Colonia, 37, 281, 285, 286, 300
 Henricus Totting de Oyta, 9, 10, 16, 17, 23, 24, 31, 33–38, 75, 92–95, 100, 109, 110, 117–120, 125, 132, 133, 144, 150, 154, 162, 185, 190, 194, 209–217, 253, 254, 267, 271, 274, 276, 296, 464
 Hieronymus (Sophronius Eusebius), 43, 327, 329, 333, 336, 343, 346, 350, 351, 355–357, 364, 369, 376, 377, 388, 413, 440
 Hilarius Pictaviensis, 27, 30, 43, 54, 408
 Hugo Argentinensis, 458
 Hugo de Sancto Victore, 10, 94, 95, 192, 195, 196, 198, 208, 222, 225, 227, 229, 231, 234, 241, 253, 254, 304, 322, 323, 386, 389
 Hugo Ripolinus Argentinensis, 202
 Hugolinus de Urbe Vetere, 24, 31, 36, 53, 307, 314
 Hugutio Pisanus, 250, 308
 Innocentius III, papa, 304, 310, 311, 411
 Innocentius V, papa, 462
 Isidorus Hispalensis, 192, 221, 327, 347
 Jacobus de Altavilla, 9, 15–17, 23, 24, 31, 34–36, 40–42, 44–47, 53, 58, 78, 100, 117, 121, 131–133, 147, 148, 189, 192–196, 198, 204–206, 219, 220, 224, 226, 232–235, 238–241, 265, 296, 304–306, 310, 312, 313, 390
 Jacobus de Apamiis, 30
 Johannes Andreae, 309, 311, 314
 Johannes Angrer de Muldorf, 9, 11, 25, 38, 272, 288–290, 300
 Johannes Baconthorp, 305, 308, 313, 390
 Johannes Baptista Ludovicus Crevier, 317, 318, 322
 Johannes Berwardi de Villingen, 9, 10, 25, 38, 91, 96, 111, 112, 117, 118, 121, 124, 129, 130, 133, 155, 156, 164, 276, 277, 298
 Johannes Bischoff, 463
 Johannes Blanchardi, 275
 Johannes Buridanus, 312, 314
 Johannes Chrysostomus, 47, 347, 364
 Johannes Damascenus, 34, 35, 40–45, 47, 349
 Johannes de Basilea, 30, 146, 154
 Johannes de Fonte, 464
 Johannes de Gamundia, 272, 274, 280–287, 299, 300, 304,

- 315
 Johannes de Hesdinio, 273
 Johannes de Lignano, 309, 314
 Johannes de Mirecuria, 16, 24,
 31, 36, 58, 86, 87, 121,
 296
 Johannes de Speyer, 322
 Johannes de Trelon, 280
 Johannes de Wasia, 280
 Johannes de Weytra, 274
 Johannes Duns Scotus, 12, 17,
 23, 24, 28, 32, 34, 35, 41,
 43, 45, 47, 48, 67, 69, 75,
 77–80, 90, 94, 95, 100,
 108, 118–120, 124, 132–
 134, 147, 148, 153, 154,
 158, 161, 162, 190–194,
 197, 199–203, 206, 208,
 211, 213–217, 222–224,
 227, 230, 233–235, 242–
 246, 249, 251, 255, 257–
 261, 304–313, 324, 326,
 327, 334, 336–340, 347–
 351, 387–399, 402–408,
 412, 415–418, 420, 422–
 428, 430, 431, 433, 434,
 436, 438–444, 447–450
 Johannes Fluk, 146
 Johannes Gerson, 12, 157, 273,
 274, 317–324, 330, 333,
 334, 461
 Johannes Geuss, 274, 282
 Johannes Harrer de Heilbronn,
 161
 Johannes Haydorff de Giengen,
 294, 295, 303
 Johannes Himmel de Weits, 11,
 272, 278, 279, 281, 282,
 284–287, 299, 300
 Johannes Hus, 121
 Johannes Klenkok, 312, 314
 Johannes Major, 33
 Johannes Nider, 9, 275, 281, 292,
 301
 Johannes Pechamus, 28
 Johannes Rathe Scotus, 280
 Johannes Röchel de Argentina,
 272, 278, 279, 298
 Johannes Schlitpacher, 161, 162
 Johannes Siwart, 146
 Johannes Stedler de Landshut,
 144, 145
 Johannes Streler, 294, 295, 303
 Johannes Stuckler de Passau, 274
 Johannes Wideman de Dinkels-
 bühl, 294, 295, 303
 Johannes Withch de Septemcas-
 tris, 275
 Johannes Witig (Witich) de Un-
 garia, 147, 298
 Johannes Wuel de Pruck, 11, 89,
 288, 289
 Johannes Zink de Herzogenburg,
 275
 Johannes Zischa, 401
 Lampertus de Geldern, 267
 Landulphus Caracciolus, 36, 48,
 78, 305, 306, 308, 313,
 410
 Latini, 25–28, 34, 37, 38, 40, 41,
 43, 45, 48, 73
 Laurentius Canozius, 209
 Leo I, papa, 41, 45
 Marcus Eugenicus, 37
 Marsilius de Inghen, 312, 315
 Michael Aiguani de Bononia, 307,
 315

- Narcissus Herz de Berching, 11,
267, 268, 272, 282, 288–
291, 300
- Nestorius Constantinopolitanus,
34, 42
- Nicolaus Auer de Swindach, 161
- Nicholas de Dinkelsbühl, 7–20,
22–27, 29, 31, 33–36, 38,
39, 91, 92, 96, 98–110,
112, 115–118, 120–122,
127, 131, 142, 143, 148–
150, 152, 155, 157, 158,
160, 161, 164, 165, 189,
267, 268, 270, 274–277,
282, 283, 291, 293, 296–
298, 318–336, 385, 457–
466, 468, 469
- Nicolaus de Gmunden, 130
- Nicolaus de Graz, 282, 301, 302
- Nicolaus de Lyra, 388, 400, 401,
428
- Nicolaus Erhardi de Graetz, 145,
153
- Nicolaus Seyringer, 319
- Nicolaus Tempelfeld de Brega, 165
- Nicolaus V, papa, 321
- Nicolaus Yschstet, 290, 291, 301
- Otto Frisingensis, 48
- Paschasius Radbertus, 215, 251
- Paulus de Giengen, 274, 282, 301
- Petrus Aureolus, 24, 30, 32, 35,
47, 55, 78–80, 89, 90, 149,
190, 204, 262, 304–306,
314, 318, 390, 402, 462
- Petrus de Alliaco, 323, 385, 462
- Petrus de Candia, 277, 306, 308,
314
- Petrus de Palude, 193, 305, 306,
309, 313, 398, 402
- Petrus de Pulkau, 9, 10, 25, 38,
91, 96, 98, 128–130, 155,
156, 267, 272, 274, 275,
277, 282, 283, 293, 296–
299, 306, 315
- Petrus de Rosenheim, 318
- Petrus de Tarantasia, 133, 147,
148, 277, 304, 314, 334,
387, 398, 399, 402, 404,
406, 420–422, 429–432,
436, 446, 449, 462
- Petrus Hispanus, 284
- Petrus Lombardus, 7, 12, 16, 17,
24, 27, 28, 39–41, 45, 47,
52, 68, 70, 71, 74, 83, 93,
102, 108, 114, 119, 130,
144, 190–192, 194, 209,
212, 214, 215, 220–222,
227, 230, 238, 247, 248,
250, 251, 256, 258, 268,
277, 282, 287, 304, 320,
321, 323, 327, 328, 333,
334, 336, 340, 345–348,
353, 385, 387–390, 403,
413, 425, 438, 439, 442,
451, 458, 459
- Petrus Reicher de Pirchenwart,
11, 98, 122–131, 133, 135,
141, 143, 155, 157, 164,
168, 183, 186, 268, 274,
277–284, 296–302, 304,
312, 313
- Plato, 80
- Pseudo-Athanasius, 40
- Rabanus Maurus, 330, 333, 357
- Richardus Barbe, 226, 304, 314
- Richardus de Halifax, 304, 309,

- 314
Richardus de Mediavilla, 197, 198,
231, 304, 305, 307, 309,
311–313, 443, 445, 451
Richardus de Sancto Victore, 27,
386
Richardus FitzRalph, 24, 34, 35,
41, 44
Robertus Grosseteste, 24, 28, 34,
35, 41, 43, 47
Robertus Holkotus, 277, 304, 306,
307, 311, 314, 446
Rudolfus Volkardi de Heringen,
294, 295, 303
- Simon de Cremona, 461
Socrates Atheniensis, 80
Stephanus de Eggenburg, 282, 302
Stephanus Sellenawer, 114, 142
- Theodoricus Rudolphi de Hammel-
burg, 146, 274, 275
Thomas Cantuariensis, 308, 378
Thomas de Aquino, 12, 23, 27,
28, 30, 34, 35, 37, 42,
46, 54, 56, 58, 69, 71,
89, 90, 93–95, 118, 119,
121, 132–134, 147, 148,
153–155, 158, 166, 190,
194, 198, 199, 205, 209–
211, 214, 215, 217, 231,
236, 237, 239–243, 250,
252, 262, 277, 304–313,
318, 324, 326–334, 336,
341, 343–345, 348, 351,
352, 355–357, 359, 362–
364, 366–379, 382, 383,
387–412, 414–436, 438–
451, 457, 462
Thomas de Argentina, 23, 34, 35,
- 44, 48, 49, 95, 115, 118,
119, 135, 185, 190, 193,
212, 213, 248–250, 296,
304–306, 308, 313, 390,
399
Thomas de Clivis, 115, 213
Thomas de Fabriano, 30
Thomas de Vulderstorff, 278, 295,
303
Thomas Ebendorfer, 9, 11, 25,
37, 38, 120, 165, 267, 268,
270, 277–279, 281, 282,
284–287, 293, 297, 299,
300, 458, 464
- Ulrich Strasbalicher, 147
Urbanus de Mellico, 9, 11, 274,
282, 287, 292, 293, 301
Urbanus VI, papa, 271
- Wadding, L., 118, 190, 213, 215–
217, 242, 243, 245, 249,
251, 260
Wolfhard de Weytra, 142
- Zacharias Ridler de Monoco, 147,
298

INDEX NOMINUM (Post 1800)

- Adamska, A., 453
Aertsen, J.A., 16, 86, 88, 296
Alzati, C., 453
Amalou, T., 317
Angotti, C., 13, 85, 334
Aschbach, J., 129, 267, 268, 282,
284, 287, 288, 292, 295,
299, 300
Atucha, I., 16, 87, 323, 336
Auer, J., 89, 288, 289
Auwers, M., 14

Bakker, P.J.J.M., 16, 17, 87, 89,
95, 98, 103, 110, 268
Balic, C., 41, 43, 45, 69, 78, 79
Benkó, E., 454
Bentzinger, R., 460
Bériou, N., 13, 463
Berndt, R., 95, 192, 195, 196, 198,
208, 222, 225, 227, 229,
231, 234, 241, 253
Bernheim, G., 85
Bertényi, I., 454
Binder, K., 321
Bischof, F.X., 158
Borgo, M., 334
Bos, E.P., 116
Bouin, G., 13
Boyle, L.E., 465
Brady, I., 27, 40, 41, 45, 47, 52,
68, 70, 71, 74, 83, 108,
190–192, 209, 212, 214,
215, 220–222, 227, 230,
238, 247, 248, 250, 251,
256, 258
Brandmüller, W., 319
Brânzei, M., 7, 8, 16, 17, 20, 24,
35, 85, 87–89, 91, 92, 96–
98, 100, 101, 103–107, 110,
111, 113, 114, 116, 117,
120, 122, 125, 138, 146,
149–151, 156, 158, 164–
166, 168, 268, 276, 293,
296, 317, 318, 320, 321,
323–326, 329, 334, 336,
385
Brown, J., 465
Bryan, L., 330
Burger, U., 454
Burkhart, P., 166
Burrows, M.S., 319
Buttimer, H., 322
Buytaert, E.M., 40
Bychkov, O.V., 67

Calma, D., 16
Campi, L., 87
Capesius, B., 460
Carballo, J.R., 190
Cerník, B., 138, 142
Chatelain, É., 269, 270
Courtenay, W.J., 8, 11, 17, 25,
88, 98, 106, 125, 128, 130,
147, 163, 168, 267–269,
273, 282, 299–302, 327,
335
Csapodi, C., 454, 459
Csapodiné-Gárdonyi, K., 459
Czerny, A., 145

Damerau, R., 20
Denifle, H., 269, 270
Denoël, C., 13
Denzinger, H.J.D., 40, 41

- Diercken, L., 14
 Dietman, J., 13
 Dima-Drăgan, C., 454
 Dincă, A.C., 8, 13, 453–457, 461, 466
 Domonkos, L.S., 455
 Dougherty, M.V., 85
 Drossbach, G., 269
 Duba, W., 138, 327
 Dupuis, J., 85

 Eberhard, W., 463
 Eckermann, W., 53, 149
 Emery Jr., K., 335
 Enne, M.G., 114
 Etzkorn, G.J., 54, 66, 68, 79
 Evans, G.R., 16, 27, 87, 268, 334

 Fossier, A., 329
 Friedberg, A., 40, 53
 Friedberg, E., 203, 260
 Friedman, R.L., 16, 17, 26, 27, 32, 35, 48, 78, 85, 318, 327, 334
 Führer, S., 104, 168

 Gabriel, A.L., 454, 465
 Gál, G., 75
 Genest, J.F., 16, 87, 296
 Gill, J., 26
 Girgensohn, D., 129
 Glassner, C., 158
 Glorieux, P., 273, 318
 Goy, R., 95
 Grabmann, M., 121
 Gräf, R., 454
 Groß, J., 459
 Guldentops, G., 35, 318
 Gündisch, K.G., 455, 460

 Haberkern, E., 96, 106, 163, 457, 464
 Haidinger, A., 111, 112, 143–145
 Halm, K., 113, 114
 Hamm, B., 135
 Harsting, P., 85
 Härtel, R., 453
 Hedwig, K., 90
 Hesse, C., 163
 Hindman, S., 13
 Hinz, H.-M., 454
 Hobbins, D., 319, 320
 Hödl, G., 453
 Hoenen, M.J.F.M., 98, 319
 Hohmann, T., 92
 Hübl, A., 104
 Hummel, P., 328

 Imbach, R., 16, 323, 336
 Irimescu, A., 13
 Irribaren, I., 323
 Ising, G., 460

 Jazdzewski, C., 145
 Jeschke, T., 35, 318
 Jung, E., 329
 Jungwirth, A., 104

 Kaluza, Z., 16, 20, 86, 87, 274, 296
 Kapeller, R., 139
 Karadja, C.I., 457
 Kärkkäinen, P., 96
 Keil, M., 466
 Kelley, F.E., 68
 Kink, R., 269–274, 278, 279
 Kitanov, S., 107
 Knapp, F.P., 463
 Knauz, N., 151
 Koll, B., 112, 113
 König-Pralong, C., 16

- Kouamé, T., 317
 Kowalczyk, M., 141
 Kraume, H., 318
 Krause, K., 166
 Kristeller, O., 152
 Krupa, P., 327

 Lackner, F., 143–145
 Lamy, M., 327
 Lang, A., 93
 Lang, O., 141
 von Laubmann, G., 113, 114
 Lebbe, C., 14
 Leclercq, J., 228, 246
 Lehnardt, A., 466
 Leubman, P., 267
 Lhotsky, A., 120
 Light, L., 7
 Lindsay, W.M., 192, 221
 Lupescu-Makó, M., 454

 Machilek, F., 463
 Madas, E., 454
 Madre, A., 7, 91, 96–99, 102–104,
 106, 111–113, 117, 138,
 143, 149, 151, 161, 168,
 277, 278, 283, 291, 293,
 335, 385, 457
 Maierù, A., 96, 149, 335
 Marcolino, V., 100, 149, 152
 Marenbon, J., 87
 Marsden, R., 163, 273
 Mârza, A., 456
 Mârza, I., 456
 Matenaer, J., 326
 Matter, E.A., 163, 273
 Mayne Kienzle, B., 463
 Mazour-Matusevich, Y., 319
 McEvoy, J., 28
 McGuire, B.P., 319

 Merkel, A., 85
 Metzger, S.M., 335
 Meyer, W., 113, 114
 Miethke, J., 463
 Minnis, A.J., 321
 Moldt, D., 455
 Monok, I., 454
 Moos, M.F., 93, 190, 198, 199,
 205, 209, 210, 214, 215,
 217, 231, 236, 239–243,
 250, 252, 262
 Mostert, M., 453
 Mühlberger, M., 158, 163
 Müller, R.A., 464
 Müller, S., 92
 Murano, G., 466

 Nägler, D., 457
 Nägler, T., 457
 Nauta, L., 93
 Nemerkenyi, E., 454
 Nemes, B.J., 460
 Nemesch, B.J., 91
 Niederkorn-Bruck, M., 157, 158,
 163
 Nielsen, L.O., 78, 90
 Niesner, M., 463
 Noël, R., 463
 Nussbächer, G., 465

 Oberman, H.A., 100
 Olszowy-Schlanger, J., 466

 Pampichler, M., 139
 Papahagi, A., 454, 456
 Parodi, M., 58
 Pech, M.-E., 86
 Pelzer, A., 128, 129
 Pfeiffer, H., 138, 142
 Philippi, M., 465
 Piron, S., 95

- Pluta, O., 16, 87, 116, 296
 Poirel, D., 13, 95
 Polak, E.J., 141
 Poster, C., 87
 del Punta, F., 86

 Rabus, A., 91
 Randi, E., 58
 Regnier, P., 13
 Reinhert, K., 460
 Retucci, F., 35, 318
 Ribaillier, J., 52, 329
 Richter, E.L., 203, 260
 Roberg, B., 28
 Rosemann, P.W., 7, 17, 27, 87,
 88, 268, 320
 Rosier-Catach, I., 89, 108, 134
 Roth, C., 463
 Roth, H., 460
 Rusu, A.A., 454

 Sarkozy, N., 85
 Scalon, C., 453
 Schabel, A., 13
 Schabel, B., 13
 Schabel, C., 7–10, 15–17, 24, 30,
 31, 35, 48, 78, 85, 87–
 89, 91, 95–98, 100, 101,
 103–107, 110–114, 116,
 117, 120, 122, 125, 146,
 149–151, 156, 158, 164–
 166, 168, 268, 276, 293,
 296, 318, 320, 321, 324–
 327, 329, 334
 Schiewer, H.-J., 463
 Schlotheuber, E., 463
 Schmitt, F.S., 43, 56, 81
 Schneider, J.H., 319
 Schneider, J.H.J., 98
 Schneyer, J.B., 130

 Schreiner, K., 318–320, 322
 Seibert, H., 463
 Shank, M.H., 13, 89, 96, 98, 111,
 149, 268, 278, 279, 288,
 319
 Shinnars, J.R., 465
 Siencienski, A.E., 25
 Smalley, B., 273
 Sopko, J., 151, 152
 Soukup, P., 463
 Speer, A., 16, 35, 86, 88, 90, 296,
 318
 Stegmüller, F., 91, 96, 98, 104,
 111, 120, 128, 131, 141,
 146, 149, 161, 164, 166,
 267, 283, 287, 288, 291,
 293
 Stieber, J.W., 37
 Stih, C., 453
 Stoneman, W.P., 465
 Székely, G., 454
 Szögi, L., 454

 Taifacos, I., 16, 87
 Tanner, N.P., 25
 Teusch, F., 465
 Teusch, G.D., 465
 Thoma, F.X., 318
 Thurner, M., 158, 320
 Tonk, S., 465
 Toste, M., 20
 Trapp, A.D., 16, 40, 50–57, 68,
 73–75, 78–82, 87, 296
 Treusch, U., 320
 Turcuş, Ş., 453
 Tüskés, A., 465

 Uiblein, P., 99, 120, 130, 267, 270,
 320
 Unterkircher, F., 151, 288

- Varga, J., 455
Vignaux, P., 16, 87
Visany, C., 13
Volk, H., 288
Vrecq, A., 13
- Wagendorfer, M., 462
Weijers, O., 88, 121, 334
Wieczorek, A., 454
Wieland, G., 98, 319
Wind, P., 104
Wolter, A.B., 67
Wood, R., 75
Worstbrock, F.J., 161
- Xaver, F., 320
Xiberta, B.M., 99, 127
- Zahnd, U., 7, 8, 10, 11, 13, 25,
85, 87–95, 97, 99, 100,
103, 107, 109, 117, 118,
121, 131, 133–135, 149,
154, 158, 160, 268, 296,
297, 304, 319, 321–323,
385
- Zavattero, I., 16
Zeman, H., 93
Zumkeller, A., 20

